Linkerpagina: 'Zelfportret' van Rembrandt van Rijn met dode Roerdomp, 1639 (olieverfschilderij van 120 x 88 cm. in collectie Staatliche Kunstsammlungen, Dresden).

Nieuwe vogelsoorten in Groot-Amsterdam door de eeuwen heen

Vogelsoorten uit de Middeleeuwen

1285

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*

De eerste gedocumenteerde kolonie van deze soort in onze regio was het *'Reygerbosch in 't lant van Amestelle'*, gelegen in het Bindelmerebroek (het Bijlmermeer), indertijd een moerassig broekbos. Gijsbrecht van Amstel noemt het in een verzoeningsbrief aan de Bisschop van Utrecht van 20 oktober 1285 *"dat bussche daer die reyghers inne broeden"* (Oorkondenboek van Holland en Zeeland dl. II, nr. 571, p. 249-250; Wagenaar dl. I, 1760: 85; ter Gouw, Amstelodamiana dl. 2: 116-117, Van der Loos 1906: 55). De exacte ligging van dit reigerbos, langs de Amstel boven Ouderkerk of aan het Bijlmermeer, is uit de primaire bronnen niet op te maken (Wagenaar 1760: 87, Van der Loos 1906: 57-58).
Het bezit of gebruik ervan is geruime tijd omstreden geweest. Sedert 1177 was dit leengoed het eigendom van de Bisschop van Utrecht. In 1285 zagen de Heren van Amstel af van hun leenrecht op Bindelmeerbroek en het reigerbos. Dat werd in oktober 1285 door het bisdom van Utrecht overgedragen aan de Graaf van Holland. In april 1298 betwistte Graaf Jan I van Holland het eigendomsrecht van de Utrechtse bisschop Willem op dit bos. In het jaar daarop wees de Graaf van Holland het zichzelf toe, omdat het vóór 1177 bezit van de familie Van Amstel was geweest (Oorkondenboek van Holland en Zeeland dl. I, nr. 155, p. 99 en dl. II, nr. 1028, p. 467; van Mieris 1753: 593, A. Scheygrond, Het Vogeljaar 36: 81).
De nestbomen en de daarin broedende *'grauwen reygers'* en *"alle ghevoghelt dat daer in broedet ende voedet"* waren beschermd tegen illegale houthakkerij; dit om de reigers *'alse ghewoenliken is'* aan herbergen te leveren (brief van Hertog Albrecht van 10 juli 1363). Dat ze inderdaad gegeten werden bleek bij opgravingen in de binnenstad van Amsterdam: als resten van menselijke consumptie werden 4 Blauwe Reigers gevonden, daterend uit de 14e eeuw (Clason 1967, Baart et al. 1977: 495).
Tussen 1346 en 1418 werd het reigerbos door negen opeenvolgende opzichters-houtvesters beheerd, ten behoeve van de jacht en houtvesterij (Rendorp, Verh. over het Recht van de Jagt, 1777: 49-50). Waarschijnlijk is het in de 15e eeuw door een zware zuidwesterstorm verwoest, mogelijk tijdens de Sint-Elizabethsvloed van november 1421.

De eerste meer recente broedgegevens van Blauwe Reiger in de regio dateren pas van 1910, wanneer E. Heimans voor het eerst 2 nesten van Blauwe Reigers vaststelt op Frankendael (DLN 15: 63, De Graspieper 15, 2: 50).

1300-1350

In de jaren 1962-1972 werd archeologisch onderzoek verricht in het centrum van Amsterdam (Van Regteren Altena, 1966; Clason, Paleohistoria vol. XIII A: 25, XIII B: 29 en 36, Baart et al. 1977). Daarbij bleek: *"People in medieval Amsterdam consumed a large number of birds, not only domesticated ones but also birds that could be obtained only in the marshy surroundings of Amsterdam."* Vooral in een 14e eeuwse vuilnishoop langs de oude Amsteldijk ter hoogte van de Nes, hoek Wijde Lombardsteeg werden veel vogelresten gevonden. Opgegraven werden botten van zo'n 10 tot 14 min of meer wilde vogelsoorten, de meeste water- en moerasvogels:

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

Er werden 5 Knobbelzwanen opgegraven, op vier verschillende locaties langs de Binnen-Amstel. Deze ex. stammen dus van vóór toekenning van het 'heerlijk recht' tot het houden van zwanen, anno 1529 (vgl. Jrb. Amstelodamum 14: 16, Timmermans in Melchers & Daalder 1996: 37). Tot 1672 zwommen er tamme zwanen in de gracht (Jrb. Amstelodamum 30, 1933: 5).
De eerste levende ('halfwilde') dateren van 4 december 1938 28 ex. richting noord bij Uitdam (Waarn. III, 3: 2), totaal >100 ex. die maand. Gedurende de vorstperiode 1941 waren er ca. 80 ex. in een wak bij Zeeburg (Ardea 31: 115). Eerste broedmeldingen: in 1902 een paar met 6 juv. in het Vondelpark, wv. 5 opgegeten door ratten (Thijsse, Handelsblad 21-5-1902 en 7-6-1902) en een broedgeval bij IJdoorn, 31 maart 1927 (dagboek C. De Graaf, in archief VWGA).

Grauwe Gans *Anser anser*

Resten van 28 tamme of Grauwe Ganzen werden opgegraven op vijf verschillende plekken in de binnenstad (Baart et al. 1977: 495).

De eerste levende exemplaren dateren pas uit de jaren twintig en dertig van de 20e eeuw: *"Soms overvliegend"* over IJdoorn. *"Ook dikwijls in den trektijd de typerende excrementen gevonden."* (De Snoo, Lijst van vogels waargenomen in den IJdoorn 1925-1927). In het najaar van 1933 *"op den trek waargenomen op het Oostzanergat en in de Gr. IJpolder"* (Vogels van A'dam 1937: 5), alsook 28 december 1933 over de Nieuwe Oosterbegraafplaats (dagboek Voous). Eerste broedgevallen: in 1988 2 p. bij Uitdam; op 16 maart van dat jaar werd een paar met zes jongen gezien bij de Oosterpoel (v.d. Waal, Gzw. 27, 3: 4 en Gzw. 30, 3: 69; Visbeen, De Graspieper 14, 3: 130). In april 1999 werd een kolonie vastgesteld van minimaal 165 p. op het Werkeiland bij de Vijfhoek; dit is de grootste concentratie bijeen broedende Grauwe Ganzen ooit vastgesteld (Vogelzang en Roosien; foto's F. Nordheim).

Slobeend *Anas clypeata*

Aan de Nes groeven archeologen een middeleeuwse Slobeend op.

In deel III van *Nederlandsche Vogelen* (1797: 253 en pl. 130) beschrijft Houttuyn een ex. hem aangeleverd uit Waterland (Ardea 62: 97). Een eerste gedateerd geval is: 28 maart 1887 een vrouwtje geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 68). Broedvogel aan het Barnegat en in IJdoorn 1935, dus na de afsluiting van de Zuiderzee (Vogels v. A'dam 1937). Daarvóór ontbreken expliciete broedvermeldingen.

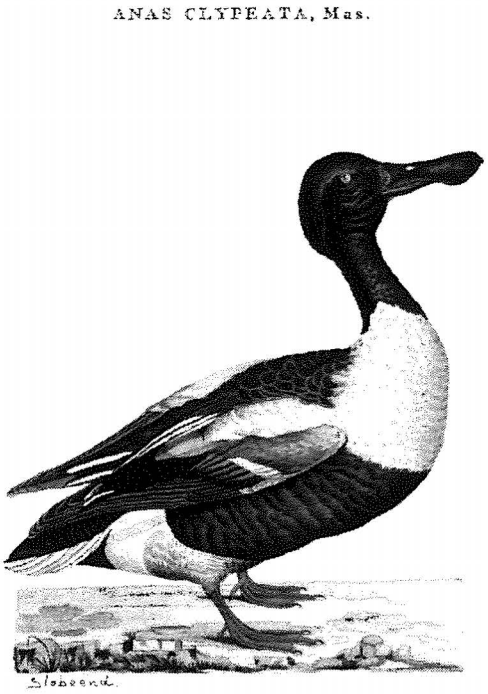

TEKENING: JAN CHRISTIAAN SEPP, UIT NEDERLANDSCHE VOGELEN DL. III

Het mannetje Slobeend uit Waterland, vóór 1797.

Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

Er werden 32 Wilde Eenden opgegraven, op vier locaties.

Op 2 maart 1861 is in de omgeving van Amsterdam een melanistisch ex. verzameld (coll. Crommelin; NTD 1863: 174 en 1866: 311, Jentink 1894: 67). De eerste veldwaarneming van deze soort is 29 augustus 1896 bij Zeeburg (Thijsse DLN 2, 1897: 133). Terwijl Thijsse over de soort in het Vondelpark zwijgt, wordt de Wilde Eend pas als broedvogel gemeld in 1906 aan het Nieuwe Meer (L. de Vries; Waarn. III, 2: 2). De soort wordt dan nog als zeer mensenschuw beschreven (DLN 10: 215). In 1921 een eerste binnenstad-broedgeval in Artis (Steenhuizen; Ardea 10: 182).

Zomertaling *Anas querquedula*

Uit de 14e eeuwse vuilnishoop aan de Nes werd een bot van een Zomertaling opgegraven. Het eerste gedateerde geval is 12 maart 1893 een adult mannetje geschoten te Ilpendam, Waterland (Koller nr. 104, niet teruggevonden in het ZMA). De eerste balg is een mannetje van maart 1899 uit Oostzaan, opgezet in het ZMA, nr. 257-13-14. Eerste broedvermelding: waarschijnlijk broedvogel in het Barnegat, Waterland medio jaren dertig (Vogels van Amsterdam 1937).

Wintertaling *Anas crecca*

Er werden 7 ex. van deze soort opgegraven, waar onder één op Nes nr. 74. Een eerste ex. werd verzameld 9 april 1869 op het IJ (coll. Crommelin; Jentink 1894: 70). De eerste veldwaarneming is van 20 februari 1896: 6 mannetjes IJmeer/Diemerzeedijk (Thijsse; DLN 11: 189). De Wintertaling werd voor het eerst broedend vastgesteld ca. 1925-1926 in polder IJdoorn: *"Op trek algemeen. Ook heeft deze taling gebroed."* (De Snoo, Lijst van vogels waargenomen in den IJdoorn 1925-1926).

Roerdomp *Botaurus stellaris*

In de middeleeuwse vuilnishoop aan de Nes nr. 74 werd een bot van een Roerdomp gevonden, daterend uit de eerste helft van de 14e eeuw (Baart et al. 1977: 495).

In 1639 werd een Roerdomp afgebeeld door Rembrandt, in een zelf?portret (Het Vogeljaar 35, 1986 (6): 338; White & Buvelot, tentoonstellingscatalogus Rembrandt Zelf, 1999: 167). Volgens de laatste bron bezat Rembrandt anno 1656 een balg van de soort. *'Putoors'* behoorden tot het jachtwild in Amstelland (Van Domselaer 1664: 274). Het eerste gedateerde geval van Roerdomp is 15 december 1925 vondst van een vrouwtje bij Amsterdam (coll. ZMA nr. 24937). Eerste broedindicaties: roepend mannetje in het oeverland van de Amstelveense Poel in de jaren twintig (Landwehr, Boswandeling 9, 1969: 19) en aan het Barnegat april-mei 1928 (P.B. Jansen, Ten Kate 1936: 19); 2 nesten hier gevonden in 1939 (Waarn. IV,

2&3: 2, DLN 45: 31). Koster publiceerde een bij Amsterdam gemaakte nestfoto, van ca. 1938 (Natuurleven in en om Amsterdam, 1939: 34).

Grote Zilverreiger *Casmerodius albus*

Uit de middeleeuwse vuilnishoop aan de Nes werd ook een bot van Grote Zilverreiger opgegraven (Clason, Paleohistoria 13 B: tabel 38, p. 29; Gzw. 33, 3: 120). Het eerste levende ex. dateert pas van 13 mei 1968 1 ex. ten NO van Zuiderwoude (Kop; archief CNA, GAA 1282: 86).

Lepelaar *Platalea leucorodia*

In de Nes nr. 74 werd een middeleeuwse Lepelaar gevonden, de allereerste voor Amsterdam en voor Nederland, ook daterend uit de eerste helft van de 14e eeuw.
In de 18e eeuw was de soort broedvogel in de Haarlemmermeer: "*ook, naer my van goederhand bericht geworden is, hier en daer omstreeks het Haerlemsche Meyr.*" (Nozeman; Nozeman & Sepp, Nederlandsche Vogelen, tweede deel, 1789, p. 171). Recent was er een eerste broedpaar in de Botshol, in 1998 en 1999.

Buizerd *Buteo buteo*

Uit de middeleeuwse vuilnishoop werd ook een Buizerd opgegraven. De eerste waarneming van levende ex. stamt uit maart 1902: enige trekkend over het Vondelpark (Thijsse; Het Vogeljaar, 1923: 424). Het daarop volgende geval is pas 5 april 1930 1 ex. op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (D. Piet, Vogelwaarnemingen N.O.B. 1907-1982).
Eerste broedvermelding: op begraafplaats Zorgvlied in 1984 (B. Veldhuisen; Bur. Stadsecologie, Ecol. Advies Zorgvlied 1995). In 1992 werd het eerste broedgeval vastgesteld in het Amsterdamse Bos, nabij de Amstelveense Poel, en in 1996 in Amsterdam-Noord (Melchers & Daalder 1996: 65).

Houtduif *Columba palumbus*

Er werd aan de Nes een middeleeuwse Houtduif opgegraven.
In Nederlandsche Vogelen (dl. I, 1770 pl. 4) beeldde Sepp een Houtduif af uit de collectie van J.C. Klockner (Amsterdam).
Een eerste gedateerd geval is: 13 jan. 1887 een jong vrouwtje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 44, Koller nr. 1032).
De eerste nestelende Houtduiven worden gemeld door Thijsse in het Vondelpark, begin april 1902 (Alg. Handelsblad 5-4-1902).
Later in de binnenstad: in 1924 een nest boven een zonnescherm in de Utrechtsestraat (Steenhuizen, Jrbr. Cl.N.V. 14: 52).

De botten van bovenstaande opgravingsgevallen worden bewaard in het Depot Bodemvondsten, in Wormer aan de Zaan (med. dr W. Prummel, Inst. v. Archeologie Univ. Groningen).

Vogelsoorten uit de 16e, 17e en 18e eeuw

1500

Ooievaar *Ciconia ciconia*

Omstreeks 1500 broedde een paar op het Karthuizer klooster (A. & H. Algra "Dispereert niet. Twintig eeuwen historie van de Nederlanden", deel I, p. 128/129). Dit klooster stond ten NW van de toenmalige stad, in de huidige Noord-Jordaan. Een oude keur van 5 april 1571 biedt de Ooievaar *'hier ter Stede ... nestelende'* bescherming (Handvestenboek van Amstelredam p. 1034; Emeis 1941: 11).
In de 15e en 16e eeuw broedden nog ca. 7 p. op de kloosters aan de burgwallen in Amsterdam-Centrum, m.n. op de Oudezijds Voorburgwal en Kloveniersburgwal alsook nabij het Begijnhof (vgl. Wagenaar 1760: 38 e.v.).

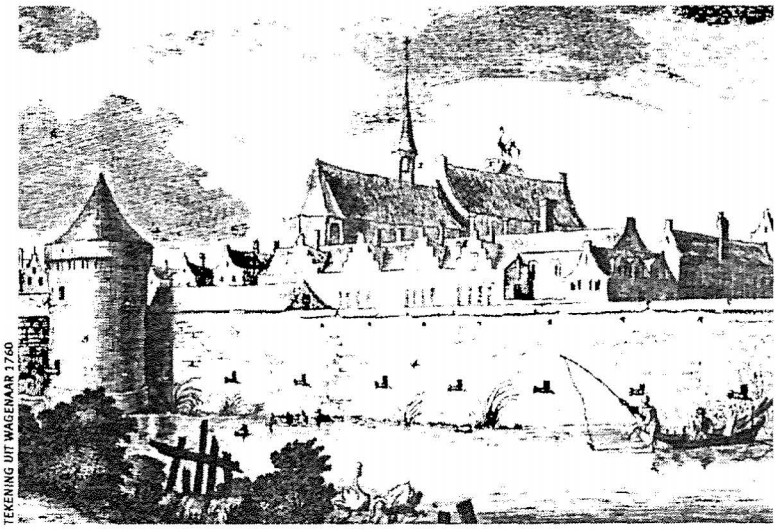

Een paartje Ooievaars nestelend op de kerk van het klooster St. Maria Magdalena in Bethaniën (1462-1585), gelegen tussen de Oudezijds Achterburgwal en de Vesten, thans Kloveniersburgwal ter hoogte van de Koestraat.

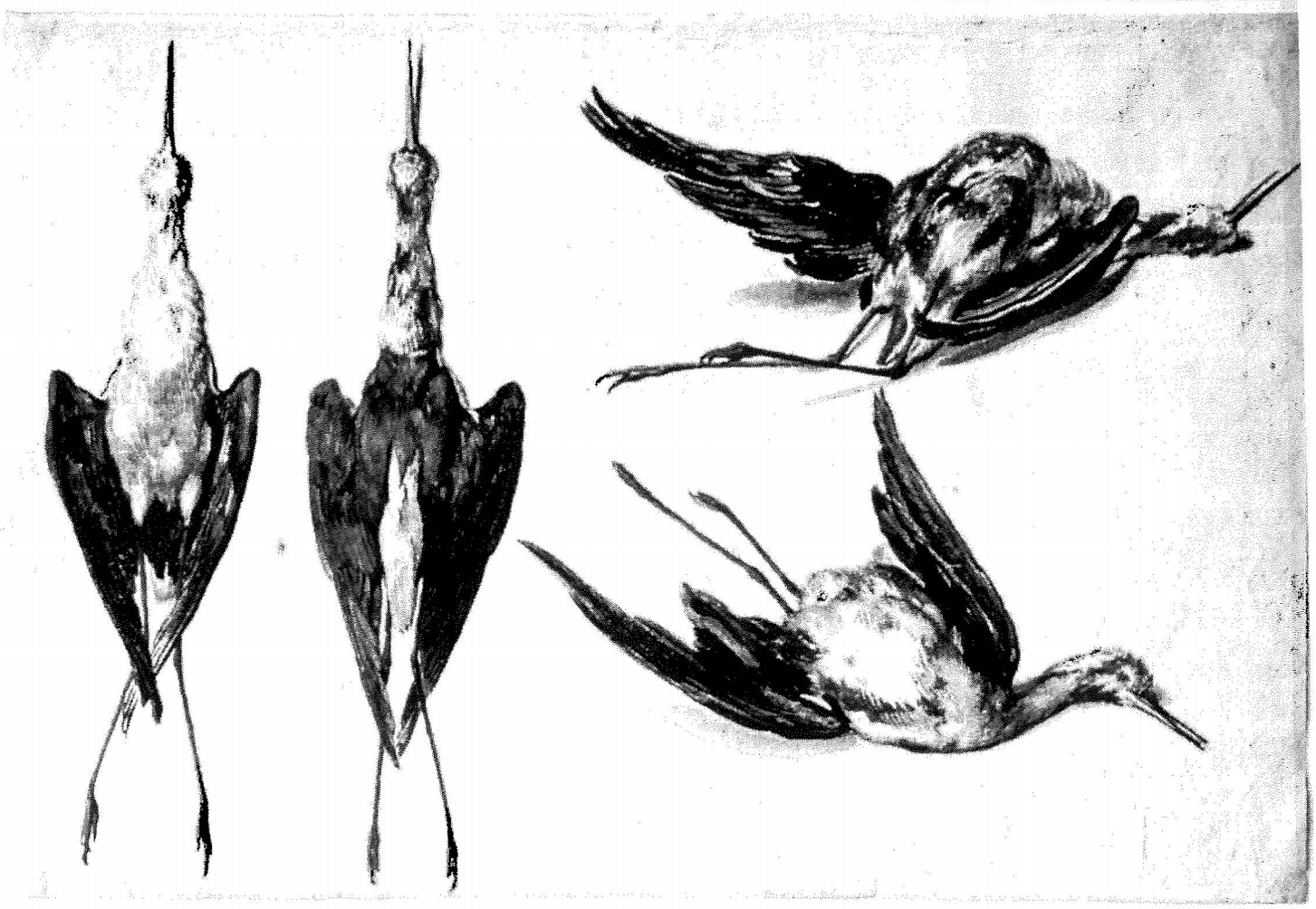

Aquarel van een Steltkluut, die eind 16e eeuw 'in de al dan niet naaste omgeving van Amsterdam bemachtigd is', door Jacques de Gheyn (1565-1629).

1596

Kerkuil *Tyto alba*

In 1596 en 1597 een broedgeval in de Oude Kerk, Oudekerksplein Amsterdam-Centrum (Uitgiftboeck v.d. Oude Kerk, Amstelodamum 39, 1952: 116, contra Huizinga in Vogels nr. 50, 9: 68). Het tweede gedocumenteerde broedgeval dateert van 1928, in het Nijlpaardengebouw van Artis (C.A. van Ee, *in litt*; foto in archief VWGA).

1600

Steltkluut *Himantopus himantopus*

De Amsterdamse schilder J. de Gheyn maakte eind 16e eeuw een aquarel van een Steltkluut, die *"in de al dan niet naaste omgeving van Amsterdam bemachtigd is* (...)" (Slijper in Ardea 39: 259-261, I.Q. van Regteren van Altena, Jacques de Gheyn three generations. 1983, Vol. II p. 137, cat. nr. 878, pl. 442; het aquarel is in partic. collectie van de weduwe van Prof. van Regteren Altena; kleurenfoto door F. Nordheim in VWGA-archief, Gzw. 34, 3: 36).

De eerste waarneming in de regio van een levende Steltkluut is gedaan op 16 en 17 juni 1939: 1 vrouwtje Amsterdamse Bos (Zwaagstra, Waarn. 4(1): 4; Sluiters, Ardea 29: 217). Ruim 10 p. broedden in 1935 met succes bij Oostzaan in het Oostzijderveld en in het Twiske (Sluiters, Wndlr. 7: 218-220, Org. Cl.N.V. 8: 11-12; Ardea 25: 67, Thijsse-gedenkboek 1935, DLN 42: 208 en 47: 36). In juni 1966 was er een mislukte nestpoging in de Groote IJpolder (Limosa 42: 55).

1636

Aalscholver *Phalacrocorax carbo sinensis*

In oktober 1636 zorgde een ex. dat pleisterde op de Oude Kerk, Amsterdam-Centrum voor een kleine volksoploop (Van Domselaer 1665, VI: 336, Commelin 1693: 1110, Wagenaar 1760: 531, Gzw. 31, 2: 56-57).

Eerste broedgeval: 1 vrijvliegend? p. broedde succesvol in Artis, mei 1885 (Onze Vogels 2e jrg. nr. 30 p. 652, 23 mei 1885); evenzo in 1994 (Melchers & Daalder 1996: 30). De soort broedt sedert 1992 in de Botshol, succesvol pas in 1994: 2 jongen (De Jong, Reekers & Van der Woude 1992 en 1994).

1637

Zomertortel *Streptopelia turtur*

Aan het voorkomen van Zomertortels in de regio wordt symbolisch gerefereerd door Joost van den Vondel in de Gysbrecht van Aemstel (geschreven te Amsterdam anno 1637):

"Door deze liefde treurt
De tortelduif, gescheurt
Van haer beminde tortel.
Zy jammert op de dorre ranck
Van eenen boom, verdrooght van wortel,
Haer leven langk.
Zoo treurt nu Aemstels vrouw,
En smelt als sneeuw van rouw
Tot water en tot traenen.
Zy rekent Gijsbreght nu al dood,
Die, om zijn stad en onderdaenen,
Zich geeft te bloot."

De eerste gegevens aangaande het broeden van Zomertortel in de regio dateren van ca. 1896-1897 en 1902, wanneer de soort genoemd wordt als broedvogel in het Vondelpark (Thijsse, DLN 42: 253; Thijsse in Alg. Handelsblad 31 mei 1902). Ook vroeger broedvogel in Artis (Steenhuizen, Bijdr. t.d. Dierk. 27, 1938: 366) en aan de Amstelveense Poel in 1903 (de Koning, DLN 10: 214).

1642

Nachtegaal *Luscinia megarhynchos*

Joost van den Vondel noemt het voorkomen van Nachtegaal langs de Amstel in zijn Maydeuntjes:

"Nachtegaaltjen, in de lovren
Van den groenen lindeboom,
By den klaren Aemstelstroom;
Zegh, wie leerde uw montje tovren,
En dat keeltje, zoet gebeckt?"

Op 14 mei 1696 verboden de 'Heeren van den Gerechte van de Water-Graafs-Meer' ***"eenige Vogelen en voornamenclijk Nagtegalen te verjagen en specialijk op te vangen"*** op straffe van 100 gulden boete (Zweeres, Over bescherming van nachtegalen in 1696. Het Vogeljaar 9, 1961: 228-229; en Gemeente-archief Amsterdam, Archief Watergraafsmeer nr. 583). Eerste gedocumenteerde broedgevallen: in 1895-1897 in het Vondelpark 2-4 p. (Thijsse, dagb. 1895, In het Vondelpark 1901: 55, DLN 42: 253); in 1930-1935 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Lijst D. Piet); in 1944 voor het eerst in het Amsterdamse Bos, 4 p.: nestvondst op 25 mei door Brander (Med. C.I. 6: 8).

1664

In 1664 publiceerde Tobias van Domselaer een ***Beschrijvinge van de tegenwoordigen gelegenheydt van Aemstellandt,*** waarin hij ook kort een beeld schetste van de fauna van deze streek. Van Domselaer vermeldt daarin de volgende vogelsoorten:

Kievit *Vanellus vanellus*

Anno 1664 genoemd als jachtvogel in Amstelland (T. van Domselaer, in Montanus 1664: 274).
Het eerste gedateerde geval is van 20 mei 1882, een vrouwtje gevangen bij Sloten, in de Haarlemmermeer (Koller 1888: 50, Koller nr. 269 zie ZMA-Kollerboek). In het ZMA is een 4 dagen oud pullus van 3 juni 1890 te Duivendrecht (Koller nr. 272).

Spreeuw *Sturnus vulgaris*

Anno 1664 vermeld als jachtvogel in Amstelland (Van Domselaer 1664: 274).
Volgens Albarda werd de soort in Amsterdam vroeger 'Panlijster' genoemd (Naamlijst Friesland, 1884: 51). Spreeuwen werden oudtijds voor menselijke consumptie gevangen in een daartoe aan het huis opgehangen Spreeuwpot. Een in 1926 uit de Leidsegracht opgegraven, vermoedelijk 16e of 17e eeuwse Spreeuwpot is in de collectie van het ZMA (foto in Oudhk. Jrb. 11: 88). Een gevelsteen aan het Rokin nr. 22 toont een Spreeuwenpaar met 2 jongen in de pot (vgl. Amstelodamum 27: 113 en 28: 134, Vogels 1993, 3: 32-33). De eerste vondsten dateren van 11 september 1888: 2 jonge mannetjes in overgang tot winterkleed geschoten te Diemen (Koller nrs. 857 en 858; opgezet in ZMA). Eerste broedvermeldingen: vrouwtje met 2 jongen in het Vondelpark, juni 1901 (Thijsse, Handelsblad 15-6-1901) en broedend in nestkastjes in Artis ca. 1891-1915 (Steenhuizen, Ardea V: 65).

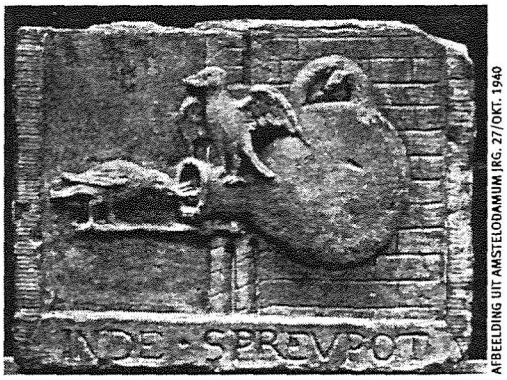

AFBEELDING UIT AMSTELODAMUM JRG. 27/OKT. 1940

Gevelsteen Rokin 22: 'In de sprevpot'.

ıkerpagina: Het schilderij 'Vogels op een balustrade' met op de achtergrond het stadhuis op de Dam. ɜlchior 'd Hondecoeter portretteerde hierop anno 1670 de eerste Gierzwaluwen van Amsterdam, alsook eerste Boerenzwaluw.

Veldleeuwerik *Alauda arvensis*

"De Leeuwerk hoort men hier overvloedig en zeer vroeg in 't Jaar d'aanstaande Lente-tijdt kondbaar maken." (Van Domselaer, Beschrijvinge van Aemstellandt, in Montanus 1664: 274). Delsman vermeldt territoriale zang in de weilanden aan het Nieuwe Meer ca. 1905 (Delsman, DLN 10: 131).

Waterhoen *Gallinula chloropus*

In de 17e eeuw jachtvogel in Amstelland (Van Domselaer 1664: 274). 23 januari 1886 een vrouwtje geschoten te Diemen (Koller 1888: 60).

In 1904 wordt het broeden van de soort in de regio vermeld ***"op alle plassen, ook om Amsterdam"***, o.m. de Amstelveense Poel, mei 1903 (De Koning, DLN 10: 214) en in het Karnemelksche Gat, nabij het Nieuwe Meer (Delsman, DLN 9: 217 en 10: 234 (nest), ibidem Thijsse, Alg. Handelsblad 19-7-1902).

Watersnip *Gallinago gallinago*

In de 17e eeuw jachtvogel in Amstelland (Van Domselaer 1664: 274).

20 oktober 1864 2 mannetjes en 5 vrouwtjes geschoten bij Amsterdam (coll. RMNH Leiden; Schlegel, Revue critique enz. nov. 1864). In het ZMA is het eerste ex. uit de regio een vrouwtje op 7 november 1884 geschoten te Diemen (Koller 1888: 52, Koller nr. 233, ZMA nr. 54159). Waarschijnlijk was de soort broedvogel langs het Twiske (Benthem, DLN 47, 1942: 36).

1670

Gierzwaluw *Apus apus*

Anno 1670 2 ex. afgebeeld vliegend boven het stadhuis op de Dam, Amsterdam-Centrum (M. d' Hondecoeter, in het schilderij *Vogels op een balustrade*, 1670). In *Nederlandsche Vogelen* (dl. I, 1770 pl. 20) is een ex. afgebeeld uit de collectie van A. Buurt (Amsterdam).

Op 22 mei 1884 is een adult vrouwtje gevonden te Amsterdam (Koller 531, door vraat verloren gegaan). In het ZMA is een opgezet vrouwtje van 27 mei 1888 te Amsterdam (Koller nr. 533).

Boerenzwaluw *Hirundo rustica*

Anno 1670 1 ex. vliegend boven de Dam (d' Hondecoeter, op zelfde schilderij). Van Domselaer noemt waarschijnlijk deze soort van *'Zwaluwen'* als *'kleyn gevogelte'* in Amstelland (Van Domselaer 1664: 274). Een eerste gedateerd geval is een eerstejaars vogel: 4 september 1884 een jong vrouwtje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 14). De soort werd broedend vastgesteld aan de Amstelveensche weg in de jaren 1893-1906 (Thijsse, DLN 42: 2, L. de Vries, Waarn. III, 2: 2)

1770

Gaai *Garrulus glandarius*

Als eerst-afgebeelde soort in *Nederlandsche Vogelen* (dl. I, 1770: 1 en pl. 1) is een ex. uit de collectie van dominee Adriaan Buurt (predikant te Amsterdam, sedert 1748).

Een eerste gedateerd geval is: 17 maart 1880 een mannetje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 34, niet meer in ZMA).

Eerste broedvermelding: voorjaar 1926 in Artis, ***"in een hoogen iepenboom in den achtertuin ... jongen voortgebracht."*** (Steenhuizen, Bijdr. tot de Dierkunde 27: 366).

1788

Pestvogel *Bombycilla garrulus garrulus*

De Amsterdamse natuurkenner M. Houttuyn vertelt dat Pestvogels in 1788 zeer menigvuldig waren en dat hij ze toen heeft leren kennen (Houttuyn, in Nozeman & Sepp, Nederlandsche Vogelen, dl. III p. 201, Schierbeek 1940: 22).

Een eerste gedateerd en gelocaliseerd geval is: oktober 1893 1 ex. in Artis (Steenhuizen; Ardea 5: 64).

1790

Sneeuwgors *Plectrophenax nivalis*

Twee vrouwtjes ***"3 December des jaars 1790 ... geschooten ... aan den Zeedyk tusschen het Dorp Sloterdyk en deeze Stad."***(Houttuyn; Nozeman & Sepp, Nederlandsche Vogelen deel IV (1809) p. 302).

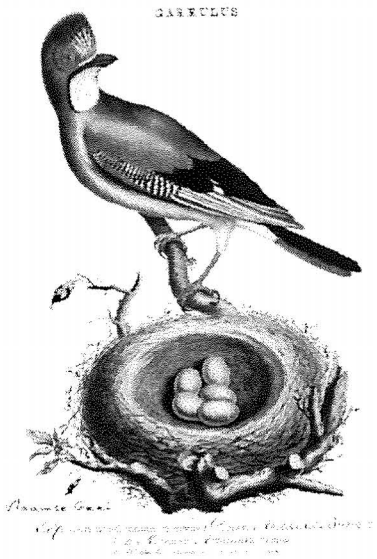

C. ET J.C. SEPP, PATER ET FILIUS, SCULPTURAM CETERUMQUE NATIVORUM IMITATIONEM DIREXERUNT.

'Ex Collectione plurimum reverendi Domini Adriani Buurt, V.D. Ministri Amstelodamensis.'

Vervolggevallen zijn pas van een eeuw later: 15 november 1883 een vrouwtje bij Diemen (in ZMA-Kollerboek p. 113) en 15 januari 1886 een jong mannetje bij Diemen (opgezet in ZMA). Thijsse had er op 20 februari 1896 enige in het buitendijkse land aan de Diemerzeedijk (Thijsse, DLN 11: 189), en *'bij honderden'* op Zeeburg, 26 nov. 1896 (DLN 2: 206).

1797

Stormvogeltje *Hydrobates pelagicus*

Eind 18e eeuw: *"alhier aan den Hoogen Dyk, naar de kant van Sloterdyk ... gevangen."* (Houttuyn; Nozeman & Sepp dl. III, 1797: 245). 17 oktober 1881 een mannetje gevangen aan de Binnenkant, Amsterdam-Centrum (Koller 1888: 75, coll. ZMA nr. 5692, Ardea 36: 265-268, Gzw. 33, 3: 109). Er is nog een derde geval, een juv. mannetje gevonden 23 oktober 1947 tussen scheepslading aan de Zeeburgerkade.

Zwarte Ruiter *Tringa erythropus*

Houttuyn beschreef in dl. III van *Nederlandsche Vogelen* (1797: 257 en pl. 132) een Zwarte Ruiter in zomerkleed waarschijnlijk afkomstig uit Waterland (Ardea 32: 97). De eerste gedateerde gevallen stammen ook van daar, uit Oostzaan: 21 augustus 1873 een jong mannetje en 20 aug. 1887 een adult vrouwtje in overgang naar winterkleed geschoten (coll. Crommelin, Jentink 1894: 54; Koller 1888: 57, ZMA nr. 29015).

Nieuwe vogelsoorten in de 19e eeuw

1806

Sneeuwuil *Nyctea scandiaca*

In december 1806 werd een onvolwassen mannetje te Amsterdam gevangen (coll. Temminck; Nozeman & Sepp dl. IV 1809: 394, dl. V 1829: 451; Schlegel, Bouwstoffen enz. dl. I p. 64, NLM 30: 186, Orn. Neerlandica III: 224, Gzw. 33, 3: 113-115, Van den Berg & Bosman 1999: 213).

1807

Kaapse Stormvogel *Daption capense#*

Enige jaren vóór 1809 werd een ex. gevangen bij Sloterdijk (in voormalige coll. Temminck; Nozeman & Sepp dl. IV, 1809: pl. 188 en p. 370; Eykman dl. II, 1941: 690; Gzw. 33, 3: 100, Van den Berg & Bosman 1999: 25). Vermoedelijk een per schip aangevoerde vogel. Na een tweede vondst van deze soort in 1930 en andere West-Europese gevallen meende de Leidse conservator E.D. van Oort dat *"there is no longer reason to exclude it from the list."* (Zool. Med. XIII: 259). Vergelijk in dit verband de diverse gevallen van waarschijnlijk per schip aangevoerd voorkomen van verschillende stormvogel- en pijlstormvogel-soorten rond zeehavens in Nederland (waaronder zuidelijke soorten als Bont Stormvogeltje 1974, Roodsnavelkeerkringvogel 1985, Bulwers Stormvogel 1993 en 1995).

1850

Renvogel *Cursorius cursor#*

Omstreeks 1850 bij Amsterdam geschoten (Schlegel 1853: 84 en Jrb. N.A.M. 1860: 182, Koller 1888: 49, J. f. Orn. 40: 424, Snouckaert 1908: 92, Van den Berg & Bosman 1999: 25). Het label aan de ZMA-balg vermeldt *'bij Amsterdam'* als vindplaats; dit geval is enkel vanwege onvolledige datering door de CDNA afgevoerd, maar het bewijsstuk van dit eerste geval voor Nederland is er nog (coll. ZMA nr. 28141, foto in Gzw. 33, 3: 92 en 96).

1851

Wespendief *Pernis apivorus*

"Voor eenige jaren vloog er een voorwerp in het open raam van een huis te Amsterdam." (Schlegel, in J.A.Herklots, Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland dl. I, 1853, p. 63). Overzomerende ex. wekken het vermoeden van actueel of toekomstig broeden; bijv. in het Amsterdamse Bos juni-juli

Coenraad J. Temminck

(1778-1858) werd geboren aan de Herengracht nr. 607 als zoon van de penningmeester van de Verenigde Oostindische Compagnie. Hij legde al vroeg een uitmuntende collectie vogels aan, de grondslag van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie in Leiden, waarvan hij de eerste directeur werd. In zijn Amsterdamse jaren (-1834) werkte hij mee aan de afronding van Nederlandsche Vogelen dl. IV en V. Tevens publiceerde hij een Handboek over Europese Vogels 'Manuel d'Ornithologie' (1815, 1820). Temminck verzamelde in Amsterdam de eerste Sneeuwuil voor Nederland (dec. 1806). Ook bevatte zijn collectie een mogelijk per schip aangevoerde Kaapse Stormvogel, rond die tijd gevangen bij Sloterdijk.

1998 (baltsend ex. op 17 juli; Marcus, Gzw. 36, 4: 71), rond de Vijfhoek, eind juni/juli 1999, en 2 baltsende ex. op 25 juni 2000 in het Amsterdamse Bos (Böhre).

<1853

Roodhalsgans *Branta ruficollis*

Vóór 1853 *"verscheidene malen bij Amsterdam en Rotterdam gevangen."* (Schlegel, Naamlijst enz., Bouwst. dl. I 1853, p. 96; idem Albarda, Naamlijst Friesland 1884: 110). Koller vermeldt een ex. uit Noord-Holland *sine loco* van febr. 1852 (Koller 1888: 67), dat niet kon worden gevonden in de ZMA-collectie. Het eerste gedateerde geval is: 12 november 1960 vondst van mannetje adult op de Prins Hendrikkade, Amsterdam-Centrum (Ten Bruggecate; coll. ZMA nr. 15187, Gzw. 33, 3: 109).

1853

Krooneend *Netta rufina*

Op 21 jan. 1853 werd een adult mannetje op de Amstel geschoten (coll. Van Wickevoort Crommelin, in NNM Leiden WC nr. 248-1; Bouwst. 1853: 214, NTD 1863: 176, Jentink 1894: 70, Albarda 1897: 104; dit is het tweede geval voor Nederland). Het volgende geval in de regio is pas 6 sept. 1912: een juv. vrouwtje geschoten te Oostzaan (coll. ZMA nr. 27544; Ardea 1: 99). De eerste broedgevallen van Krooneend in de regio deden zich voor in de Botshol, vermoedelijk al in de jaren 1939-1941 (Fischer, Ardea 29: 211 en Sluiters, DLN 46: 166); in 1942-1951 2-3 p. (Amoeba 21, 9: 76-77, Ardea 31: 281-284, Limosa 17: 1-8, Wiggelaar & Veenman 1961: 36-41). Aan de Diemerzeedijk in 1948 1 p. met 2 jongen (De Inktzwam 13e jrg. nr. 7/8: 99-100 en 110).

1854

Grote Aalscholver *Phalacrocorax carbo carbo*

Op 30 dec. 1854 werd een juv. vrouwtje geschoten op het IJ bij Amsterdam (Van Wickevoort Crommelin; coll. NNM nr. 264.3, Bouwstoffen enz. dl. 2, 1858: 219, Orn. Neerl. I, 1918: 55, Van Oordt & Verwey 1925: 6, Eykman et al. dl. II: 667, Limosa 34: 16, Gzw. 33, 3; 115; Van den Berg & Bosman 1999: 84). Dit is het eerste geval van deze ondersoort voor Nederland.

1855

IJseend *Clangula hyemalis*

12 januari 1855 jong mannetje geschoten op het IJ, en dezelfde dag een vrouwtje geschoten te Abcoude (coll. Van Wickevoort Crommelin; Bouwstoffen enz. 1858 p. 218, Jentink 1894: 72, in coll. NNM Leiden, WC nrs. 255-2 en 255-1).

Tafeleend *Aythya ferina*

26 jan. 1855 een mannetje op het IJ geschoten (coll. Van Wickevoort Crommelin; NTD 1863: 177, J. f. Orn. 1890: 202, Jentink 1894: 70). Een vervolggeval is: 7 febr. 1883 een vrouwtje geschoten bij Diemen (Koller 1888: 72). Het eerste broedgeval in de regio is vastgesteld op 11 juli 1945: een p. met 6 jongen aan de Rothoek, Amsterdam-Noord (Ardea 33: 342). Al in 1943 werd hier het broeden vermoed (Med. Centr. Inst. nr. 5: 1, Ardea 33: 156).

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

24 maart 1855 een adult vrouwtje op het IJ geschoten (coll. Van Wickevoort Crommelin; Bouwst. 1858: 217, Jentink 1894: 83). Het 2e geval is pas 25 febr. 1880: een adult vrouwtje op de Zuiderzee bij Diemen (Koller nr. 1090; coll. ZMA nr. 3452). Waarschijnlijke, incidentele broedgevallen deden zich voor in het Amsterdamse Bos: een adult met 2 juvenielen was aanwezig van 21 augustus tot oktober 1941 in de Grote Vijver van het Amsterdamse Bos (Sluiters, Waarn. 6,1: 1). In aug. en sept. 1949 werden 5 juv. gezien in het Amsterdamse Bos (Brander; Frieswijk 1968: 15).

Roodkeelduiker *Gavia stellata*

27 maart 1855 een bijna volwassen mannetje op het IJ geschoten (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 84). Eerste vervolggeval is 4 februari 1883 een vrouwtje geschoten op het Buiten-IJ bij Amsterdam (Koller 1888: 64; niet teruggevonden in ZMA).

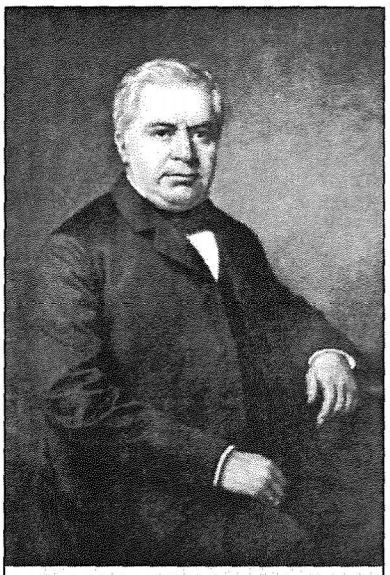

J. P. van Wickevoort Crommelin

De Haarlemmer Jan Pieter van Wickevoort Crommelin legde vanaf de tweede helft van de 19e eeuw een grote collectie Nederlandse vogels aan. In de jaren 1854-1879 verzamelde hij daarvoor 24 soorten in de regio Amsterdam, die hier nog niet eerder waren vastgesteld. Daaronder diverse soorten watervogels: o.m. Krooneend, Grote Aalscholver, Parelduiker, Witkopeend, Grauwe en Rosse Franjepoot, Kleinste en Middelste Jager, Smaragdpurperkoet# en Kleinst Waterhoen.
Zijn verzameling van 1968 opgezette vogels wordt bewaard in het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden.

1858

Tureluur *Tringa totanus*

Op 20 april 1858 werd een adult mannetje geschoten bij Amsterdam (Van Bemmelen; Schlegel nov. 1864: 66, opgezet in coll. NNM Leiden, cat. nr. 7). Koller schoot een mannetje in de IJpolder 3 mei 1882 (Koller 1888: 58, ZMA nr. 1707). Ook broedvogel aan het Nieuwe Meer 1905 en *'veel broedend'* in IJdoorn (Delsman, DLN 10: 233; De Snoo, Lijst IJdoorn 1925-26). Op 9 mei 1929 fotografeerde D. Piet een nest met 4 eieren bij Zunderdorp, en op 25 mei de pulli (foto-album D. Piet).

Stormmeeuw *Larus canus*

Schlegel noemt als eerste de soort wintergast aan *'de groote grachten van Amsterdam'* (Schlegel, Vogels van Nederland 1858: 599, Nat. Historie v. Nederland 1868: xlvi). De eerste gedateerde gevallen zijn: 12 febr. 1882 2e winter mannetje geschoten op het IJ te Amsterdam (Koller 1888: 78; Koller nr. 1298, ZMA nr. 54225). Een 1e winter wijfje werd aldaar geschoten op 18 febr. 1882 (Koller nr. 1299, ZMA 54228). Beide vogels zijn opgezet. De eerste broedgevallen werden vastgesteld in het Westelijk Havengebied in 1976 en bij Ouderkerk in 1977. Er broedden maximaal 100 p. in het West.-Havengebied (1987), teruglopend tot een laatste p. in 1991-1993 (Walters, in Melchers & Daalder 1996: 102).

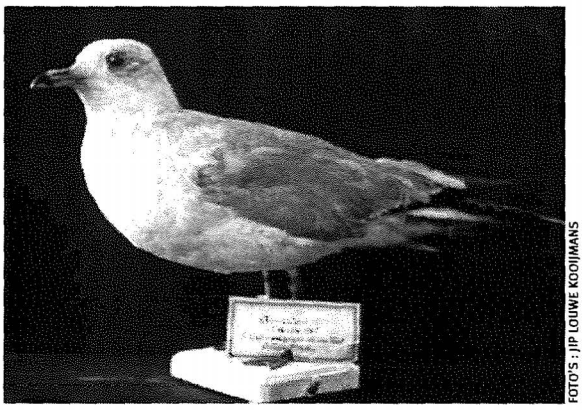

FOTO'S : JIP LOUWE KOOIJMANS

Stormmeeuw, door Hendrik Koller geschoten op het IJ te Amsterdam, 12 februari 1882 (collectie ZMA).

1859

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

3 september 1859 een adult mannetje op het IJ geschoten (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 78). Eveneens daar op 10 oktober 1882 een jong mannetje geschoten (Koller 1888: 77). Wilde ex. broedden eind jaren 1920 in Artis tussen vogels in gevangenschap (Portielje, Ardea 17: 112, Vogels van A'dam 1937).
Als uitvloeisel hiervan een eerste dakbroedgeval aan de Plantage Middenlaan, juni 1943 (Van Ee, Gzw. 36, 4: 78-83). In 1974 een broedpaar in de Kokmeeuwenkolonie in het W. Havengebied. Hier tot 30 p. op olietanks op het Mobilterrein (Walters, Melchers & Daalder 1996: 104).

Rosse Grutto *Limosa lapponica*

15 september 1859 een jong vrouwtje geschoten aan het IJ (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 56). Een vervolggeval betreft 2 ex. op voorjaarstrek: 14 mei 1888 2 mannetjes in zomerkleed geschoten te Ilpendam (ex. coll. Koller, ZMA nr. 54137, opgezet en nr. 22932, balg). In september 1934 2 ex. in de Amsterdammerpolder (Vogels van A'dam, 1937 p. 12).

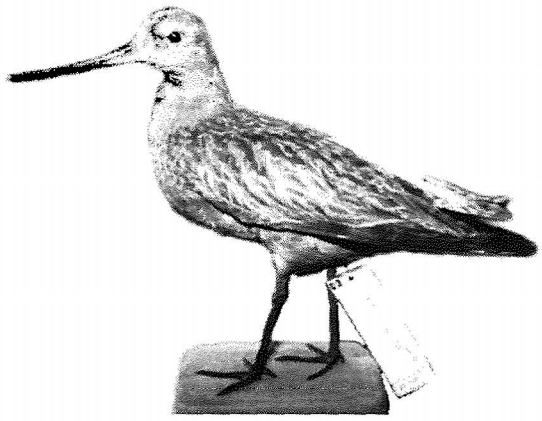

Eén der 2 zomerkleed mannetjes Rosse Grutto, verzameld op de voorjaarstrek bij Ilpendam, 14 mei 1888.

Visdief *Sterna hirundo*

15 september 1859 een jong vrouwtje geschoten op het IJ (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 75).
Tweede geval: op 12 mei 1882 een adult vrouwtje geschoten op het IJ (Koller 1888: 79; ex coll. Koller nr. 299/2, ZMA 54265, opgezet). Op 10 mei 1914 vond Siebers ca. 50 Visdiefnesten in IJdoorn bij Durgerdam. Anno 1923 broedden ze daar *'in hun duizenden'* (Thijsse, DLN 29: 27; lijst De Snoo 1925-1926). Dirk Piet fotografeerde hun nesten, met 3 eieren en jongen in IJdoorn, 28 mei 1928 (foto-album D. Piet). Ook broedend vastgesteld op Marken, juni 1930 (Op de Coul, Org. Cl.N.V. IV: 12).

1860

Parelduiker *Gavia arctica*

Op 13 januari 1860 werd een adult vrouwtje geschoten op het *'Lac près de Sloten'* ofwel het Nieuwe Meer (Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 84; in coll. NNM Leiden, WC nr. 300-2).

Braamsluiper *Sylvia curruca*

"In Amsterdam was de braamsluiper in mijn jeugd (en het is waarschijnlijk nog) in de tuinen tusschen de Heeren- en Keizersgrachten, met de zwarte lijster en het spotvogeltje, de meest algemeene zangvogel; en jaarlijksch opnieuw kon men zijn zachtbabbelenden zang daar hooren." (H.M. Labouchère jr., DLN 3, 1898: 116-117). Zijn jeugdtijd beleefde bankierszoon Henri jr. (geb. 1850) in het ouderlijk huis Herengracht nr. 566 (tussen Utrechtsestraat en Amstel); eind 1867 verhuisde de familie naar Herengracht 470 (nabij de Spiegelstraat).

Merel *Turdus merula*

Labouchère is (één van) de eerste die de *'zwarte lijster'* als broedvogel van stadstuinen noemt. Het eerste gedateerde geval wijst daar eveneens op: 25 november 1881 een jong mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 25).

Spotvogel *Hippolais icterina*

Naast Labouchère's melding van broeden in de tuinblokken aan de Heren-/Keizersgracht in de jaren zestig van de 19e eeuw, nestelden er Spotvogels bij de Melkerij in het Vondelpark, mei 1878 (Thijsse, Handelsblad 9-11-1901).
Een gedateerde eerste aankomst daar is 10 mei 1896 (Thijsse, DLN 2: 42 en 67).
Ook broedden verscheidene paren in Artis (Steenhuizen, Ardea 5, 1916: 64).

Oeverloper *Actitis hypoleucos*

22 augustus 1860 een jong mannetje geschoten aan het IJ (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 52). Daar ook 11 mei 1884 een vrouwtje geschoten (Koller 1888: 57, ex Koller nr. 121, ZMA nr. 29024).

Kleine Strandloper *Calidris minuta*

8 september 1860 een jong mannetje aan het IJ geschoten (Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 50). De soort werd vooral verzameld bij Oostzaan: 6 ex. van 26 sept.-10 okt. 1872 en 5 ex. 19 aug.-3 sept. 1887, waaronder een vrouwtje (Jentink 1894: 50, Koller 1888: 55, ZMA nr. 54173, opgezet; zie foto p. 14 bovenaan).

1861

Grote Zee-eend *Melanitta fusca*

Op 24 december 1861 werd een jong mannetje geschoten op het IJ (Van Wickevoort Crommelin, Jentink 1894: 72; in coll. NNM Leiden WC-nr. 256.6).

1862

Kokmeeuw *Larus ridibundus*

Op 20 december 1862 werd een adult vrouwtje geschoten op het IJ (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 76). Een jong mannetje werd eveneens daar verzameld op 30 september 1881 (Koller 1888: 78). Crommelin meldde het overwinteren aan de gracht in de winter van 1887/88 (TNDV 2e s. dl. 2, afl. 3, maart 1889 p. 156); kennelijk betrof het een nieuw fenomeen. Thijsse (DLN 29: 27) vermeldt als eerste de Kokmeeuw als regionale broedvogel bij Durgerdam (1923). Het betrof naar schatting een kolonie van *'tegen de 1000 paren'* (Drijver; Ardea XVII, 1928: 22). Dirk Piet fotografeerde hier de nesten met eieren en pulli op 28 mei 1928 (foto-album D. Piet).

1864

Bokje *Lymnocryptes minimus*

Op 20 oktober 1864 werden 2 mannetjes en 6 vrouwtjes geschoten in de omgeving van Amsterdam (coll. RMNH Leiden; Schlegel, Revue critique enz. nov. 1864: p. 14); vervolggevallen zijn: 28 maart 1885 een mannetje geschoten te Oostzaan; en mannetje geschoten te Oostzaan 4 december 1885 (Koller 1888: 52, Koller nr. 228, ZMA nr. 29166; vgl. ook Thijsse DLN 2, 1897: 133).

1866

Grote Zaagbek *Mergus merganser*

Op 16 maart 1866 werd een vrouwtje geschoten op het IJ (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 74). Het tweede geval is van 27 januari 1883, toen een jong mannetje in overgangskleed werd geschoten op het Buiten-IJ bij Diemen (Koller 1888: 73; Koller nr. 1256, ZMA nr. 27305). Een zomerwaarneming van 3 ex. aan de Diemerzeedijk, aan-

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Vrouwtje Bokje, 24 april 1920 te Amsterdam (ex coll. Sillem-Van Marle, ZMA).

FOTO: M. BAKKER; LIMOSA 32: 54

Grauwe Franjepoot, 10 oktober 1957, spuitvelden Amsterdam-West. De fotograaf, Martin Bakker, droeg in de jaren 1958-1964 drie nieuwe soorten bij aan de Amsterdamse avifaunistische lijst: de eerste Turkse Tortel, Waterpieper en Morinelplevier.

vankelijk beschouwd als vrouwtje met 2 volgroeide jongen, is door C.S. Roselaar geherdetermineerd als 2 mannetjes in eclipskleed met een vrouwtje (Van den Berg & Bosman 1999: 62; contra Gzw. 34, 4: 17-21, DB 18: 215, De Graspieper 17: 50-52).

Grauwe Franjepoot *Phalaropus lobatus*

Op 20 sept. 1866 werd een jong mannetje geschoten op het *'Lac de Spaarnwoude'* (Van Wickevoort Crommelin, Archiv. Neerl. II, 1867: 81, in coll. NNM Leiden, WC-nr. 192-4). Drie ex. werden daarna verzameld te Oostzaan, in het najaar van de jaren 1872-1874 (coll. Crommelin; Jentink 1894: 52, Albarda 1897: 78). Totaal zijn er ca. 40 waarnemingen op de Amsterdamse opspuitterreinen vanaf medio jaren dertig tot medio jaren tachtig (Gzw. 24: 9-10; archief VWGA).

1867

Kluut *Recurvirostra avosetta*

Op 18 april 1867 werd een adult vrouwtje geschoten aan het *'Lac de Spaarnwoude'* (Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 55, in coll. NNM Leiden, WC nr. 200-5). In juli 1896 1 ex. bij Zeeburg. *"Aan de Zuiderzee wordt een kluit voor een grote zeldzaamheid gehouden, maar ze komen er dikwijls genoeg."* (Thijsse, DLN 2: 141). Delsman zag daar 3 ex. in aug. <1907 (DLN 12: 92). De soort wordt pas weer gemeld op 15 juni 1924: adulte ex. aan een binnendijkse plas tussen Nieuwendam en Schellingwoude (Ardea XIV: 72, XV: 40).

De eerste broedgevallen doen zich pas voor in 1947 (7-9): 2 p. Rothoek, 4 p. Westhaven en 1 p. aan de Kleine Vijver, Amsterdamse Bos (Med. C.I. 8: 2); Walters vermeldt anno 1947 6 p. voor het Westelijk Havengebied (Melchers & Daalder 1996: 81). Het totaal zou dan al 9 p. bedragen.

1868

Bonte Vliegenvanger *Ficedula hypoleuca*

Op 8 mei 1868 1 ex. in de tuin van Herengracht nr. 470 te Amsterdam (Labouchère, DLN 3: 116). Een eerste ZMA-exemplaar is een mannetje van 27 april 1881 te Amsterdam (Koller 1888: 28, Koller nr. 730, opgezet in ZMA). De eerste incidentele broedmeldingen zijn zwak gedocumenteerd: 1906 aan de Amstelveensche weg (Waarn. III, 2: 2) en een nestvondst omstreeks de jaren twintig in het Vondelpark, uitgehaald. Wel succesvol was een broedgeval juni 1947 in een Herengracht-tuin-blok tussen Leidsestraat en Leidsegracht: een vrouwtje voerde 3 uitgevlogen jongen (Ruting, Med. C.I. 8: 4, Lepelaar nr. 52: 21).

1869

Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus*

Op 10 april 1869 werd een vrouwtje geschoten aan de oevers van het IJ (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 26). Broedvogel aan de Koenenkade in 1905-1906 (Delsman, DLN 10: 233; L. de Vries, Waarn. III, 2: 2).

1872

Temmincks Strandloper *Calidris temminckii*

Op 22 augustus 1872 werd een vrouwtje geschoten te Oostzaan (Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 50; in coll. NNM Leiden, WC nr. 185-2). Een tweede ex. werd eveneens geschoten te Oostzaan, op 3 sept. 1887 (ZMA nr. 28441).

Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

In oktober 1872 werd een juv. vrouwtje geschoten op het IJ bij Amsterdam (donatie Löwenstrom; Koller 1888: 76, in coll. ZMA nr. 29501, ex Koller nr. 1).

Rosse Franjepoot *Phalaropus fulicaria*

Op 5 dec. 1872 een jong vrouwtje geschoten te Oostzaan (Van Wickevoort Crommelin; in coll. NNM Leiden, WC-nummer 191-5; Jentink 1894: 52, Notes from the Leyden Museum 30: 170, Ned. Vogels III: 834).

1873

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*

Op 7 febr. 1873 een mannetje geschoten te Oostzaan (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 18994: 80). Een tweede geval is: 21 nov. 1885 een adult mannetje geschoten op de Zuiderzee bij Muiden (Koller 1888: 77, Koller nr. 1290, ZMA nr. 54218). *"Die mantelmeeuwen toeven meest op het IJ en in de dokken."* (Thijsse, Meeuwenvreugd. De Telegraaf 12 febr. 1910).

Kleinste Jager *Stercorarius longicaudus*
Op 23 oktober 1873 werd een jong mannetje geschoten te Oostzaan (in coll. Van Wickevoort Crommelin; nu in NNM Leiden, WC-nr. 289-3; Archives Neerl. Sc. Ex. & Nat. X, 1875: 173; Jentink 1894: 81, Albarda 1897: 88; Snouckaert 1908: 110; Van den Berg & Bosman 1999: 171; vlgs. Ned. Vogels III: 970 is het een juv. vrouwtje). Een aanvaard vervolggeval is pas 17 aug. 1985, een eerstejaars r. ZW langs de Vijfhoek, Diemen (Van Duin en Vogelzang; Gzw 23, 3: 77, DB 7: 151; Van den Berg & Bosman 1999: 173).

Zilverplevier *Pluvialis squatarola*
29 nov. 1873 een mannetje geschoten te Oostzaan (coll. Van Wickevoort Crommelin, NNM Leiden; Jentink 1894: 46), idem 7 januari 1887 aldaar (Koller 1888: 51, Koller nr. 259, ZMA nr. 54107). Op 27 september 1887 werd 1 mannetje geschoten te Diemen (Koller 1888: 51, ZMA nr. 29083).

1874

Smaragdpurperkoet *Porphyrio madagascariensis#*
22 juli 1874 een adult mannetje bij Amstelveen geschoten (collectie Van Wickevoort Crommelin te Haarlem; Archiv. Neerl. d. Scienc. Ex. et Nat. X, 1875: 171; Jentink 1894: 63; in coll. NNM Leiden). *"Een tweede voorwerp werd eenigen tijd later geschoten, maar ging door onkunde verloren"* (Koller 1888: 60). *"l'Individu en question ne montrait plus aucun indice de captivité, j'ai cru devoir en signaler la capture, sans toutefois prétendre introduire ce Talève au nombre des oiseaux de la Faune néerlandaise."* (J.P. van Wickevoort Crommelin, Nouvelles ornithologiques sur la Faune des Pays-Bas, in: Archives Néerlandaises des Sciences Exactes et Naturelles, Tome X p. 171; vgl. Van den Berg & Bosman 1999: 372).

Kuifeend *Aythya fuligula*
4 aug. 1874 een adult vrouwtje geschoten te Oostzaan (collectie Van Wickevoort Crommelin; Arch. Neerl. Sc. Harlem 1875: 175, Jentink 1894: 71). Een vervolggeval is 3 januari 1885 een adult mannetje geschoten bij Muiden (Koller 1888: 72).
In 1927 een (eerste?) broedgeval in IJdoorn (Jrb. Ver. Beh. Nat.mon. 1923-1928: 78, Vogels v. A'dam 1937: 7). In juni 1939 een vrouwtje met jongen in het Twiske, in juni 1941 nestvondst aldaar (Visser & Binsbergen, Limosa 14: 58). In de 3e week van juni 1969 een vrouwtje met 7 zeer jonge pulli bij Tuinpark Ons Buiten, aan de noordzijde van het Nieuwe Meer, en in 1970 3 p. in het Amsterdamse Bos (Med.bl. KNNV VWGA 7, 3: 18 en 8, 2: 8-9).

Bergeend *Tadorna tadorna*
12 september 1874 jong mannetje en jong vrouwtje geschoten te Oostzaan (Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 66). Op 15 januari 1886 werd een jong mannetje geschoten bij Diemen (Koller 1888: 70, opgezet in ZMA Koller nr. 1197).
Eerste broedgevallen bij Zeeburg: vondst van donsjong juni 1915 en een vrouwtje met 5 pulli op 17 juli 1932 (Ten Kate 1936: 11, DLN 37: 256).

Boven: een eerste-winter Grote Burgemeester geschoten op het IJ bij Amsterdam, okt. 1872.

Onder: 2 Kleine Alken, op 2 januari 1930 gevangen bij de Vondelkerk en aan de Kostverlorenvaart, Amsterdam-West (collectie ZMA).
Van beide soorten zijn het de eerste gevallen voor Amsterdam.

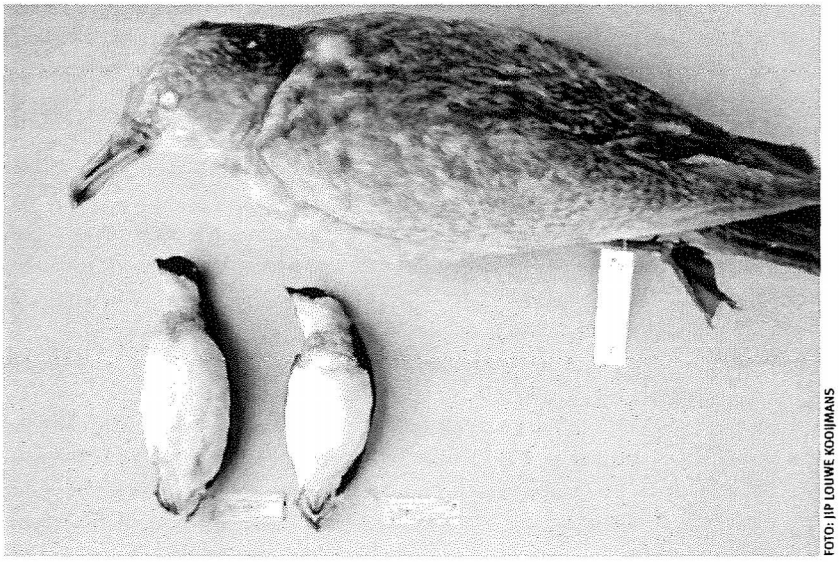

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Witkopeend *Oxyura leucocephala*
Op 27 november 1874 werd een eerstejaars vrouwtje bij Oostzaan geschoten (Van Wickevoort Crommelin; coll. NNM Leiden, Jentink 1894: 73, Gzw. 33, 3: 115-116, Van den Berg & Bosman 1999: 54). Het eerste 20e eeuwse geval binnen de regio is: 18-22 maart 1956 1 ex. in de Diemen, Diemen (Blok & van Laar e.a.; Limosa 30: 108 en 118-120).

1878

Jac. P. Thijsse

In oktober 1877 verhuisde Thijsse naar Amsterdam. In de jaren 1893-1902 documenteerde hij 17 nieuwe soorten voor de regio, merendeels zangvogels: Putter, Keep, Beflijster, Pimpelmees, Geelgors, Oeverzwaluw, Tapuit, Regenwulp, Drieteenstrandloper, Boomkruiper, Matkop, Goudhaan, Sijs, Staartmees, Fluiter, Fitis en Bosrietzanger. Daarnaast stelde hij ruim 25 soorten voor het eerst als broedvogel vast.

Meerkoet *Fulica atra*
Op 2 februari 1878 een mannetje in overgang tot volkomen kleed geschoten bij Amsterdam (Koller 1888: 60). Broedde in de jaren twintig in het Kinselmeer (dagboek Benthem), begin jaren dertig onder meer aan de Stadionkade, maar nog niet in parken (Vogels van A'dam 1937: 9).
Broedgeval op Kattenburg in 1989, begin van broeden in binnenstad (Van der Waal, in Melchers & Daalder 1996: 78). Pas in de jaren 1990 broedvogel in de grachtengordel.

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*
Winter 1878 1 p. *"den geheelen winter door in een der buitenwijken van Amsterdam"* (Koller 1888: 24). In de jaren 1890 's winters aan de Muidergracht/Roeterseiland (Thijsse, DLN 45: 31). Steenhuizen zag de soort (in de jaren 1916-1938) aan de vijverrand in Artis (Bijdr. t.d. Dierkunde 27: 367).

Witte Kwikstaart *Motacilla alba*
Op 15 maart 1878 een mannetje te Amsterdam geschoten (Koller z. nr.; opgezet in ZMA). Op 16 maart 1878 nog 1 mannetje en 1 vrouwtje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 24).
Broedend vastgesteld aan de Koenenkade in 1906 (L. de Vries, Waarn. III, 2: 2).

Koperwiek *Turdus iliacus*
Op 15 november 1878 werd een adult mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 26, afgestaan).

1879

IJsvogel *Alcedo atthis*
Op 10 januari 1879 werd een adult vrouwtje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 32; Koller nr. 800, niet teruggevonden in ZMA).
Eerste broedgevallen deden zich voor in de Watergraafsmeer: tussen Oud-Rozenburg en de Nieuwe Oosterbegraafplaats vóór 1914 (D. Piet, Lijst N.O.B. 1907-1982; DLN 23: 183), op Frankendael in de jaren 1920-1922 (L. Janszen; De graspieper 15, 2: 57), en bij een watergemaaltje op 'Meergenoegen', ≤ 1922 (Janszen, in interview 11-12-1994, archief VWGA).

Waterral *Rallus aquaticus*
Op 15 april 1879 een mannetje te Oostzaan geschoten (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 61). Het tweede geval is in de stad: op 23 maart 1928 vloog een mannetje een huis binnen in de Albert Cuypstraat, Amsterdam-de Pijp; gestorven in Artis (Starrevelt/leg. v.d.Meer; ZMA nr. 24168). Begin jaren dertig broedend in Waterland bij Durgerdam, Holysloot, Uitdam en Monnickendam (ZMA nr. 42049, Ardea 23: 62, DLN 38: 235-237, Vogels van A'dam 1937) en in de Botshol (Haverschmidt 1942: 39).

Porseleinhoen *Porzana porzana*
Op 15 april 1879 werd te Oostzaan een mannetje Porseleinhoen geschoten (Van Wickevoort Crommelin; in collectie NNM Leiden WC nr. 224-12, Jentink 1894:62), en een vrouwtje op 17 april 1885 aldaar (Koller 1888: 61; in coll. ZMA nr. 29176; ex Koller 115).
Deze vondsten suggereren dat de soort toentertijd broedde in het Twiske.
In de Watergraafsmeer werd op 11 okt. 1908 een najaarstrekker geschoten, een eerstejaars mannetje (coll. ZMA nr. 3953, ex coll. Sillem-Van Marle, foto in Gzw. 33, 3: 92).
Broeden van deze soort werd in de afgelopen eeuw vermoed, in de Botshol in 1933 (Haverschmidt, 1942: 39), in de jaren 1940 in de Akkerswade aan de Diemerzeedijk (Brander, in Swart 1968), in het Amsterdamse Bos in de jaren 1948-1963, in de Duivendrechtsepolder in 1964, in Waterland in 1968 (12 p.), en bij Halfweg en Sloterdijk in de jaren zeventig en tachtig (foto van 1e winter ex., okt. 1982 in DB 17, 5: 192). Er zijn echter nooit nesten gevonden.

Ortolaan *Emberiza hortulana*
"In het laatst van April 1879 zag ik 4 stuks in het Vondelpark bij Amsterdam." (Koller 1888: 37).
Het tweede geval is pas zestig jaar later: 3 mei 1939 een vrouwtje voor Uitdam (Ladiges & Sluiters, Waarn. IV, 1: 4, Ardea 29: 226).

Roodborst *Erithacus rubecula*
'2 november', moet zijn: 2 oktober 1879 mannetje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 20; niet meer in coll. ZMA). Thijsse vermeldt een nestvondst in het Vondelpark, voorjaar 1901 (In het Vondelpark, 1901: 39).

Roek *Corvus frugilegus*
17 nov. 1879 mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 33, vh. in coll. Koller nr. 822). H.M. Labouchere en Koller vermelden als eerste het broeden op de Heren-, Keizers- en Leliegracht, in de jaren 1884-1888 (Onze Gev. Vrienden 3: 181, Koller t.a.p.). Tot de Tweede Wereldoorlog hebben Roeken in de binnenstad gebroed (Kouw, De Natuur in! jrg. 3, 1898; Steenhuizen 1916; Baars in DLN 40: 56, Brouwer, Ardea 26: 216, 1937).

1880

Bonte Kraai *Corvus cornix*
Op 3 maart 1880 werd een mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 33, afgestaan). Er zijn nog twee andere ex. verzameld in 1880, op 17 maart en 8 december 1880 (Koller nr. 817). Thijsse vermeldt het eertijds massale voorkomen in Amsterdam (DLN 2: 23 en Thijsse, Het Jonge Leven, jan. 1920 p. 5). In 1898 verijdelden Roeken een broedpoging van een paar Bonte Kraaien in een oud Roekennest op de Marinewerf, op Kattenburg (Kouw, De Natuur In! jrg. 3: 25, TNDV 1898: 110, Snouckaert 1908: 7). Op 5 juli 1955 werd een jonge tamme Bonte Kraai gevangen op de Apollolaan, een juveniel van een gemengd broedpaar Zwarte x Bonte Kraai, mogelijk van elders of een kooivogel (Sluiters, Limosa 28: 135-136).

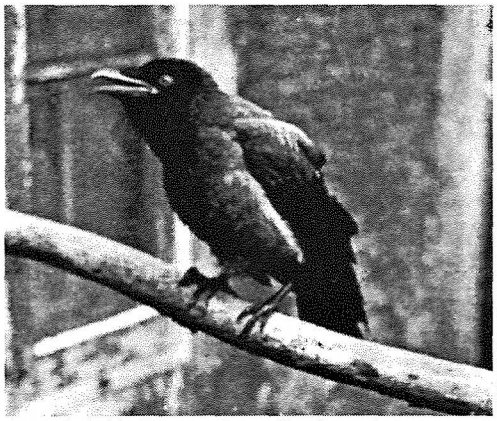
FOTO: J.E. SLUITERS
Jonge hybride Zwarte x Bonte Kraai aan de Apollolaan, Amsterdam-Zuid juli 1955.

Ekster *Pica pica*
Op 16 maart 1880 mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 34; verkocht). Al Nozeman noemt de soort talrijk op de met iepebomen beplante wallen onzer provincie-steden (Ned. Vogelen I, 1770: 3). Thijsse daarentegen schrijft: *"eksters ...worden van jaar tot jaar zeldzamer (...), met name om Amsterdam (...) worden zij bijna niet meer gezien."* (Thijsse 1904: 41). Door bejaging waren ze lang voor 1897 uitgeroeid in het Vondelpark (Thijsse, DLN 2: 186, Alg. Handelsblad 22 mrt. 1902 en 10 aug. 1903, Gzw. 36, 4: 26). Eerste broedvermeldingen: aan de Amstelveense Poel ca. 1902 (De Koning, DLN 10: 202); broedde in Artis voorjaar 1921 (Ardea 10: 182/183), en in de jaren 1919-1924 zag Janszen een nest op Frankendael (Grasp. 15, 2; Lijst Frankendael); op de Nieuwe Oosterbegraafplaats niet vóór 1918, daar 2 p. 1936 (Piet).

Vink *Fringilla coelebs*
Op 25 maart 1880 een mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 40, afgestaan). Broedend in Artis vastgesteld in het tijdvak 1891-1915 (Steenhuizen, Ardea V: 65), en in het Vondelpark (Thijsse, In het Vondelpark 1901: 40, Handelsblad 21-6-1902).

Havik *Accipiter gentilis*
Op 22 sept. 1880 een adult vrouwtje geschoten bij Amsterdam (Koller 1888: 6; coll. ZMA nr. 22890). Eerste broedgevallen: 1984 Botshol en ca. 1988/89 Vijfhoek (Jonkers et al., Botshol vogelinventarisatie 1985: 6, Melchers & Daalder 1996: 61).

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS ; COLLECTIE ZMA
Adult vrouwtje Havik, 22 september 1880 geschoten bij Amsterdam. Eerste geval voor Amsterdam.

Kauw *Corvus monedula*
Op 12 november 1880 een mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 34, Koller nr. 827; opgezet in ZMA); een vrouwtje geschoten in Artis van een dag eerder werd afgestaan aan P. Brander. Thijsse schreef: *"Elk groot gebouw van Amsterdam heeft zijn kauwtje."* Hij noemt met name de Vondelkerk, het Paleis voor Volksvlijt, Felix Meritis (Handelsblad 20-1-1902). Jan van Oort tekende een ex. op Kattenburg (zie Thijsse, Het Vogeljaar 1904: 40).
Nestelde op Frankendael in de jaren 1919-1924 (Janszen, lijst Frankendael).

Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*
Op 31 december 1880 een donker gekleurd vrouwtje geschoten bij Amsterdam (geschenk Van Wickevoort Crommelin; Koller 1888: 9, in collectie N.A.M.; later afgestaan aan SBB). Een tweede geval is 15 nov. 1888 een adult mannetje geschoten te Diemen (Koller nr. 444, ZMA nr. 29387).

1881

FOTO UIT COLL. GEMEENTE-ARCHIEF AMSTERDAM; VOORPLAAT ODE AAN HET VONDELPARK, 1997

Groep van ca. 160 Huismussen in het Vondelpark, 1927. Eén mus eet uit de hand.

Zanglijster *Turdus philomelos*
Op 2 januari 1881 mannetje gevangen te Amsterdam (legaat F.E. Blaauw, Koller 1888: 26, opgezet in ZMA Koller nr. 709).
Eerste broedgevallen: in 1899 in Artis (Steenhuizen, Ardea 5: 63); voorjaar 1901 nestvondst door Thijsse in het Vondelpark, met totaal 4 zangterritoria aldaar (In het Vondelpark mei 1901: 39, Handelsblad 1-6-1901).

Huismus *Passer domesticus*
Op 14 maart 1881 2 mannetjes en 2 vrouwtjes geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 38-39). In de voormalige collectie van A.L. Fischer bevond zich een albino exemplaar, waarschijnlijk afkomstig uit Amsterdam (Versl. & Med. N.O.V. 4, 1907: 45).
De eerste expliciete broedvermeldingen zijn van Thijsse in het Vondelpark (1901: 61, Handelsblad 15-6-1901); hij beschrijft nestbouw en het voeren van jongen. De soort kan soms al in februari broeden (Vogels van A'dam 1937: 23), terwijl C. de Graaf nog een jong gevoerd zag worden op 5 december 1926 (dagboek De Graaf in arch. VWGA).

Goudplevier *Pluvialis apricaria*
Op 10 april 1881 vrouwtje in overgang naar prachtkleed geschoten te Diemen (Koller 1888: 49; opgezet: Koller nr. 299, ZMA nr. 1345).

Zwartkop *Sylvia atricapilla*
Op 14 april 1881 een mannetje geschoten binnen Amsterdam (Koller 1888: 16; Koller nr. 549/250, opgezet). Waarnemingen in het Vondelpark in 1896-1902 betreffen doortrekkers of eerstejaars vogels; de soort broedde daar niet (Thijsse, Handelsblad 27-7-1901). Evenmin in Artis, Frankendael en op de Nieuwe Oosterbegraafplaats vóór 1920.
Voor de jaren 1933-1936 wordt de soort zelfs geheel niet genoemd (Benthem & Sluiters, Vogels van Amsterdam 1937). Eerste zangterritoria in het Volewijkspark 6-8 mei 1937 en 8 juli 1937 in het Vondelpark (Drost, Waarn. II, 2: 3). Eerst in 1945 2 p. in het verruigde Vondelpark, in 1946 het eerste broedgeval in het Amsterdamse Bos (Med. C.I. 7: 12 en 33).

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*
20 april 1881 mannetje geschoten te Amsterdam en op 20 maart 1884 in de Watergraafsmeer (Koller 1888: 17; Koller nr. 560, ZMA nr. 35970). Tekening van paartje in het Vondelpark, ca. 1895 (door Thijsse; DLN 1, 1: 6, De Amsterdammer 18-11-1922). In 1900 broedden er 8 p. in het Vondelpark (Thijsse, In het Vondelpark 1901: 48).

Grasmus *Sylvia communis*
Op 3 mei 1881 een vrouwtje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 17; Koller nr. 557, ZMA nr. 30172). Op 4 mei 1895

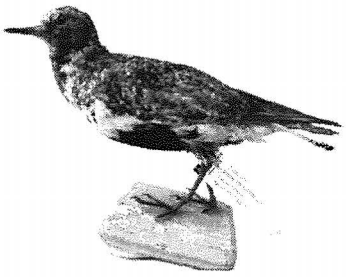
FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Vrouwtje Goudplevier, door Hendrik Koller geschoten bij Diemen, 10 april 1881.

"stellig wel 20 zingende mannetjes" in het Vondelpark (Thijsse, dagb. 1895); mogelijk ook doortrekkers. Eerste broedvermelding: juni 1896 in het Vondelpark (Thijsse, DLN 2: 90).

Tuinfluiter *Sylvia borin*
Op 16 mei 1881 een mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 16; Koller nr. 553, ZMA 30508), en 29 april 1897 in het Vondelpark een zingend mannetje op mogelijk een speelnest (Het Vogeljaar 1904: 117-118). In 1901 vond Thijsse in het Vondelpark 2 oude nesten bij de Willemsbrug (Handelsblad 7-12-1901).

Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata*
Op 17 mei 1881 een adult mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 28, Koller nr. 728, ZMA nr. 35967). In het Vondelpark broedden 4 à 5 p. rond 1900 (Thijsse, In het Vondelpark 1901: 57/58). Veelvuldig broedend in nestkastjes in Artis 1891-1915 (Steenhuizen, Ardea 5: 63).

Middelste Jager *Stercorarius pomarinus*
Op 20 oktober 1881 werd een adult vrouwtje geschoten te Oostzaan (coll. Van Wickevoort Crommelin; Jentink 1894: 80, nu in coll. NNM Leiden, WC-nr. 287-9). Een vervolggeval is 20 oktober 1887 een jong mannetje geschoten bij de Oranjesluizen onder Schellingwoude (H. Schutte; Koller 1888: 76, ex Koller nr. 29, ZMA nr. 27861).

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Holenduif bij nestholte in het Oosterpark, 26 april 1998.

FOTO: DIRK PIET

Jonge Steenuil op Rozenburg in de Watergraafsmeer, 3 juli 1929.

Holenduif *Columba oenas*
Op 23 december 1881 een jong mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 44). In 1924 vestigde de soort zich voor het eerst als broedvogel in Artis met 2 p. (Steenhuizen, Ardea 13: 120, Jbr. Cl.N.V. 14: 52). Jacob Heimans schreef in 1937 dat *"reeds vele jaren geleden Holenduiven broedden in bepaalde oude iepen van de groote grachten."* (Heren- en Keizersgracht; DLN 42: 127 en DLN 40, 1935: 56, Vogels van A'dam 1937).

1882

Winterkoning *Troglodytes troglodytes*
Op 14 januari 1882 werd een adult mannetje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 16; in coll. ANR?). Eerste broedvermelding: eind mei 1901 een ex. met jongen en begin juli 1901 nog territoriale zang in het Vondelpark (Thijsse, Handelsblad 1-6-1901, 6-7-1901).

Steenuil *Athene noctua*
Op 3 februari 1882 werd een mannetje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 10, Koller nr. 464, niet teruggevonden in coll. ZMA). Eerste broedvermelding: broedvogel in het voorjaar van 1906 aan de Amstelveense weg (L. de Vries; Waarn. 3, 2: 2; tot eind jaren twintig zuidzijde Vondelpark, vgl. DLN 35: 48).

Raaf *Corvus corax*
Op 5 mrt 1882 werd een juv. mannetje in overgangskleed geschoten bij Amsterdam (Koller 1888: 33; in coll. Koller nr. 806; niet teruggevonden in ZMA). De tien vervolggevallen dateren uit de maanden oktober-maart 1978-1999.

Fuut *Podiceps cristatus*
Op 23 maart 1882 een adult vrouwtje geschoten op het Buiten-IJ bij Zeeburg (Koller 1888: 64, Koller nr. 1083). Broedkolonie in het Kinselmeer medio jaren dertig van de 20e eeuw (Vogels v. A'dam 1937, Ten Kate 1936: 20). Van daarvóór ontbreken broedgegevens.

Zwarte Kraai *Corvus corone*
Op 12 april 1882 een adult vrouwtje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 33, Koller nr. 809). Broedend in Artis, sine anno in het tijdvak 1891-1915 (Steenhuizen, Ardea V: 65). In 1936 broedend op slechts vier locaties, voornamelijk begraafplaatsen aan de rand van de stad (Vogels van A'dam 1937: 21).

Groenling *Chloris chloris*
Op 19 april 1882 2 mannetjes en 1 vrouwtje geschoten te Amsterdam (Koller 1888: 39, in ZMA Koller nrs. 927-929). Broedvogel in Artis 1891-1915 (Steenhuizen, Ardea V: 65) en het Vondelpark rond 1900 (Thijsse, 1901: 43-45, Handelsblad 14-6-1902).

Steenloper *Arenaria interpres*
Op 24 augustus 1882 werd een mannetje geschoten bij het huis Zeeburg (Koller 1888: 51, ZMA nr. 22938). Ook in de winter aan de Zuiderzee: 2 febr. 1886 te Diemen (ZMA nr. 30109).

Krombekstrandloper *Calidris ferruginea*
"Den 29 Augustus 1882 zag ik een vlucht van omstreeks 300 stuks op het buitenland langs de Zuiderzee onder Diemen, waarvan er twee geschoten werden, beide vrouwtjes in overgang tot het winterkleed." (Koller 1888: 54; daarvan nog in de collectie 1 vrouwtje, Koller nr. 192, ZMA nr. 22945). *"Deze soort is soms in groote hoeveelheden bij de poeliers te vinden."* (Swierstra; TNDV IIe serie, dl. 2, afl. 3, maart 1889 p. 153).

Hop *Upupa epops*
Op 20 sept. 1882 werd een mannetje gevangen in de tuin van Artis (Koller 1888: 35; in coll. Koller nr. 850, ZMA nr. 28993).

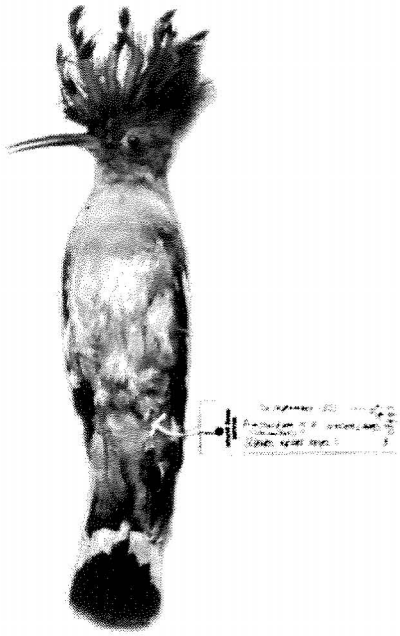
FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

De eerste Hop voor de regio werd in september 1882 gevangen in Artis.

1883

Middelste Zaagbek *Mergus serrator*
Op 31 januari 1883 werd een vrouwtje geschoten bij Diemen (Koller 1888: 73, Koller nr. 1262, ZMA nr. 27349).

Kemphaan *Philomachus pugnax*
Op 9 mei 1883 werden 2 mannetjes geschoten in de Buitendijkschen Buitenveldertschen-polder (= de latere Polder Meerzicht; Koller 1888: 56, Koller nrs. 133-134, ZMA nrs. 54181 en 54196). Thijsse vermeldt de soort eveneens daar in 1902 als broedvogel, *"in het boezemland langs Schinkel en Nieuwe Meer"* (Handelsblad 19 juli 1902, Thijsse 1904: 78; idem Delsman, DLN 9: 163 en 10: 232), talrijk in IJdoorn (DLN 29, 1924: 27), waar De Snoo de soort broedend vaststelde (Lijst IJdoorn 1925-1926). D. Piet fotografeerde een Kemphen op nest met 4 eieren bij Zunderdorp, 11 mei 1929 (foto-album D. Piet, archief VWGA).

Zwarte Stern *Chlidonias niger*
Op 10 augustus 1883 werd een jong mannetje geschoten bij Diemen (Koller 1888: 80, ex Koller nr. 306/3, ZMA nr. 54253). Broedvogel in de Botshol: daar nog ca. 50 p. in 1933 (Haverschmidt, DLN 46: 167; vgl. foto's in Ardea 22: 98). Broedde vroeger talrijk in Waterland-west: Varkensland, Ilperveld, Twiske (DLN 42: 206-207; Kelder & Resoort, Twiskeboek 1942: 31, Ardea 31: 102, Wartena 1963: 73, Zomerdijk et al. 1971: 99). Ook in de Achtersluispolder t. W. van de Rothoek, 1944 (Ardea 34: 363) en in de Sloterdijkermeerpolder, 1947 (Limosa 22: 356). Van 150-200 p. rond Amsterdam in de jaren 1930-1965 resteren nu nog maar zo'n 10 paren.

Baardman *Panurus biarmicus*
Op 14 oktober 1883 werd een vrouwtje gevangen te Muiden (Koller 1888: 32, Koller nr. 795, ZMA nr. 27539). Eerste broedgevallen in mei-juni 1938 en 1939 aan het Barnegat, Waterland-Oost (Waarn. 2e jrg. nr. 4/3e jrg. nr. 1 p. 8; Waarn. 4e jrg. nr. 2/3 p. 2 en 6e jrg. nr. 1 p. 7). Daar twee nestvondsten op 4 juni 1939: het ene bevatte 6 eieren, het andere 5 jongen (NJN; Ardea 29: 208).

1884

Noordse Kauw *Corvus monedula monedula*

Op 23 sept. 1884 werd een adult mannetje geschoten in Artis (Koller 1888: 34, coll. ZMA nr. 5418; vgl. Van Oordt & Verwey 1925: 86, Gzw. 33, 3: 108).

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*

Op 23 sept. 1884 werd een vrouwtje geschoten te Diemen (in Koller 1888, Albarda 1897 en Snouckaert 1908: 96 abusievelijk als Kleine Plevier genoemd; de vogel is later door het ZMA afgestaan aan SBB). Juli 1904 broedvogel bij Zeeburg (Delsman, DLN 9: 162); 25 april 1933 nestvondst op het Oostzanergat (dagboek Benthem, DLN 40: 47, Limosa 27: 74).

Woudaap *Ixobrychus minutus*

Op 14 oktober 1884 werd een adult mannetje geschoten in de Watergraafsmeer (coll. de Graaf; contra de datum vermeld in Koller 1888: 46, Ned. Vogels II: 527; Koller nr. 329, ZMA nr. 30107). Mogelijk een eerste broedgeval deed zich voor aan het Barnegat, Waterland-Oost in 1937-1938: een juveniel werd gezien medio augustus 1937 en een mannetje in juli 1938 (Waarn. II, 2 en III, 2; Sluiters 1941: 246).
De soort broedde in de jaren 1945-1961 in het oeverland van het Nieuwe Meer (in 1952 zelfs 2 p.) en van ≤1939-1985 in de Botshol; maximaal broedden hier 22 p. in 1970.

Patrijs *Perdix perdix*

Op 20 oktober 1884 werd een mannetje geschoten te Ouderkerk aan de Amstel (Koller 1888: 43, Koller nr. 992, ZMA nr. 30562).
Eerste gedocumenteerde broedgeval: op 2 juni 1929 een nest in de Rietwijkeroordpolder met ca. 12 eieren (foto-album D. Piet, Vogels van A'dam 1937: 8). Op 15 april 1950 een ex. zonnend op een zinken dak achter Keizersgracht 410, hoek Runstraat, Amsterdam-Centrum (H.J. Slijper, Limosa 24: 153).

Witgatje *Tringa ochropus*

Op 27 nov. 1884 werd een vrouwtje geschoten te Diemen (Koller 1888: 58, ZMA nr. 29017). Eerste veldwaarneming: juli 1904 op Zeeburg (Delsman, DLN 9: 177).

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Woudaap geschoten in de Watergraafsmeer, oktober 1884.

Nonnetje *Mergellus albellus*

Op 11 december 1884 werd een jong mannetje geschoten te Amstelveen (Koller 1888: 74; balg, ZMA nr. 27351), en 14 december 1885 een vrouwtje geschoten te Diemen (ex. coll. Koller nr. 270, ZMA nr. 27350, opgezet). Eerder, in januari 1882 en 1883 schoot Koller twee mannetjes op de Zuiderzee, vermoedelijk bij Diemen (opgezet in ZMA).

1885

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

Op 15 januari 1885 werd een eerstejaars mannetje geschoten bij Muiden (Koller 1888: 7, Koller nr. 426, niet teruggevonden in ZMA). Een vrouwtje van 18 nov. 1887 te Muiden is wel bewaard (Koller nr. 427, ZMA nr. 29370). Mogelijk broedend in of bij het oeverland van de Amstelveense Poel in de jaren 1920 (Landwehr, Boswandeling 9, 1969: 19). In de tweede helft van de jaren dertig broedvogel op verschillende plaatsen in Waterland (Schellingwoude, Barnegat, Volgermeerpolder) en bij Oostzaan (Haverschmidt 1942: 25).

Brilduiker *Bucephala clangula*

Op 3 februari 1885 werd een vrouwtje geschoten bij Muiden (Koller 1888: 71, ex. Koller nr. 1.234/3, balg ZMA nr. 27363).

Kuifduiker *Podiceps auritus*

Op 13 febr. 1885 werd een vrouwtje geschoten bij Muiden (Koller 1888: 64, ZMA nr. 3451).

Grutto *Limosa limosa*

Op 28 maart 1885 werd een mannetje in overgang naar prachtkleed geschoten te Oostzaan en op 22 mei 1885 een vrouwtje gevangen te Sloten (Koller 1888: 53, Koller nrs. 218 en 219, ZMA nr. 1701). Thijsse vermeldt de soort als broedvogel in drassig hooiland aan het Nieuwe Meer (Het Vogeljaar, 1904: 75), twee nestvondsten daar in mei 1905 (door Delsman, DLN 10: 235). Op 28 april 1928 fotografeerde D. Piet een Grutto-nest met 4 eieren bij Holysloot (foto-album D. Piet).

Wulp *Numenius arquata*
Op 4 april 1885 werd een mannetje geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 58, Koller nr. 84, ZMA nr. 1692). Het eerste bewezen broedgeval was in 1983 aan de Australiëhavenweg, in het Westelijk Havengebied: 1 pullus waargenomen (Walters; Melchers & Daalder 1996: 96). In de jaren negentig incidenteel broedvogel op Schiphol en mogelijk bij de Botshol, 1999 (Reekers).

Scholekster *Haematopus ostralegus*
Op 4 april 1885 werd een mannetje geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 51, Koller nr. 246, niet meer in ZMA). Eerste veldwaarnemingen: eind sept. 1905 3 ex. aan het Nieuwe Meer; vaak bij tientallen achter het zulteland bij Zeeburg (Delsman, DLN 10: 233). Eerste broedgeval was ca. 1930 tussen het Kinselmeer en het Barnegat, Waterland-Oost (Koster; Ten Kate 1936: 12).

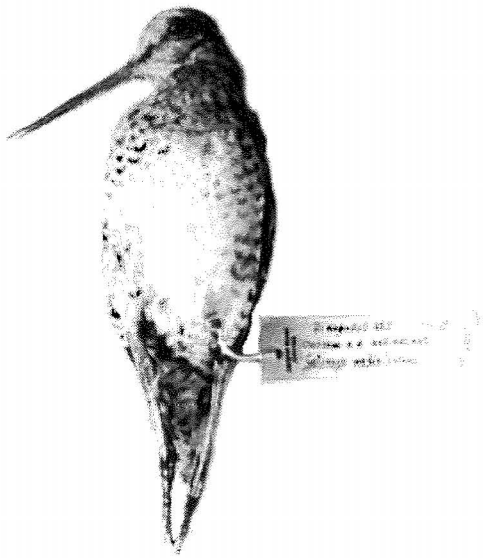

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

De eerste van een drietal Poelsnippen geschoten bij Oostzaan; het mannetje van augustus 1885. De soort was er een jaarlijkse nazomergast.

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Een mannetje Velduil geschoten bij Oostzaan, februari 1886.

Poelsnip *Gallinago media*
Op 21 augustus 1885 werd een mannetje geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 52; Koller nr. 236, ZMA nr. 29002; Van den Berg & Bosman 1999: 156). Er zijn nog 2 mannetjes uit Oostzaan, van 26 september 1887 en 7 aug. 1888 (Koller nrs. 237 & 239, c.q. ZMA nrs. 28148 en 28150).

Groenpootruiter *Tringa nebularia*
Op 12 september 1885 werd een mannetje geschoten te Diemen (Koller 1888: 57, Koller nr. 73).

Zwarte Zee-eend *Melanitta nigra*
Op 20 november 1885 werden twee vrouwtjes geschoten bij Muiden (Koller 1888: 71, waarvan een opgezet in ZMA; vgl. voor het vroegere voorkomen aan de Diemerzeedijk ook Thijsse, DLN 1, 1896: 220 en DLN 2, 1897: 186, DLN 11: 189).

Eider *Somateria mollissima*
Op 14 december 1885 werden 5 ex. geschoten bij Muiden; de volgende dag 2 ex. geschoten bij Zeeburg (Koller 1888: 70). Daarvan een vrouwtje als balg in ZMA, nr. 9311.

Toendrarietgans *Anser serrirostris*
Op 19 december 1885 werd een jong vrouwtje geschoten bij Diemen (Koller 1888: 66, in coll. ZMA, Koller nr. 1113, opgezet).

1886

Topper *Aythya marila*
Op 13 februari 1886 werd een juv. vrouwtje geschoten aan de afsluitdijk bij Zeeburg (Koller 1888: 72, Koller nr. 1248, ZMA nr. 2978). Delsman tekende de soort overzomerend? op Zeeburg, juli? 1904 (vgl. DLN 9: 177-178). Waarnemingen van adulte ex. met jongen, zoals in 1939 op de Botshol (Van der Plas jr., DLN 46: 166) en in 1965 op de Gouwzee, bij de Waterlandse Zeedijk (Bonten, Limosa 40: 18) hebben vermoedelijk betrekking op Kuifeenden (Voous, in Glutz' Handbuch Bd. 3: 157).

Velduil *Asio flammeus*
Op 23 februari 1886 werden 2 mannetjes en 1 vrouwtje geschoten bij Oostzaan (Koller 1888: 11, opgezet in collectie ZMA: Koller nrs. 480-482). Voor de vuilstorting (sedert ca. 1927) broedvogel in de veenderij Zunderdorp (Wartena 1966: 132; vgl. ook DLN 47: 37). In 1971 broedden 2 p. in de Z. Bijlmer (Limosa 46: 83) en in 1988-1995 1-3 p. op Schiphol, alwaar B.J. Bol op 14 juni 1995 een nest met 6 jongen fotografeerde en ringde (Geelhoed et al. 1998: 291, Bol in Melchers & Daalder 1996: 128; foto in archief VWGA).

Bonte Strandloper *Calidris alpina*
Op 20 maart 1886 werden 6 stuks geschoten te Diemen van *Tringa cinclus minor* Schlegel oftewel Kleine Bonte Strandloper (Koller 1888: 54-55). Daarvan nog in de ZMA-collectie 4 mannetjes en 1 vrouwtje *schinzii* (Koller nrs. 168-172, ZMA 1403- 1405, 1407 en 1415). In september 1887 schoot Koller 6 ex. van de nominaatvorm te Diemen.

Pijlstaart *Anas acuta*
Op 20 maart 1886 werd een adult mannetje geschoten bij Diemen (Koller 1888: 70, Koller nr. 1190). Incidenteel broedvogel: in het Twiske 1942 (DLN 47: 36), en 2 p. in de Groote IJpolder in 1971: 2 vrouwtjes met 3 en 7 pulli op 17 juni (Vink, Limosa 46: 74). Ook later in de jaren zeventig nog mogelijke broedgevallen, met name in Waterland (Teixeira 1979: 68, Randstad & Broedvogels 1981: 473).

Koekoek *Cuculus canorus*
Op 9 september 1886 werd een jong mannetje geschoten in de Watergraafsmeer (Koller 1888: 13, Koller nr. 508, opgezet in coll. ZMA). Eerste broedvermelding: L. de Vries zag in 1906 aan de Amstelveensche weg een jonge Koekoek in het nest van een Witte Kwikstaart (Waarn. III, 2: 2).

1887

Kanoet *Calidris canutus*
Op 12 januari 1887 werden een mannetje en vrouwtje geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 53, ZMA nr. 22941). Het tweede geval is pas eind augustus 1928: enige ex. op een opspuitterrein aan de Slatuinen, Amsterdam Oud-West (P. van der Lee; Amoeba 8, 3: 43).

Strandplevier *Charadrius alexandrinus*
Op 9 en 16 april 1887 werden 2 mannetjes geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 50, Koller nrs. 287 en 288). Thijsse vermoedde het broeden van de soort in juli 1897 in de Driehoek, het huidige eiland Zeeburg (dagboek Thijsse).
Een eerste zeker broedgeval werd vastgesteld in de Groote IJpolder in juni-juli 1938, waarvan 1 jong uitvloog (Sluiters; Waarn. II, 4 / III, 1: 7, Limosa 27: 72, Sluiters 1941: 250-251, met foto; idem In Weer & Wind 6, 12: 276). Een toplocatie was in 1969 een spuitveld aan de Kabelweg, waar zich in grasland een kleine kolonie van zo'n 7 nesten bevond (Melchers, pers. med.). Maximaal broedden omstreeks 1974 in het Westelijk Havengebied en de Bijlmer tezamen ca. 65 p. (Teunissen & Van der Wiel 1975: 5, Randstad & Broedvogels 1981: 266-267, Limosa 70, 1997 nr. 2: 46). Voor het laatst broedde de soort in 1986 in het Westelijk Havengebied (Walters, in Melchers & Daalder 1996: 87).

FOTO IN ORG. CL.N.V. 9, 1: 1

A.L. Fischer

Vogelaar-jager Aart Leendert Fischer (geb. 1857) schonk aan de Artiscollectie drie voor de regio nieuwe soorten: Grote en Kleine Karekiet en Oeverpieper. Een aan de Diemerzeedijk verzamelde Dwerggors hield hij in zijn eigen collectie van ruim 300, door hemzelf opgezette vogels (vgl. Snouckaert, Versl. & Med. N.O.V. 1907). Links op de foto Fischer op het eerste lustrum van de Club van Nederlandsche Vogelkundigen, ten huize van Baron Snouckaert van Schauburg, 6 mei 1916.

Houtsnip *Scolopax rusticola*
Op 14 april 1887 werd een vrouwtje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 52; Koller nr. 243 coll. ZMA 29171).
Eerste broedgeval in het Amsterdamse Bos: op 19 mei 1966 een nestvondst; dit broedgeval mislukte, maar in juli werd een adult met juveniel waargenomen van een ander of van een vervolgnest (Hartog, Med.bl. KNNV VWGA 4, 3: 15).
Al eerder, in april 1964 zag Oreel daar een baltsende vogel (Med.bl. KNNV VWGA 5, 3/4: 9).

Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus*
Op 23 mei 1887 werd een mannetje geschoten bij Amsterdam (coll. A.L. Fischer; Koller 1888: 18; ZMA nr. 29717). Eerste broedvermelding: mei 1905 aan het Karnemelkse Gat bij het Nieuwe Meer (Delsman; DLN 10: 233).
Vrij algemene broedvogel in de jaren 1930 en '40: in Waterland: in IJdoorn, Kinselmeer en Barnegat; ook in het Bovendiep, de Akkerswade >1936 en de Botshol; en van 1944-1969 broedvogel in het oeverland van het Nieuwe Meer (Waarn. I, 2 en III, 4; Vogels van A'dam 1937: 18, dagboek Voous, DLN 46: 168).

Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus*
Op 27 mei 1887 werd een mannetje geschoten bij Amsterdam (coll. A.L. Fischer; Koller 1888: 18; ZMA nr. 30180, ex Koller nr. 572-2). Broedvogel aan het Nieuwe Meer in 1906 (L. de Vries, Waarn. III, 2: 2, idem Thijsse, Alg. Handelsblad 19-7-1902).

Bosruiter *Tringa glareola*
Op 27 augustus 1887 werd een adult mannetje geschoten te Oostzaan (Koller 1888: 58, ZMA nr. 29022).

Kwartelkoning *Crex crex*
Op 7 oktober 1887 werd een vrouwtje geschoten te Diemen (Koller 1888: 61, ex Koller nr. 43, ZMA 29175). Op 5 juli 1937 werd een roepend ex. gehoord in de Blijkmeerpolder, bij Holysloot in Waterland (Jonker, Piet & Post; vermeld in de rubriek 'Nagekomen broedgegevens', Waarn. II, 2: 2), dat op een territorium houdend mannetje of een incidenteel broedgeval wijst. In 1998 een territorium op de Batterij bij Halfweg; in 1999 2 roepende mannetjes in de Amstelveense Middelpolder tot 13 juni (Bergkamp), en een territorium in de Nes bij Uitdam (F. Engelen, SOVON).

Zwarte Mees *Parus ater*
Op 24 oktober 1887 werd een mannetje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 31, Koller nr. 779, ZMA nr. 30252). Eerste broedgevallen: in mei-juni 1967 in het Amsterdamse Bos, in een nestkast in 'de Balkan' (Dooremans, De Groot, H. van Bladeren; Med.blad VWGA 5, 3/4: 23; Frieswijk 1968: 40). Broedde daar ook in 1968 en 1970 (Van Drooge, Aanvullingen 1971: 9). In voorjaar 1976 een nestvondst in het Thijssepark (Stritter) en in 1998 broedde 1 p. succesvol in het Amstelpark (Bergkamp).

Koolmees *Parus major*
Op 3 nov. 1887 werd een mannetje gevangen te Amsterdam (Koller 1888: 30, Koller nr. 771). Eerste broedvermelding: 25 juni 1896 een tweede broedsel in het Vondelpark, *"de jongen van het eerste zijn al lang zelfstandig."* (Thijsse, DLN 2: 90).

Slechtvalk *Falco peregrinus*
Op 2 december 1887 werd een juv. vrouwtje geschoten op Oostermeer aan de Amstel (mej. Kruimel; ZMA nr. 2225). Volgens Eykman et al. betreft het vanwege de grootte mogelijk een Toendra-Slechtvalk *Falco peregrinus calidus*# (*"vleugel 365 mm; kop en nek zeer licht; de bovendeelen licht gezoomd"*; Eykman et al., Ned. Vogels deel II, 1941: 418; vgl. Gzw. 33, 3: 100-101, en foto).

1888

Oeverpieper *Anthus petrosus*
Op 8 januari 1888 schoot A.L. Fischer een mannetje te Diemen (Koller 1888: 22, Koller nr. 623-1, ZMA nr. 30200), en 6 andere ex. in de maanden januari tot 17 maart 1888. Vgl. voor het overwinteren in 1888/89 aan de Zuiderzeekust bij Diemen ook Swierstra in Albarda, TNDV 2e serie III: 16, dec. 1890.

Smient *Mareca penelope*
Op 17 februari 1888 werd een 2e k.j. mannetje in overgang naar prachtkleed geschoten bij Diemen (Koller 1888: 69, ZMA nr. 1179). Incidentele broedgevallen: eind jaren 1960 een nestvondst langs spoorlijn tussen Amsterdam en Halfweg (Hartog; Randstad en broedvogels, 1981: 483; vgl. ook 1 p. aldaar juni 1966; Limosa 42: 41). In 1984 een vermoedelijk broedgeval bij Uitdam (Ruitenbeek et al. 1990: 241), mogelijk 2 p. in 1993 (R.L.Vogel, Broedvogels Waterland-Oost 1993: 14); en mogelijk 2 p. in 1996 in de Botshol (De Jong, Reekers & Van der Woude 1997: 5).

Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*
Op 23 maart 1888 werd een adult vrouwtje geschoten te Ilpendam (opgezet in coll. ZMA nr. 2800, Albarda, J.f.O. 40, 1892: 426). Het tweede geval is pas tachtig jaar later: 14 januari 1967 ca. 500 ex. Waterlandse Zeedijk r. N. (Buurma, Oreel & De Roever; Med.bl. KNNV VWGA 5, 2: 17).

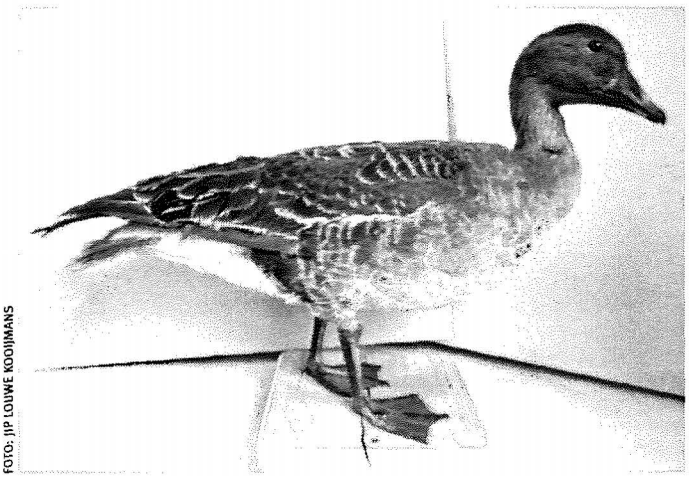
FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Kleine Rietgans, geschoten bij Ilpendam, 23 maart 1888.

Draaihals *Jynx torquilla*
Op 23 april 1888 werd een mannetje dood gevonden in een lantaarnpaal in de Rietlanden, Oostelijk Havengebied van Amsterdam (in coll. ZMA, ex. Koller 504-3, ZMA nr. 30118). In april 1898 en april 1899 verbleef 1 ex. gedurende 14 dagen in Artis (Steenhuizen; Ardea 5: 63).

Huiszwaluw *Delichon urbica*
Op 29 mei 1888 werden 2 vrouwtjes geschoten te Diemen (Koller-boek ZMA; niet

meer in ZMA-collectie). De eerste broedvermeldingen zijn: ca. 1905 2 nesten aan de Koenenkade en eveneens daar broedend in 1906 (Delsman, DLN 10: 235; L. de Vries; Waarn. III, 2: 2).

Torenvalk *Falco tinnunculus*
Op 29 juni 1888 werd een jong vrouwtje geschoten te Amsterdam (Koller nr. 388, ZMA nr. 3365). Van oudsher broedend op de Westertoren; in 1895 2-3 p. in de torens van het Rijksmuseum (E. Heimans, DLN 1, 1896: 24, 26).

Notenkraker *Nucifraga caryocatactes macrorhynchos*
Najaar van 1888: *"De dierentuin te Amsterdam ontving een voorwerp uit Diemen"* (Swierstra; TNDV 2e serie dl. III, afl. 1 p. 15). Op 23 okt. 1910 een ex. op de grond in Artis (Steenhuizen, Ardea 5: 65). Twee ex. werden tijdens de invasie van 1968 doodgevonden: op 24 aug. en 2 sept. in de Schinkelpolder, Amsterdamse Bos (Med.bl. KNNV VWGA 6, 3/4: 20).

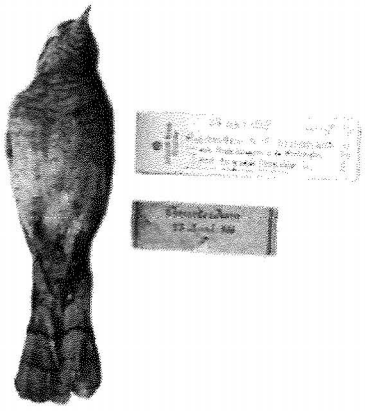
FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

De eerste Draaihals van de regio werd in april 1888 dood aangetroffen in een lantaarnpaal in de Rietlanden.

Gele Kwikstaart *Motacilla flava*
Op 4 december 1888 werd een jong mannetje geschoten te Diemen; fenologisch een extreem laat geval (Koller nr. 644, ZMA nr. 30225). Uit het jaar daarop zijn 2 vrouwtjes van 17 mei 1889 geschoten te Diemen (ZMA nrs. 30226 en 30227). L. de Vries noemt als eerste de soort broedvogel in de regio, in 1906 aan de Amstelveensche weg (Waarn. III, 2: 2).

Brandgans *Branta leucopsis*
27 december 1888 jong mannetje geschoten te Oostzaan (Koller nr. 1128, opgezet) en 3e week jan. 1929 11 ex. geschoten te Ouderkerk aan de Amstel (Ned. Jager dl. 34 nr. 30 p. 367, Ardea 18: 63). 3 mrt 1929 150 ex. r. NO bij IJdoorn (Rutten; Ardea 18: 64). Sedert 1994 broeden uit gevangenschap afkomstige ex. aan de Amstelveense Poel en in IJdoorn (Melchers & Daalder 1996: 42).

1889

Graspieper *Anthus pratensis*
19 maart 1889 7 vrouwtjes in zomerkleed geschoten te Diemen, 1 vrouwtje in collectie ZMA (Koller nr. 643, ZMA nr. 35939). Eerste vermelding van broeden: anno 1906 aan de Amstelveensche weg (L. de Vries; Waarn. III, 2: 2).

Rietgors *Emberiza schoeniclus*
Maart en april 1889 5 mannetjes en 5 vrouwtjes geschoten te Diemen (Koller nrs. 897-906, enige wegens muizenschade vernietigd; nog in ZMA een ex. van 29 maart 1889; Koller nr. 898). Broedvogel: menigvuldig aan de Amstelveense Poel mei 1903 (de Koning, DLN 10: 214) en nestvondst aan het Karnemelkse Gat mei 1905: 3 eieren (Delsman, DLN 10: 235; tekening van mannetje op Zeeburg door Delsman, DLN 9: 177).

Heggenmus *Prunella modularis*
6 mei 1889 een mannetje gevangen te Amsterdam (Koller nr. 758). Eerste broedvermelding: ≤1918 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Dirk Piet, DLN 23: 183).

Gekraagde Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*
6 mei 1889 vrouwtje gevangen te Amsterdam (Koller nr. 591; opgezet in ZMA). Eerste broedvermeldingen: ca. 1895 broedvogel in het Vondelpark: Op 4 mei 1895 een zingend mannetje in het Vondelpark; het broedterritorium lag in het bosje tegenover de Melkerij (Thijsse, dagb. 1995; In het Vondelpark 1901: 52); in 1901 1 p. met 4 jongen (Thijsse, Alg. Handelsblad 19-4-1902).

Grote Bonte Specht *Dendrocopos major*
20 sept. 1889 een jong geschoten op Oostermeer aan de Amstel (ex. coll. Kruimel; ZMA nr. 4352). Een eerder vrouwtje van 22 dec. 1884 te Amsterdam is geschrapt (in het ZMA-exemplaar van Koller 1888: 13). De eerste gedocumenteerde broedgevallen waren ca. 1920 in de Watergraafsmeer, op Frankendael en de Nieuwe Oosterbegraafplaats (volgens lijsten van L. Janszen en D. Piet); anno 1933 in het Vondelpark, en pas in 1955 in het Amsterdamse Bos (Vogels van A'dam 1937, Frieswijk 1968).

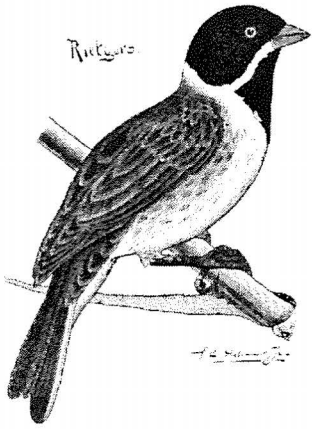
TEKENING: H.C. DELSMAN

Mannetje Rietgors bij Zeeburg, juli 1904.

Sneeuwgans *Anser caerulescens*
Ca. eind jaren tachtig 19e eeuw, sine dato# 9 ex. over het IJ (Koller; Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. 2e serie dl. 3 (1892) p. 202; Snouckaert 1908:119); 17 ex. op 15 dec. 1899 over Artis uit het westen richting oost; eerder, in 1893 een nog grotere groep over Artis (Steenhuizen; TNDV 2e s. dl. 6 afl. 4, aug. 1900 p. 279).

1890

Geelsnavelduiker x IJsduiker? *Gavia adamsii x Gavia immer ?*
Op 4 december 1890 werd een grote duiker, vermeld als jong mannetje IJsduiker, geschoten bij de Oranjesluizen, Schellingwoude (Koller, TNDV 2e serie dl. III, afl. 2, nov. 1891, p. 105; Snouckaert van Schauburg 1908: 137; opgezet in coll. ZMA). Op grond van de gele snavel vermoedde Voous dat het hier een Geelsnavelduiker betrof. Volgens C.S. Roselaar zou het echter een hybride tussen Geelsnavel- en IJsduiker kunnen betreffen, omdat de vogel verscheidene kenmerken van beide soorten vertoont (Prins & Roselaar in prep.).

1891

Wielewaal *Oriolus oriolus*
F.E. Blaauw (1893) meldt een broedgeval van Wielewaal in een grachtentuinblok in Amsterdam-Centrum, enige jaren vóór 1893: *"observed a pair a few years ago breeding in a square of gardens in the very midst of Amsterdam."* (NLM XV, 1893: 197). Blaauw woonde op het adres Keizersgracht 601 (= Vijzelstraat 88), tot zijn verhuizing naar 's-Graveland in april 1882. De broedlocatie lag vermoedelijk in een der tuinblokken tussen Keizers- en Herengracht rond de Vijzelstraat. Regulier broedvogel op de Nieuwe Oosterbegraafplaats <1918, tot ca. 1936 (Piet, DLN 23: 183, Lijst N.O.B.) en in de jaren 1919-1924 op Frankendael, waar Janszen het nest zag.

1892

Dwerggors *Emberiza pusilla#*
Op 1 mei 1892 werd een vermoedelijk jong vrouwtje geschoten op het buitendijkse land bij Zeeburg; de opgezette vogel bevond zich in de voormalige collectie van A.L. Fischer, waarin Snouckaert hem nog in 1907 aantrof en bevestigde (TNDV IV, 1, 1893: 25, Snouckaert in Versl. & Med. N.O.V. 4, 1907: 45, Snouckaert van Schauburg 1908: 21, Eykman et al., Ned. Vogels dl. I: 139; DB 18, 4: 198).

1893

Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*
In de nazomer van 1893 was er een ex. in Artis (Steenhuizen; Ardea 5, 1916: 62, Bijdr. tot de Dierkunde 27: 366). Op 22 mei 1901 was er een Nachtzwaluw op voorjaarstrek in Artis (Steenhuizen 1916). *"Beide malen overlangs zittend op een tak, naar geitenmelkers gewoonte, en den geheelen dag slapende."* Op 5 en 25 juni 1993 werd een overzomerend, vermoedelijk ongepaard ex. waargenomen op de Diemerzeedijk. Dit is volgens SOVON-criteria geïnterpreteerd als territorium, hoewel verdere broedaanwijzingen ontbreken (dagboek Tempelman; Melchers & Daalder 1996: 129).

Boompieper *Anthus trivialis*
In sept. 1892 werd een vrouwtje geschoten in Artis (Steenhuizen; Koller nr. 644, ZMA nr. 30213). Broedvogel in de jonge aanplant van het Amsterdamse Bos in mei 1942 en waarschijnlijk ook in juli 1945 (Med. C.I. 2: 7 en 7: 17).

Putter *Carduelis carduelis*
"In het najaar van 1893 zijn in den IJpolder en aan de monding van het Merwedekanaal troepen van honderden distelvinken gezien." (Heimans & Thijsse, Van vlinders, bloemen en vogels, 1894: 86). Vóór 1918 onregelmatige wintergast op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Piet; DLN 23, 1918: 183, en Lijst N.O.B. 1907-1982). In de jaren dertig slechts één gedateerd geval: 14 oktober 1935 1 ex. Amsterdammerpolder (Sluiters; Vogels van A'dam 1937: 23). Een eerste mislukte broedgeval deed zich in 1947 voor bij de Bataafse Petroleum Maatschappij, op het huidige Shell-terrein in de Volewijk, Amsterdam-Noord (Voous; Med. C.I. 8: 5). In het Amsterdamse Bos broedde de soort voor het eerst in april-juni 1963 (Van Drooge, Brander; Med.bl. KNNV VWGA jrg. 1, 3: 10, Limosa 38: 63).

P.L. Steenhuizen

Artispreparateur Paul Louis Steenhuizen (1870-1940). rechts op de foto, stelde zo'n 13 nieuwe soorten voor de regio vast, waarvan verschillende in Artis: Nachtzwaluw, Boompieper, Kramsvogel, Boomvalk, Paapje, Rotgans, Vuurgoudhaan, Ringmus, Kleine Bonte Specht, Kleine Zwaan, Smelleken, Drieteenmeeuw en Groene Specht.
Steenhuizen, één der eerste Nederlandse vogelfotografen, publiceerde 2 artikelen over wilde vogels in Artis (1891-1938).

1895

Kramsvogel *Turdus pilaris*

Op 14 febr. 1895 werd een mannetje geschoten in Artis (coll. Bartels-Ter Meulen, ex coll. Koller nr. 30, ZMA nr. 5735). Twee vermoedelijke broedgevallen op de regio-grens: in juni 1984 vogels met voer op de Batterij, Halfweg; en in 1985 een nestvondst aan de westzijde van de Schipholtunnel (Den Hertog); verloop en afloop van dit incidentele broedgeval zijn niet gedocumenteerd (Geelhoed et al. 1998: 299, Melchers & Daalder 1996: 166).

Keep *Fringilla montifringilla*

Op 5 mei 1895 1 ex. in het Vondelpark (dagboek Thijsse). Een mislukt broedgeval in het Amsterdamse Bos in april/mei 1948: van een paartje werd een nest met 4 eieren gevonden, dat begin mei weg was (Med. C.I. 8: 5, Frieswijk 1968: 43).

Sperwer *Accipiter nisus*

In 1895 vloog een ex. een treincoupé binnen tussen Amsterdam en Weesp (Heimans, DLN 1: 26). Broeden vermoed in het Amsterdamse Bos >1985; eerste nestvondst in 1992 in het Sloterplaspark-West (Marcus, in Melchers & Daalder 1996: 64).

1896

Beflijster *Turdus torquatus*

Op 1 maart 1896 1 ex. in het Vondelpark (Thijsse, DLN 1: 242).

Pimpelmees *Parus caeruleus*

Op 21 april 1896 zag Thijsse *'Pimpelmeesjes nestelen'* zonder nadere plaatsaanduiding (DLN 2: 42); op 19 september 1901 enige gezien in het Vondelpark (Thijsse; Alg. Handelsblad 21 september 1901). Territoriaal bij het Hulstbruggetje aldaar op 3 mei 1902 (Thijsse, Handelsblad 3-5-1902). Een nestvondst aan de Amstelveensche weg in het voorjaar van 1905 (Delsman, DLN 10: 235).

Geelgors *Emberiza citrinella*

Op 14 juni 1896 stelde Thijsse vast, dat de *'jonge geelgorzen vliegen'* (DLN 2: 67). In het voorjaar van 1898 2 ex. in Artis (Steenhuizen; Ardea V: 65). De Geelgors kwam vooral voor aan de zuidwestzijde van de stad, rond het Nieuwe Meer en in de Haarlemmermeer (vgl. Thijsse, DLN 2, 1897: 128, Handelsblad, 26-7-1902, dagboek P.B. Jansen, 1927-1928; DLN 47: 13). In de jaren 1920 nog broedend langs de Noorddijk en Kleine Noorddijk aan de Amstelveense Poel (Landwehr, Amsterdamse Boswandeling nr. 9, 1969: 19; DLN 76: 220). In 1925 was er een broedgeval in IJdoorn (De Snoo; Gzw. 37, 2: 24, Gem. Archief A'dam, 999: 85). Dirk Piet fotografeerde een nest in de Rietwijkeroordpolder, mei-juni 1930 (foto-album Piet). Na 1961 zijn geen broedgevallen meer vastgesteld (Frieswijk 1968, Blekendaal 1970, Reijnders in DLN 76, 10: 222).

Geelgors bij nest in de Rietwijkeroordpolder, thans Amsterdamse Bos, juni 1930.

Oeverzwaluw *Riparia riparia*

Op 14 juni 1896 een kolonie bij Ouderkerk aan de Amstel (Thijsse, DLN 2: 67). In 1902 broedend in de Haarlemmermeer bij het Nieuwe Meer (Thijsse, Handelsblad 12-7-1902); ca. 1905 een kolonie aan de Amstelveense weg (Delsman, DLN 10: 234).

Tapuit *Oenanthe oenanthe*

Op 3 juli 1896 zag Thijsse jonge Tapuiten zwerven in de buurt van Amsterdam, *"waar ze stellig niet uitgebroed zijn."* (DLN 2: 90). Het jaar daarop evenwel een eerste broedgeval: een paartje Tapuit broedde in een steenkolenhoop bij het stoomgemaal van Schellingwoude, 1897 (Thijsse, DLN 2, 1897: 128). Totaal heeft de soort maar zesmaal bij Amsterdam gebroed, waarvan tweemaal in 1990-1993 (Melchers & Daalder 1996: 164).

Regenwulp *Numenius phaeopus*

Op 18 juli 1896 zag Thijsse enige bij Zeeburg *'aan de Zuiderzee'* (DLN 2: 109). Delsman beschrijft hun nachttrek over de stad in de zomer (DLN 12, 1907: 89).

Drieteenstrandloper *Calidris alba*

Op 29 augustus 1896 waargenomen bij Zeeburg (Thijsse DLN 2, 1897: 133). Het eerste van totaal ca. 30 vervolggevallen is: 26 december 1929 1 ex. op het ijs buiten de haven van Monnickendam (Op de Coul; Org. Cl.N.V. 9: 147).

Boomkruiper *Certhia brachydactyla*
Schlegel noemt het voorkomen *"op de boomen der grachten en straten"* onzer steden (Schlegel 1868: xliv). Bij ons wordt de soort eerst voornamelijk als wintergast gemeld: 30 oktober 1896 enige in het Vondelpark (Thijsse, DLN 2: 186). Broedvogel in Artis <1915, op de Nieuwe Oosterbegraafplaats <1918, op Frankendael 1919, in het Vondelpark ≤1928 (Steenhuizen, Piet, Janszen; De Snuyff, Telegraaf? 28-6-1928). In de collectie van het ZMA bevinden zich 4 grote juvenielen van een nest in Artis d.d. 25 mei 1959 (ZMA nrs. 16618-16621). Pas in 1960 een eerste broedgeval in het Amsterdamse Bos (Frieswijk 1968: 41).

Matkop *Parus montanus*
Op 30 oktober 1896 zag Thijsse veel 'zwartkopmeesjes' in het Vondelpark (DLN 2: 186), Daarbij wordt er van uitgegaan dat het Matkoppen betrof (Brander, Stoffels & Van der Weijden, Het Vogeljaar 1976: 145). Het onderscheid tussen Glanskop en Matkop dateert van 1900 (Kleinschmidt; en voor Nederland sedert Snouckaert 1908 en Thijsse, Vogelboekje 1912: 78). Na deze soortsplitsing zag Thijsse waarschijnlijk zijn eerste 'Matkop' op 19 sept. 1901 in het Vondelpark (Alg. Handelsblad 21-9-1901).
Het eerst-gedocumenteerde broedgeval was in 1915 in Artis in een nestkastje (Steenhuizen Ardea V: 64, Bijdr.t.d.Dierkunde 27: 368). Al vóór 1918 broedde de soort op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Piet, Vogels van Amsterdam, 1937: 21 en Lijst N.O.B. 1907-1982); Steenhuizen vermeldt ook een broedgeval bij het Aquarium van Artis aan de Plantage Middenlaan in 1937. In de ZMA-collectie is een mannetje van 12 nov. 1971 uit het Amsterdamse Bos (leg. Buurma, ZMA nr. 25223).
Op 9 jan. 1972 was er in het Amsterdamse Bos een waarneming van volgens de Cie. Ned. Avifauna *'heel waarschijnlijk'* Scandinavische Matkop *Parus montanus borealis*# (Swaab & Dooremans, Limosa 46: 65). Dit is de vijfde of zesde melding van deze vorm voor Nederland, waarvan nog geen enkele aanvaard is (Gzw. 33, 3: 102, Van den Berg & Bosman 1999).

Goudhaan *Regulus regulus*
Op 6 november 1896 een grote menigte in de elzen van het Vondelpark (Thijsse, DLN 2: 186). Er waren mensen die ze daar uit hun hand lieten eten (Thijsse 1904: 4). Eerste broedgevallen: april-juni 1970 een territorium aan het Omoricapad in het Amsterdamse Bos (Med.bl. KNNV VWGA 8, 2: 15), 3 territoria in 1972 (t.a.p. 10, 2: 25).

Sijs *Carduelis spinus*
Op 20 november 1896 zag Thijsse een troepje in de elzen in het Vondelpark (DLN 2, 1897: 206). Later een mogelijk broedgeval op de Nieuwe Oosterbegraafplaats: 26 juli 1936, vrouwtje met 4 bedelende jongen (Jonker, Waarn. I, 1: 4; vlgs. Alg. Handelsblad d.d. 26-9-1936 betrof het losgelaten kooivogels; Ardea 25: 217).

Zwarte Ibis *Plegadis falcinellus*
Op 27 november 1896 werd een eerstejaars vrouwtje bij Aalsmeer geschoten (mr. J. ter Meiden jr.; coll. ZMA nr. 28430; Kerbert; TNDV 2e serie dl. 5: 51; DLN 2: 201-202, foto, Ned. Vogels II, 1941: 505; Van den Berg & Bosman 1999: 92).

Staartmees *Aegithalos caudatus*
Op 8 december 1896 enige in het Vondelpark (Thijsse, DLN 2: 206).
Eerste broedgevallen: in 1936 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (verstoord); in 1937 op Frankendael, op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (jongen) en in het Volewijkspark, Amsterdam-Noord (jongen). Op 5 juni 1939 een nest met 11 eieren uitgehaald aan de Zuidelijke Wandelweg (Vogels van A'dam 1937, Waarn. II, 1: 3 en IV, 2/3: 4).
Eerste broedgeval in het Amsterdamse Bos in 1950 (Frieswijk 1968: 41). In de ZMA-collectie een vrouwtje van 28 nov. 1971 Amsterdamse Bos en een mannetje van 12 april 1983 Badhoevedorp (ZMA nrs. 25224 en 37505).

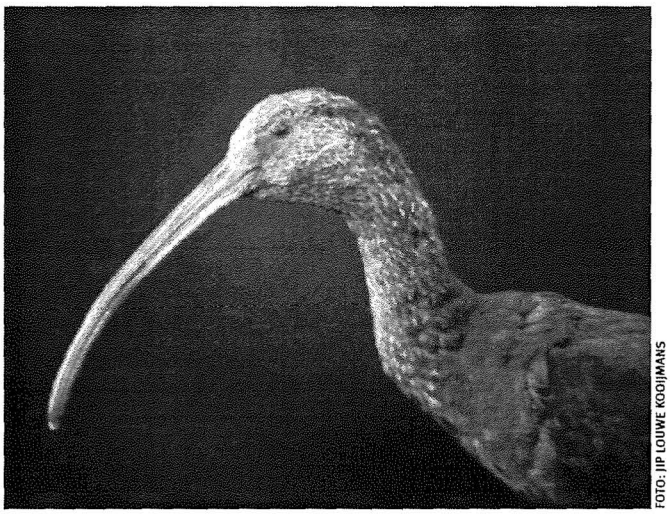
FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Op 20 oktober 1945 werd een adult mannetje Zwarte Ibis in winterkleed geschoten uit een groep van 3 te Oostzaan. (In coll. ZMA, Ardea 34:382, Ned. Vogels III:1081).

1897

Fluiter *Phylloscopus sibilatrix*
Eind april/begin mei *"1896 en 1897... geregeld"* in het Vondelpark (Thijsse, DLN 42:

253; echter niet in Thijsse's dagboek 1896, DLN 2: 42). In mei 1898 1 ex. geschoten in Artis (Steenhuizen, Ardea 5: 64; niet in coll. ZMA). In de regio tot nog toe nooit broedend vastgesteld (Med.bl. KNNV VWGA 3, 1: 5-7, Frieswijk 1968, Melchers & Daalder 1996).

Boomvalk *Falco subbuteo*
In juli 1897 een ex. geschoten op het eiland Zeeburg (Steenhuizen; tekening Thijsse, DLN 2, 1897: 141, niet teruggevonden in ZMA). Waarschijnlijk broedvogel op Oud-Rozenburg, in de Watergraafsmeer <1918 (D. Piet, Vogelwaarnemingen N.O.B. 1907-1982 p. 2). Deze buitenplaats werd later onderdeel van de Nieuwe Oosterbegraafplaats, alwaar de soort sedert 1934 broedend werd vastgesteld (Vogels van A'dam 1937, DLN 41, 4: 126-127).

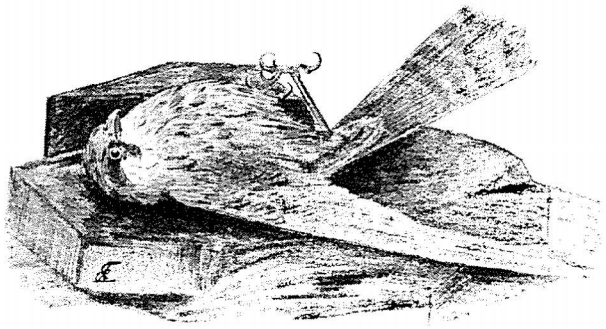
TEKENING: JAC. P. THIJSSE

De eerste in de regio vastgestelde Boomvalk, door Steenhuizen in juli 1897 geschoten bij Zeeburg op de tocht met Thijsse's roeiboot 'de Pijlstaart'; de vogel leefde nog en verwondde Thijsse.

1898

Rotgans *Branta bernicla*
Op 8 febr. 1898 werd een adult vrouwtje geschoten te Schellingwoude (opgezet, Koller 249-8, ZMA nr. 7147). Grote groep aan de grond: 15 maart 1942 ca. 75 ex. op een weiland aan de Koenenkade, Nieuwe Meer (De Groot, Med. C.I. 1942, 1: 1).

Noordse Stormvogel *Fulmarus glacialis*
Op 16 december 1898 een ex. geschoten te Oostzaan (vondst Eykman bij Amsterdamse poelier; TNDV 2e serie dl. 6: 153/154). Een tweede geval is van 15 dec. 1914: 1 ex. gevangen te Amsterdam (Kerbert; Jaarber. Cl. N.V. 5, 1915: 17, Ardea 4: 113; ZMA nr. 19176).

1899

Krakeend *Mareca strepera*
In maart 1899 werd een mannetje in eerste winterkleed geschoten te Oostzaan (Bartels; Wex coll. Bartels, ZMA nr. 37664). Mogelijk al onder de vondsten uit de middeleeuwse vuilnisbelt (Paleohistoria XIII B: 29). 29 januari t/m 5 februari 1946 een mannetje op de Amstel bij Amsterdam (Ardea 35: 231). Mogelijk eerste broedgevallen: in de collectie Snouckaert was een pullus van 12 juli 1892 te Amsterdam (Koller-boek ZMA p. 206; niet teruggevonden in de ZMA-collectie); in 1960-1961 vermoedelijk broedend aan de Diemerzeedijk (Swart 1968: 3).

Paapje *Saxicola rubetra*
In mei 1899 gedurende één dag een ex. in Artis (Steenhuizen, Ardea V: 63). Voor het eerst werd broeden vermoed in de Groote IJpolder in juni 1938 (Waarn. II, 4/3, 1: 8). In juni 1943 broedend vastgesteld aan de Bleekerskade in het Amsterdamse Bos (Sluiters, Med. C.I. 5: 7).

Vuurgoudhaan *Regulus ignicapillus*
In november 1899 1 ex. in Artis (Steenhuizen; Ardea 5: 64). Eind 20e eeuw tweemaal zingende mannetjes waargenomen in het broedseizoen: 4 juni 1992 Koenenbos, Amsterdamse Bos (Visbeen, Gzw. 31, 1: 30) en op begraafplaats Westgaarde, Amsterdam-Osdorp 22 april - 25 mei 1999 (Van Blanken; Gzw. 37, 3: 23).

Waterspreeuw *Cinclus cinclus*
Half nov. 1899 een adult mannetje bij Oostzaan (coll. ZMA nr. 1142; Snouckaert, TNDV 2e serie dl. 6 afl. 4, aug. 1900 p. 263; Snouckaert 1908: 51, Ned. Vogels I: 318). Eerste vervolgwaarnemingen pas eind jaren 1960: 16-17 nov. 1968 Amsterdamse Bos en 25 okt. 1969 aan de Amstel bij Zorgvlied (Med.bl. KNNV VWGA 6, 3/4: 15 en 8, 1: 26).

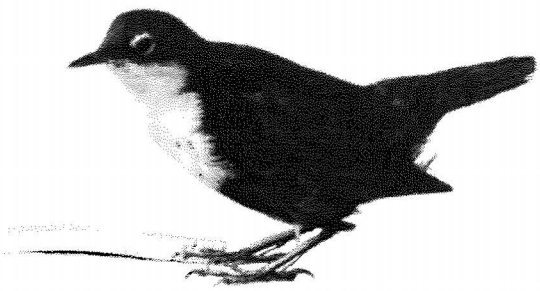
FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Mannetje Waterspreeuw, half november 1899 verzameld bij Oostzaan. Dit is het eerste geval in de regio.

Ringmus *Passer montanus*
Op 13 november 1899 werd 1 ex. geschoten in Artis (Steenhuizen, Ardea 5: 65, niet in ZMA). Voor WO II is de soort voornamelijk wintergast (J. Heimans, DLN 33, 1929: 336 en 34: 38). In 1910 broedvogel op de voormalige Oosterbegraafplaats (thans Oosterpark; Quené, DLN 15, 14: 275). Broedend aan de Amstelveense weg *'in den ouden tijd'*, ca. 1920-1930 (D. Piet; Waarn. II, 4/III, 1: 2).

Kleine Bonte Specht *Dendrocopos minor*
Op 15 november 1899 zag Steenhuizen 1 ex. in Artis (TNDV 2e s. dl. 6 afl. 4, augustus 1900 p. 266). In april 1900 1 paartje in Artis (Steenhuizen; foto en tekening J. van Oort in DLN 5: 98; idem in Thijsse, Het Vogeljaar 1e dr. p. 54-55, 3e dr. p. 85, 87-88, Jaarboekje Natura Artis Magistra sine dato). De soort broedde anno 1900 en 1901 in Artis in een nestkastje, nabij het vroegere 'preparateurshuisje', gelegen voorbij het gebouw De Volharding (TNDV VII afl. 2, nov. 1901: 36; Kerbert in TNDV VII afl. 3/4, juli 1902: 265, Steenhuizen, Ardea 5: 63). Later broedvogel in het Vondelpark in de jaren 1944-1973 en in het Amsterdamse Bos in 1959 en 1972.

Nieuwe vogelsoorten in de 20e eeuw

1900

Fitis *Phylloscopus trochilus*
Thijsse vermeldt zonder jaaropgave, dat hij in april vóór 1901 op 4 plaatsen zingende ex. had in het Vondelpark; echter zonder aanduiding van broeden, noch van 4 p. in hetzelfde jaar (Thijsse, In het Vondelpark 1901: 51-52; contra Van der Weyden et al. 1976 en Constandse 1998). Door L. de Vries wordt wel expliciet het broeden van Fitis in de regio genoemd, in april-juli 1906 aan de Amstelveensche weg/Koenenkade (Waarn. III, 2: 2). Ook broedde de soort op de Oude Oosterbegraafplaats, bij het Oosterpark, in 1910 (DLN 15: 275).

Kleine Zwaan *Cygnus bewickii*
Begin november 1900 werd een adult vrouwtje geschoten bij Schellingwoude (Steenhuizen; TNDV VII afl. 2, nov. 1901: 45; DLN 6: 164; in coll. ZMA, Koller nr. 253.4).

Kraanvogel *Grus grus*
5 dec. 1900 een jong vrouwtje geschoten bij Aalsmeer (coll. Snouckaert; Tijdschr. Ned. Dierk. Ver. 2e serie dl. VII, afl. 2, p. 40).

1901

Smelleken *Falco columbarius*
In de winter van 1901 en 1902 waargenomen in Artis (Steenhuizen; Ardea 5: 62). Op 17 april 1902 schoot Steenhuizen een vrouwtje in Artis (in coll. ZMA nr. 43828; ex coll. Snouckaert/van Marle).

Dwergmeeuw *Larus minutus*
Op 23 nov. 1901 werd een mannetje geschoten te Oostzaan (leg. C. Eykman; in coll. ZMA nr. 28609; ex Koller 158).
In januari 1925/1926 1 ex. IJdoorn (De Snoo, Lijst v. vogels waargenomen in den IJdoorn). Op 3 aug. 1934 4 adulte ex. in het zuidelijk IJsselmeer (Org. Cl.N.V. 7: 80). De soort ontbreekt in *Vogels van Amsterdam* (1937).

Jan-van-Gent *Morus bassanus*
Op 10 december 1901 werd een juv. bij Oostzaan bemachtigd (Eykman, TNDV 2e s. VII, 1902, afl. 3/4) en nov./dec. 1902 een adult ex. te Aalsmeer (TNDV 2e s. VIII: 100).

1902

Grote Trap *Otis tarda*
Op 18 dec. 1902 werd een vrouwtje bij Oostzaan geschoten (TNDV 2e serie dl. VIII: 101; van preparering is afgezien; Kerbert). Gezien het geringe aantal gevallen was de soort ook

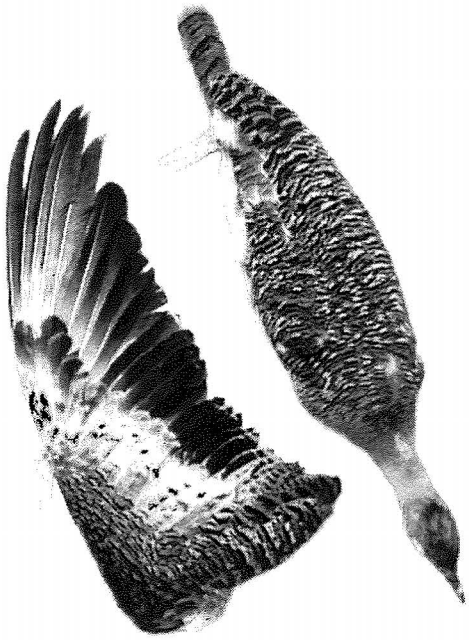

Grote Trap, 19 januari 1985 in verzwakte toestand gevangen bij Zunderdorp, Waterland-Oost; vijf dagen later gestorven in Artis. Dit is het laatste geval van deze soort bij Amsterdam.

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS / COLLECTIE ZMA NR. 36023; GZW. 23: 17

vroeger zeer zeldzaam in het westen. Zo waren er eerder gevallen in de Haarlemmermeer, een mannetje op 12 jan. 1888 geschoten bij Venneperdiep (Koller 1888: 48) en een ex. op 31 dec. 1890 in de Haarlemmermeer zonder nadere plaatsaanduiding (TNDV 2e serie dl. III, afl. 2, nov. 1891: 100).

1903

Kneu *Carduelis cannabina*
Omstreeks 1902/1903 voor het eerst gemeld aan de Amstelveense Poel (De Koning; DLN 10: 202). Eerste broedvermeldingen: in mei 1905 aan de Koenenkade een nestvondst: 6 eieren (Delsman, DLN 10: 235) en 24 mei 1906 ibidem (L. de Vries; Waarn. III, 2: 1-2; Thijsse, De Amsterdammer 23 febr. 1924 p. 7).

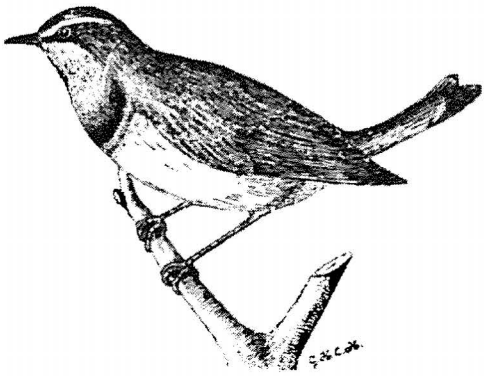

Een mannetje Blauwborst, illustratie bij het eerste broedgeval ca. mei 1902/1903 aan de Amstelveense Poel.

Blauwborst *Luscinia svecica cyanecula*
Eind mei 1902 of 1903 werd een zingend mannetje waargenomen aan de Amstelveense Poel; later werden jongen gezien (De Koning; DLN 10, 1906: 202, 213). In de collectie van het ZMA is een tweedejaars mannetje van de witgesterde vorm van mei 1912 te Amsterdam (ex coll. Sillem-van Marle, in coll. ZMA nr. 3896). Succesvol broedgeval in juni 1925 te Amsterdam-Noord (De Snoo, DLN 30: 318, Ardea 17: 28).

Zwarte Roodstaart *Phoenicurus ochruros*
Eind mei - 10 juli 1903 een territoriaal p. in de tuin van het Rijksmuseum; vermoedelijk het eerste broedgeval (Swaen, DLN 9: 49). De eerste vervolgwaarneming is pas 17 november 1926 1 ex. te Amsterdam (De Snoo; aantekening in Thijsse's Vogelboekje). Het derde geval is eveneens een winterwaarneming: 25 januari 1936 een vrouwtje aan het Oostzanergat, Amsterdam-Noord (Akkerman & Belterman; DLN 40: 311).
Broedgevallen doen zich regelmatig voor sedert de jaren veertig: in 1942-1946 in de Amsterdammerpolder (Loterijman; Med. C.I. 2, 1942: 2, Limosa 33, 1960: 8) en in de Volewijk, Amsterdam-Noord 1944-1949 (Med. C.I. 6: 3 en 7: 3, Ardea 40: 150, Limosa 33: 8).

Boomklever *Sitta europaea*
Op 28 juni 1903 hoorde Swaen een ex. in het Vondelpark (TNDV 2e serie dl. VIII: 245). In het najaar van 1910, toen er een invasie van deze soort in Nederland was, waren er verschillende in Artis (Steenhuizen, Ardea V: 64, Bijdr. t.d. Dierkunde 27, 1938: 368). De eerste broedgeval(len) waren op Frankendael in de jaren 1919-1924 (Janszen; De Graspieper 15, 2: 57-58). De soort vestigde zich pas opnieuw in de jaren 1980, op Zorgvlied ≥1981, op de Nieuwe Oosterbegraafplaats ≥1982, in het Amsterdamse Bos ≥1987, in het Vondelpark incidenteel in 1992, op Frankendael ≥1993 en in het Flevopark ≥1996 (Daalder, in Melchers & Daalder 1996: 204).

Ralreiger *Ardeola ralloides*
Op 10 augustus 1903 werd een adult mannetje geschoten te Aalsmeer (coll. ZMA nr. 28427; Tijdschr. Ned. Dierk. Vereen. VIII: 251; Snouckaert 1908: 83; Ned. Vogels II: 521).

Zwarte Ooievaar *Ciconia nigra*
Op 3 sept. 1903 's avonds werd een ex. bij Zeeburg gezien (Delsman & Keyser; TNDV 2e serie VIII: 251).

1904

Dodaars *Tachybaptus ruficollis*
In september 1904 1 ex. aan de Diemerzeedijk (Delsman, DLN 9: 216). Thijsse noemt als broedplaatsen het Barnegat en Kinselmeer; eens ook broedend in het Nieuwe Diep (De Amsterdammer 23 febr. 1924 p. 7).

FOTO MERKELBACH

H.C. Delsman

De zojuist gepromoveerde doctor Henk Delsman, 29 november 1912. Delsman stelde tijdens zijn school- en studietijd in de jaren 1903-1907 vier nieuwe soorten vast voor de Amsterdamse lijst: Zwarte Ooievaar, Dodaars, Kuifleeuwerik en Dwergstern.

Broedgevallen in de stad medio jaren 1930: in 1934 in het Oosterpark (Steenhuizen; Ardea 23: 127-130) en aan de Stadionkade: daar op 15 sept. een adult met 6 jongen (Bolland; dagboek Op de Coul, Org. Cl.N.V. 7: 80, Ardea 23: 131). Eerder zag Steenhuizen de soort alleen in de winter in stadsgrachten. Een kolonie van 8 paren werd vastgesteld in 1981 in een plasje in de Diemerpolder, ten westen van de Oud-Diemerlaan (Van Duin; Gzw. 19, 3: 85).

1905

Kuifleeuwerik *Galerida cristata*

In het voorjaar van ca. 1905 voor het eerst verscheidene waargenomen bij de Koenenmolen, namelijk *'meer dan gewone'* leeuweriken (Delsman, DLN 10: 231).
In de winters van 1911-1914 één of meer ex. aan de Veelaan/Zeeburgerdijk (W. Jonker; DLN 20: 439). *"In die jaren was de Kuifleeuwerik in Amsterdam nog een onbekende vogel."* (Overmaat, "Twee woestijnbewoners: de kuifleeuwerik en de kleine plevier." Volkskrant? 1948?, archief Overmaat/VWGA).
Een eerste territoriaal paar aan het Mosveld, Amsterdam-Noord in maart 1927 (dagboek C. de Graaf, arch. VWG Arnhem/arch. VWGA), terwijl eerste broedgevallen werden vastgesteld in de zomer van 1928 in Amsterdam-West en Plan-Zuid (J. Heimans, DLN 33: 268). Laatstelijk broedde de soort in 1994 in de Zuid-Bijlmer.

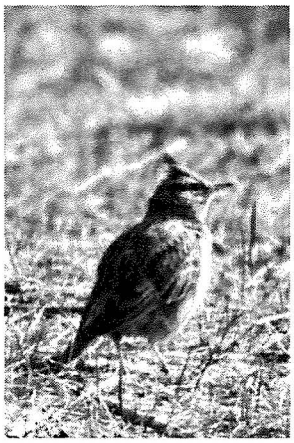
FOTO: A. STREEFLAND

De laatste Kuifleeuwerik, in het voorjaar van 1994 te Reigersbos, Amsterdam-Zuidoost.

Roodkopklauwier *Lanius senator*

"10 mei 1905 zag ik des avonds tusschen 6 en 8 uur van uit mijne woning in Artis (Plantage Middenlaan nr. 51; RV) *een exemplaar in een nabijstaande esch rondvliegen."* (Kerbert; TNDV 2e serie X: 287, Ardea 5, 1916: 64).

Arendbuizerd *Buteo rufinus*

Op 12 december 1905 werd een mannetje gevangen in de Buiksloterham, Buiksloot, Amsterdam-Noord (door Asperen; arch. Artis, in Gem.archief A'dam 395: 1374; TNDV 10, 1906: 294, NLM 30: 159, balg in coll. ZMA nr. 2300, Ardea 32: 283-284, foto in Gzw. 33, 3: 116-117). Tot voor kort was dit het enige geval voor Nederland.

1906

Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*

In de jaren 1893-1902 of later vond Thijsse een nest van deze soort bij de Cellulaire Gevangenis aan de Havenstraat, tegenover het Haarlemmermeerstation (De Amsterdammer 23 febr. 1924, DLN 42: 253). In het voorjaar 1906 broedvogel aan de Koenenkade (L. de Vries, Waarn. III, 2: 2).

Dwergstern *Sterna albifrons*

Ca. augustus 1906 enige op Zeeburg (Delsman, DLN 12, 1907: 91). Het tweede geval is gedateerd: 16 augustus 1936 2 ex. Amsterdammerpolder (Sluiters; de Waarn. I, 2: 3).

1910

Grote Lijster *Turdus viscivorus*

In 1910 waargenomen op de voormalige Oosterbegraafplaats, thans het Oosterpark (Quené, DLN 15 (14): 277). De eerste broedgevallen doen zich voor in de jaren dertig: anno 1934 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Kabos, DLN 41: 127), in 1937 op Frankendael (Waarn. II, 1: 3, Ardea 27: 103, De Graspieper 15, 2: 57) en ook in Artis (Steenhuizen; Bijdr. t.d. Dierkunde 27: 367).

Kleine Plevier *Charadrius dubius*

In mei-juni 1910 voor het eerst vastgesteld, met verscheidene broedgevallen. Op 18 mei 1910 verzamelde Van Heurn een eerste ei op Zeeburg; totaal zou hij in mei daar 9 eieren verzameld hebben, waarvan nog twee legsels in Leiden bewaard worden (TNDV 2e serie XII: 195, Orn. Neerlandica II: 183, coll. RMNH 2129 en RMNH 1988). In hetzelfde jaar werden op 5, 12 en 19 juni te Schellingwoude nog 4 legsels verzameld van 3 x 3 en 1 x 4 eieren (Siebers, Jber. Cl.N.V. 1: 15, Ned. Vogels III: 764). Rekening houdend met vervangingslegsels zouden er totaal 3-5 paar hebben gebroed. Het Buiten-IJ was toen pas de vijfde bekende broedlocatie voor deze soort in Nederland (Haverschmidt 1942: 44).

1911

Purperreiger *Ardea purpurea*

Op 27 mei 1911 1 ex. bij Zeeburg (Siebers; ten Kate 1936: 44). Onregelmatige broedvogel in de Botshol: hier voor het eerst broedend vastgesteld in 1929-1931, 6 p. in 1941 (Haverschmidt, Ardea 21: 45, Sluiters, DLN 46: 165), max. 17 p. in 1977 (Hartog, Van der Wiel & Jonkers 1977). Incidenteel broedvogel aan de Diemerzeedijk: waarschijnlijke broedgevallen in de

Akkerswade 1963 (Swart 1968: 3) en in Haven Ballast 1997: in juni een alarmerend p. opvliegend uit rietzoom aan de oostkant van Haven Ballast, waar in juli vanuit een vliegtuig een leeg nest in het riet werd waargenomen (Vogelzang en M. Roos, RIZA). Op 28 juli 1998 werden 2 juv. aangetroffen 's ochtends vroeg na overnachting in een boom bij de ophaalbrug Diemen-Zuid (Leurs).

Zeekoet *Uria aalge albionis*

Op 13 november 1911 1 ex. op zee bij Zeeburg, Diemerzeedijk (Siebers; ten Kate 1936: 62; Ned. Vogels III: 978). Dit is het eerste van zo'n 10 regionale gevallen.

FOTO: JOB VAN DE PEPPEL, 24 MEI 1936

Tj. Gs. de Vries

De oöloog Tjeerd Geales de Vries (1879-1958), midden op de foto, werkte als sous-chef op het PTT-kantoor te Amsterdam (1912-1935). Op 17 mei 1914 vond hij een half vergane Dunbekwulp# op Zeeburg (Ardea 3: 105, Ned. Vogels III: 860, DB 18: 180). In de jaren 1926-1935 ontdekte hij als nieuwe soorten voor de regio Lachstern en Bosull. Hij legde een collectie aan van 9000 eieren, die bewaard wordt in het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden.

Rechts op de foto de Amsterdamse koopman en ornitholoog J.G. van Marle (1901-1979), die een grote collectie opgezette vogels bijeenbracht (nu in ZMA).

1914

Groene Specht *Picus viridis*

In het najaar in het tijdvak 1891-1914 *"nu en dan een jong voorwerp"* in Artis (Steenhuizen; Ardea 5: 63); ook ≤1918 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Piet, DLN 23, 1918: 183), alwaar de soort in 1955 voor het eerst broedend werd vastgesteld, in vak 45 (NJN afd. 9, Vogelinv.versl. N.O.B. 1955, contra Ardea 43, 1955: 252). Op 14 juli 1944 werd de eerste Groene Specht in het Amsterdamse Bos gezien (Med. C.I. 6: 10); vanaf eind jaren zeventig zou hij gebroed hebben aan de Noordkant (Melchers & Daalder 1996: 136). Tot nu toe is er slechts één nestvondst in het Amsterdamse Bos: ca. 1987 een ex. een nesthol binnengaand, aan de ZW-kant van de roeibaan (Kuiper). Begin jaren tachtig werd in de zomer een ouderpaar met drie juvenielen gezien in park De Braak, Amstelveen (H. Koningen), en op 25 juli 1985 een familie bij het Ibishotel, Schiphol (Oreel, Gzw. 23, 3: 78); ca. juni 1997 werden 3 juv. gezien bij het Karnemelksche Gat in het Amsterdamse Bos (D. Kars).

1915

Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*

Op 13 januari 1915 werd een jong ex. gevangen in de vijver van Artis (Steenhuizen; Ardea 5: 62; vlgs. Kerbert op 10 januari 1915; Snouckaert: *"De vangplaats is voor deze soort zeker geen gewone."* Jaarber. Cl.N.V. 5, 1915: 17; niet teruggevonden in coll. ZMA). Op 3 juli 1980 vondst van een dood adult ex. met 3 geheel kale broedplekken aan de rand van de Kokmeeuwkolonie in het Westelijk Havengebied (Walters, Limosa 54: 65-66).

Noordse Goudvink *Pyrrhula pyrrhula pyrrhula*

Januari 1915 een mannetje te Amsterdam geschoten (opgezet in ZMA, ex. coll. Sillem-Van Marle); vleugellengte 90 mm.

Het tweede geval is waarschijnlijk ook een Noordse: 2 januari 1932 1 ex. in het Vliegenbosch (Benthem, dagboek; Vogels van A'dam, 1937: 23).

Vrijwel alle waarnemingen in de regio zouden betrekking hebben op de noordelijke vorm, die bij ons wintergast is van eind okt.-medio april (M. Van den Berg 1977: 46, archief VWGA).

Lange tijd waren er slechts 2 juli-gevallen, waarschijnlijk van Midden-Europese Goudvink *P. p. europoea* : 21 juli 1946 1 ex. Bijenpark (Med. C.I. 7: 11) en 17 juli 1963 een mannetje op Zorgvlied (De Kruijf; Med.bl. KNNV VWGA 2,1: 17). Deze vorm is standvogel, met enig postnuptiaal zwerfgedrag (SOVON 1987: 518-519). Sedert 1992 broedt de soort in de Botshol (De Jong, Reekers & Van der Woude 1992: 10).

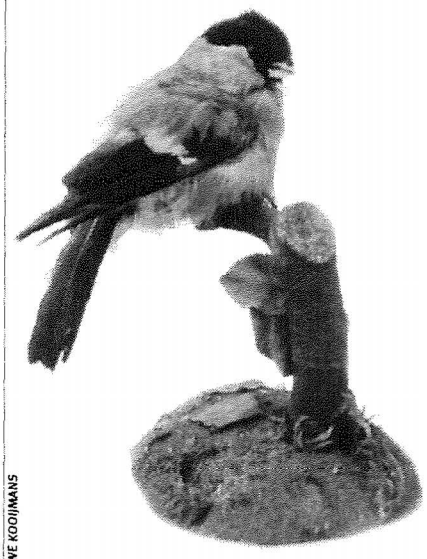

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Mannetje Noordse Goudvink, januari 1915 te Amsterdam.

1919

Kwartel *Coturnix coturnix*

De eerste gedateerde waarneming betreft doortrek: 22 oktober 1919 10 ex. bij de afgebrande Koenenmolen (Van Dieren & Hunger, DLN 25: 56). Vroeger broedvogel in de Schinkelpolder (Waarn. 2, 4 / 3, 1: 2, sept. 1938). In 1970 werd een nest met 12 eieren uitgemaaid bij Holysloot (Zomerdijk et al. 1971: 70).

Voor aanvoer van 'kwartelvogels' in 1676 uit Waterland ontbreekt historische documentatie (contra Melchers & Daalder 1996: 72; vgl. Amstelodamum 52: 73-77).

Strandleeuwerik *Eremophila alpestris*
16 november 1919 2 mannetjes en 1 vrouwtje aan het Zuiderzeestrand bij Amsterdam (Van Dieren & Hunger, DLN 25: 57; Ardea 9: 23; Swart 1968: 13). Vervolggevallen van deze soort, die toentertijd opgevat werden als eerste geval, dateren van 10 en 31 oktober 1937 uit resp. het Boschplan en de Amsterdammerpolder (Sluiters, Waarn. II, 3: 4),

1920

Kwak *Nycticorax nycticorax*
Op 16 juli 1920 werd bij Aalsmeer een juv. ex. gezien en op 31 juli 1920 2 ex. waaronder een adult (E. Maarse; Jrber. Cl.N.V. 10: 108). In 1908 werden 16 Artis-Kwakken uitgezet in het Naardermeer, waarvan er één terstond naar zijn kooi terugkeerde (Ardea 15: 34).
Sedert 1989 broeden vrijvliegende paren in Artis tussen de Blauwe Reigers (vgl. Van der Waal, in Gzw. 27e jrg. nr. 1, 28e jrg. nr. 1 en 29e jrg. nr. 1-2; en in Melchers & Daalder 1996: 33). Eind jaren 1990 betrof het 8-9 paren.

FOTO: A.B. VAN DEN BERG

Een adulte Kwak, 7 september 1989 op een volkstuinpark te Sloten.

1922

Zeearend *Haliaeetus albicilla*
Eind november of begin december 1922 2 ex. bij Monnikendam (Steenhuizen; Ardea 12: 29). Eerste vervolggeval: 8 januari 1968 1 ex. boven het Stedelijk Museum (VJ 16: 494, Limosa 43: 44). Op 11 december 1979 2 ex. over de Amstel r. W. (Camphuysen, in litt.). Totaal ca. 10 regionale gevallen.

1924

Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla*
Op 4 juli 1924 werd een adult mannetje levend gegrepen achter het Beursgebouw aan het Damrak, Beursstraat, Amsterdam-Centrum (Ardea 13: 106 en 33: 34, Jbr. Cl.N.V. 14: 98 en 149; Ned. Vogels III: 1012, foto in Gzw. 33, 3: 92, coll. ZMA nr. 2736). Volgens De Beaufort werd het ex. dood gevonden (Amsterdam natuurhistorisch gezien, 1941 p. 146).
Twee eerdere ex. verzameld in Waterland-West: 8 aug. 1874 een vrouwtje in het Ilperveld, Ilpendam en een jong vrouwtje te Oostzaan, 19 sept. 1874 (Van Wickevoort Crommelin, Archives Neerl. Sc. Ex. & Nat. Harlem, 1875: 171; Jentink 1894: 61-62; Snouckaert 1908: 88; N.L.M. 30: 166; Ardea 33, 1944: 33; in coll. NNM Leiden WC nrs. 223. 2-3).
Incidenteel broedvogel: 2-3 p. resp. 1 p. broedden in 1964-1965 in de Noordelijke Bijlmer; van 11 juni tot eind juli 1971 waren er in de Zuid-Bijlmer 7 roepende mannetjes (Hinloopen, Limosa 39: 55 en 40: 28; Veling in arch. VWGA). Nestvondsten: in 1964 twee: op 2 juli een nest met 8 eieren en op 18 juli 4 donsjongen, in 1965: 15 juni nest met 8 eieren (later verstoord), en in 1971 4 nesten waarvan 2 met 4 pulli (Med.bl. KNNV VWGA 9, 3: 20; arch. Hinloopen, Voous 1995).

1925

Roodborsttapuit *Saxicola rubicola*
In 1925 sine dato een ex. in de Volewijk, Amsterdam-Noord (De Snoo; veldaantekening in Thijsse's Vogelboekje). Het tweede geval is medio januari 1933 1 p. tussen Zeeburg en Schellingwoude (Pinkhof, DLN 37: 351).
Eerste broedgeval: 8-15 juni 1934 ouderpaar met jongen aan de Hemweg, bij de Nieuwe Westerbegraafplaats / Petroleumhaven (dagboek Zwaagstra & dagb. Op de Coul; Org. Cl.N.V. 7: 80, Vogels van A'dam 1937: 17).

Klapekster *Lanius excubitor*
Op 4 mei 1925 mannetje in het W.H. Vliegenbos te Amsterdam-Noord (De Snoo, DLN 30: 318). Op 26 april 1926 1 ex. aan de Distelweg, Amsterdam-Noord (C. de Graaf, arch. VWGA).

Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*
Op 10 december 1925 werd een ex. gevangen in een kippenhok aan de Prins Hendrikkade te Amsterdam, waar het dier op het kippenvoer afkwam (Verwey, Ardea XV, 1926: 71). Incidentele broedgevallen: nestvondst in het Amsterdamse Bos, 18 juni 1949 (Brander, Frieswijk 1968: 42; coll. Bosmuseum). Van een p. in juni 1962 aldaar werd eind juli 1962 een uitgevlogen jonge Appelvink gezien, dat later stierf (Arentsen/Van Drooge, Med.bl. KNNV VWGA 1, 1 Bijl. p. 8; Limosa 37: 54). Van een broedgeval in 1994 in het Amsterdamse Bos vlogen 2 jongen uit (Kars; Melchers & Daalder 1996: 231). In juli 1995 werd in hetzelfde vak 23 onder de Grote Speelweide een net uitgevlogen jong gezien (R. Stark). In de jaren 1996-97 wel steeds zangwaarnemingen hier, maar geen nestvondsten (med. R. Daalder op het Amsterdams VogelNet).

1926

Noordse Stern *Sterna paradisaea*
In de jaren 1925-1926: "*broedt ook in den IJdoorn.*" (De Snoo, Lijst van vogels waargenomen in den IJdoorn 1925-1926, jan. 1927).
24 juni 1935 1 ex. in polder IJdoorn, Durgerdam (Koster; Ten Kate 1936: 50, Vogels v. A'dam 1937: 14). Vervolgmeldingen zijn 2 ex. 1 aug. 1936 (Waarn. I, 2) en 13 juli 1939 1 ex. Oranjesluizen gedetermineerd op geluid (Waarn. IV, 2 & 3: 3). Zou ook gebroed hebben in het Ilperveld <1957, bij Zaandam 1960 en tussen Haarlem en Amsterdam in 1977 (Amoeba 33, Zomerdijk et al. 1971, Randstad & broedv. 1981: 482). Deze broedgevallen zijn veelal niet of nauwelijks gedocumenteerd.

Lachstern *Gelochelidon nilotica*
Op 2 augustus 1926 1 ex. overvliegend over de Zuidelijke Wandelweg, Amsterdam (Tj. Gs. de Vries; Ardea XV, 1926: 160).

Grauwe Klauwier *Lanius collurio*
Op 5 september 1926 1 ex. op trek te Amsterdam (De Snoo, aantekening in Thijsse's Vogelboekje). Incidentele broedgevallen: zomer 1945 bij Hertenkamp Amsterdamse Bos, 3 jongen (Med. Centr. Inst. 7: 12, Frieswijk 1968: 35) en in 1961 in de Groote IJpolder (Limosa 36: 36).

Grote Stern *Sterna sandvicensis*
Op 16 oktober 1926 1 ex. bij IJdoorn (De Snoo, Lijst IJdoorn 1925-1926). Het tweede geval is daarentegen weer een vroege voorjaarswaarneming: 31 maart 1929 1 ex. Halfweg (J.P. Strijbos, Natura jrg. 1929, 15 april nr. 4 p. 59).

Boomleeuwerik *Lullula arborea*
Op 20 oktober 1926 ca. 20 ex. in IJdoorn trekkend richting west (De Snoo; Lijst v. vogels waargenomen in IJdoorn, Gem. Archief A'dam). Een vervolgwaarneming destijds opgevat als eerste geval van een nieuwe soort, was elf jaar later: op 28 oktober 1937 1 ex. overtrekkend over de Diemerdijk (Van der Lee, Waarn. II, 3: 4).

FOTO: J.L.M.W. DE SNOO-FUNKE

Pieter Cornelis de Snoo

(geb. 1908) zag in de jaren 1925-1927 acht nieuwe soorten voor de regio: Klapekster, Roodborsttapuit, Noordse Stern, Grauwe Gans, Grauwe Klauwier, Boomleeuwerik, Grote Stern en Kruisbek. De Snoo (voorzitter van NJN-afdeling 'Naturae discipuli') meldde ook voor het eerst het broeden van Wintertaling.

1927

Glanskop *Parus palustris*
Op 30 januari 1927 1 ex. waargenomen in het Vondelpark. "*Zingt ook. Een herhaald "Pietsja pietsjie' of alleen 'tsiep tsiep' vaak herhaald.*" (dagboek P.B. Jansen, vgl. ook Jansen & Op de Coul, "Over 'Zwartkop Meezen'"; DLN 37: 314-315). 12 maart 1927 weer 1 ex. aldaar (dagb. Jansen). De aan deze soort toegeschreven incidentele broedgevallen zijn zwak gedocumenteerd: in 1941 en 1943 broedvogel op Amstelrust (Ladiges, aantekenboekje VII; Waarn. VI, 1: 3; De Jonge, Med. C.I. 5: 3) en in 1944 bij Oostermeer a.d. Amstel (De Jonge & Sluiters, Med. C.I.: 6: 4). In 1944 3 p. in het verwaarloosde Vondelpark (Brander & Sluiters, t.a.p.). In 1950 een broedgeval op het Bijenpark te Sloten (Sluiters, in brief aan Ten Kate, aug. 1950). Zie voor een kritische bespreking van de documentatie Frieswijk, 1995 (Gzw. 33, 4: 149-150).

Kruisbek *Loxia curvirostra*
Van 18 tot 24 juli 1927 een troepje van ca. 20 ex. (een minderheid adulte mannetjes) aan de overzijde van het IJ, Amsterdam (De Snoo, med. Verwey; Haverschmidt, De invasie van Kruisbekken (Loxia curvirostra L.) in 1927. Ardea 17: 58).

1928

Vaal Stormvogeltje *Oceanodroma leucorhoa*
Op 26 november 1928 werd een mannetje gevangen tussen geloste scheepslading aan het Binnen-IJ te Amsterdam (coll. ZMA nr. 2260, Ardea 18: 25 en 36: 266; Gzw. 33, 3: 109).

1929

Withalsvliegenvanger *Ficedula albicollis*
Begin mei 1929 verbleef enkele dagen een mannetje in de tuin van Keizersgracht nr. 147 (mej. Hollefeld; Nat.hist. Mndblad Limburg 19, 5: 57). Een pleisterend paartje in de tuin van Herengracht nr. 328, zomer 1829 (d'Ailly, in Ned.

Dirk Piet

(1898-1993), zoon van de opzichter van de Nieuwe Oosterbegraafplaats, bij het aanbrengen van nestkastjes op de begraafplaats. Hij ontdekte daar twee nieuwe soorten voor de regio: Ransuil en Kuifmees (met F. Koster).

Vogelen V, 1829: 451) is niet langer aanvaard (Gzw. 33, 3: 116). Het tweede geval is 5 mei 1947 een jong mannetje aan de Noordkant van het Amsterdamse Bos (door Brander; Med. C.I. 8: 13, Gzw. 33, 3: 116, Van den Berg & Bosman 1999: 312).

Snor *Locustella luscinioides*

Op 5 juli 1929 werden enige zingende ex. vastgesteld in de Botshol (Haverschmidt & van Oordt, Ardea 20: 70, Haverschmidt 1942: 97); op 12 juli 1937 1 ex. langs de Twisk, tussen Oostzaan en Landsmeer (Drijver & Van Oordt; Ardea 27: 103) en 2 aug. 1937 1 ex. zingend Barnegat (Waarn. II, 2).
In 1943 voor het eerst 2 p. in het oeverland van het Nieuwe Meer (Med. C.I. 5: 7, Ardea 33: 189).

Paarse Strandloper *Calidris maritima*

Op 27 oktober 1929 2 ex. op de basaltblokken van de dijk van Marken (Op de Coul; Orgaan Cl.N.V. 4, 1: 11). Het tweede geval is pas 28 maart 1955 2 ex. Diemerbuitenpolder (de Kruijf, Vogelwaarnemingen 1953-1991, arch. VWGA).

Ransuil *Asio otus*

Dirk Piet vermeldt de Ransuil voor de omgeving van de Amstelveensche weg *'in den ouden tijd'* (Waarn. II, 4/3, 1: 2). De eerste gedateerde waarnemingen stammen uit de winter 1929/1930: dec. 1929 - jan. 1930 4 ex. op de Nieuwe Oosterbegraafplaats in vak 26 (dagb. D. Piet) en februari - eerste week maart 1930 3 ex. aan de grote Zuidervijver in het Vondelpark (J. Heimans, DLN 35: 47-48). Een eerste broedgeval werd in 1938 vastgesteld op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Piet; Waarn. II, 4/III, 1: 8). In het Amsterdamse Bos broedde de soort voor het eerst in 1946 (Brander; Med. C.I. 7: 11).

1930

Kleine Alk *Alle alle*

Door de hevige stormen van eind december 1929 waren er 2 ex. de stad binnengewaaid. Op 2 januari 1930 werd een vrouwtje gevangen bij de Vondelkerk en een mannetje aan de Kostverlorenvaart, Amsterdam-West (Hamel & Van Sparrendak; Junge, Ardea 19: 64; in coll. ZMA nrs. 2067 en 2068, zie foto p. 35).

Barbarijse Valk *Falco (peregrinus) pelegrinoides#*

Op 17 augustus 1930 werd een adult mannetje gevangen in een tuin aan de Haarlemmerdijk, Amsterdam (S.F. Angeren; coll. ZMA nr. 2236, Gzw. 33, 3: 96-97; evenals de 2 Brabantse gevallen van aug. 1857 en okt. 1886 afgevoerd door Van den Berg & Bosman 1999; vgl. Koller 1888: 4-5, Van Oort, NLM 15: 211 en 30: 163, Ned. Vogels II: 240, Voous *in litt* 25-11-1960). Mogelijk een per schip aangevoerd geval.

Baltische (Kleine) Mantelmeeuw *Larus fuscus#*

Op 28 december 1930 werd een ex. in 1e winterkleed gevonden te Watergang, dat geringd was op Falholm, NW Gotland, Zweden (Jägerskiöld, Göteborgs Mus. Arstryck 1931; Acta Soc. pro Fauna Flora Fennica 60, 1937: 201; Ned. Vogels III: 937, Ardea 51: 20; Gzw. 33, 3: 116, DB 20, 1: 8). De ringer ringde een gemengde kolonie Storm- en Baltische Mantelmeeuwen, en de vinder meldde een *'kap- of mantelmeeuw'*. De CDNA-afwijzing is gebaseerd op de mogelijkheid van verwisseling van mantel- en Stormmeeuwpulli door de ringer. De vraag is echter of deze soorten (in die kolonie) gemengd door elkaar heen broeden en de nesten en pulli zo makkelijk verwisseld kunnen worden (hetgeen het ringen ervan zinloos zou maken). De geringe kans hierop lijkt onvoldoende in de beoordeling te zijn betrokken. Sluiters claimde een Scandinavische Kleine Mantelmeeuw *L. fuscus fuscus* op 31 mei 1935 in de Amsterdammerpolder (Sluiters, z. beschrijving; Vogels van A'dam 1937: 13, Ned. Vogels III: 938). Een mogelijk derde geval van deze (onder)soort dateert van eind jan. 1946 op de Amstel (Hinloopen; beschrijving in Ardea 35: 234, Gzw. 33, 3: 116-117).

1933

Witoogeend *Aythya nyroca*

Op 28 januari 1933 zag Benthem een ex. op het IJ bij de steiger aan de Valkenweg (dagboek Benthem; Vogels v. Amsterdam 1937: 7). De soort broedde in de Botshol in de jaren 1943-1950 (2 p. in 1945), 1968, 1972-1974 (7 pulli op 12-7-1974) en 1977-1983 (Limosa 17: 1, Ardea 34: 342, Wiggelaar & Veenman 1960, Botsholverslagen 1963-1983, Jonkers 1986). Vanwege de sluiting van de Botshol tijdens het broedseizoen (>1954) ontbreken gegevens over de jaren vijftig.

1934

Frater *Carduelis flavirostris*
Op 11 maart 1934 werden 3 ex. gezien aan de Oosterringdijk (Vogels van A'dam, 1937: 23); van eind dec. 1934 tot febr. 1935 ook waargenomen aan de Rothoek (Voous, DLN 40: 247-248). In de ZMA-collectie bevindt zich een mannetje van 10 nov. 1963 aan de Diemerzeedijk (Arentsen; ZMA nr. 18041).

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*
Op 20 oktober 1934 pleisterde 1 ex. op de Rothoek, Amsterdam-Noord: *"een onvergetelijke belevenis; na schoten van jager weer de polder ingevlogen."* (dagboek Benthem; Vogels van A'dam 1937: 5).

IJsgors *Calcarius lapponicus*
Op 1 december 1934 enige ex. aan de Rothoek (Voous, dagb.); 15 februari 1942 2 ex. aldaar (De Jonge, dagboek). De vervolggevallen dateren pas uit het eerste kwartaal van 1957, met op 2 maart 1957 maximaal 16 ex. in Amsterdam-West (Walters; Limosa 32: 67).

1935

Bosuil *Strix aluco*
Op 6 maart 1935 1 ex. aan de Admiraal de Ruijterweg (Tj. de Vries, Org. Cl.N.V. 7: 188). Het eerste broedgeval was in 1954 in het Vondelpark (Cnoop Koopmans, in Het Vogeljaar 24, 3: 144; contra Vlek, Gzw. 33, 1: 6).

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*
Op 1 juni 1935 werd een ex. gezien op de Diemerzeedijk (Jonker; Vogels v. A'dam 1937: 8, Swart 1968: 6). In 1964 was er een vermoedelijk broedgeval in het Twiske (Muusers; Zomerdijk et al. 1971: 63).

Sprinkhaanzanger *Locustella naevia*
Op 11 juli 1935 werd een zingend mannetje gehoord in een rietmoerasje aan de Durgerdammerdijk (Koster; Vogels van A'dam 1937: 18). Een territorium werd vastgesteld in 1938 in de jonge aanplant van het Amsterdamse Bos (Frieswijk 1968: 37). In 1941 zongen er enkele in de Botshol (Sluiters, DLN 46, 1942: 168).

IJslandse Tureluur *Tringa totanus robusta*
Op 6 november 1935 werden 3 Tureluurs gezien bij Zeeburg (door Koster). Omdat Nederlandse Tureluurs dan meest vertrokken zijn, ging het waarschijnlijk om het eerste geval van IJslandse Tureluurs. Daarvan zijn maar zeer weinig echte overwinteringsgevallen vastgesteld, namelijk in januari 1936, 1939, november 1941, januari 1962 en december 1968 - januari 1969.
Het laatste geval was op 9 januari 1979: 2 *robusta's* op het ijs van een vijver in het Beatrixpark (Schoevaart, Med.bl. KNNV VWGA 17, 1: 21). Gezien het beperkt aantal gevallen (11 ex. in 1935-1979) betreft het dus een zeldzame wintergast in onze regio (vgl. ook Van Dobben, Ardea 27: 111).

1936

Rouwkwikstaart *Motacilla yarrellii*
Op 20 maart 1936 zag Voous 2 ex. bij Immetjeshorn, Diemerzeedijk (dagboek Voous).

Karel Voous

De 15-jarige Karel Voous (linksboven) in augustus 1935 bij de Oranjekom, Amsterdamse Waterleidingduinen.
Voous stelde 3-5 nieuwe vogelsoorten vast voor Amsterdam: IJsgors, Rouwkwikstaart, Britse Kleine Mantelmeeuw en Alpengierzwaluw; later publiceerde hij de vondst van een Baltische Mantelmeeuw.
In 1940 werd hij student-assistent op de vogelafdeling, in 1947 conservator vogels van het ZMA. Van 1955 tot 1975 was hij hoogleraar dierkunde aan de Vrije Universiteit.

Kuifmees *Parus cristatus*
Op 3 oktober 1936 werden 3-4 ex. gezien in een groepje Zwarte Mezen op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Koster & Piet; Waarn. I, 3: 4).

Alk *Alca torda*
Op 4 november 1936 zat een ex. na storm op het gebouw van het Gemeente-archief, aan de Amsteldijk, hoek Tolstraat in Amsterdam-Zuid (Pinkhof, DLN 41, 8: 254, Gzw. 33, 3: 100). Een tweede geval is: 3 april 1969 vondst van 1 ex. aan het IJ (Heineman; kaartsysteem ZMA, niet bewaard).

Kleine Mantelmeeuw *Larus graellsii*
Op 20 december 1936 werd een (Britse) Kleine Mantelmeeuw gezien op de Rothoek (Voous, dagboek); 30 sept. 1941 een ex. op de Amstel (Vogels Zuiderzeegebied 3e Aanv.). *"Slechts zelden aan de kust van de voormalige Zuiderzee."* (Ned. Vogels III, 1949). Eerste broedgevallen: 2 p. mei-juni 1993 broedend op de olie-opslagtanks op het Mobilterrein in het Westelijk Havengebied en 1 p. op het verkeersknooppunt Holendrecht (Walters, in Melchers & Daalder 1996: 106).

1937

Grauwe Gors *Miliaria calandra*
Op 7 april 1937 werd een ex. gezien in de Groote IJpolder (Koster & Sluiters, Waarn. II, 1: 5).

Griel *Burhinus oedicnemus*
Op 25 april 1937 verbleef een ex. op een zandgedeelte in de Amsterdammerpolder, Amsterdam-West, naar binnen gewaaid door een noordwesterstorm (Sluiters; P.B. Jansen, Zwaagstra & Ladiges; Ardea 27: 113, Waarn. II, 1: 5).

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*
Op 31 oktober, 7 en 27 november 1937 1 ex. op de Rothoek, Amsterdam-Noord (Sluiters, Benthem; Waarn. II, 3: 3). Incidenteel broedgeval in 1993 op of rond Schiphol (B.J. Bol in Melchers & Daalder 1996: 60).

1938

Waterrietzanger *Acrocephalus paludicola*
Op 5 augustus 1938 werden 2 ex. gezien in de Amsterdammerpolder (Sluiters; Waarn. III, 2: 4). Op 12 aug. 1938 nog 1 ex. aldaar (Zwaagstra; Ardea 28: 108). Claim van broedgeval in het Ilperveld 1979 (N. Dekker; Van den Berg & Bosman 1999: 279; vgl. ook De By, DB 12, 1990: 166).

Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*
Op 20 en 21 augustus 1938 zwom 1 ex. op de Amstel, ter hoogte van de Stadswallen, gedeeltelijk in prachtkleed (Ladiges, resp. Fischer & Sluiters; Waarn. III, 2 & 3: 4, Ardea 28: 101). Mogelijk broedgeval bij de Vijfhoek: in 1981 een adult ex. op 24 juni en diverse ex. 19 september - 3 oktober, maximaal 10 op 29 september waaronder 2 niet vliegvlugge pulli/juvenielen (Gzw. 19, 3: 85, De Graspieper 2, 1982 nr. 4: 147-149).

1939

Kuifaalscholver *Stictocarbo aristotelis*
Op 1 maart 1939 werd een mannetje gevonden in het Oostelijk Havengebied van Amsterdam (leg. politie-beambte bureau Ertskade; coll. ZMA nr. 16609).

Engelse (Gele) Kwikstaart *Motacilla flavissima*
Op 29 april 1939 1 ex. in de Amsterdammerpolder (Sluiters; Waarn. IV, 1: 4).
In juni-juli 1959 was er een gemengd broedpaar van mannetje Engelse en vrouwtje Gele Kwikstaart in Amsterdam-Buitenveldert: een nestvondst en vervolglegsel (Sluiters, Swart; Limosa 32: 228-29, VJ 7: 208). Incidentele broedmeldingen ook uit Waterland 1964 (Zomerdijk et al. 1971) en mogelijk bij Weesp (Ruitenbeek et al. 1990: 325).

Visarend *Pandion haliaetus*
Op 22 mei 1939 vloog 1 ex. nabij 't Kalfje over de Amstel r. NW (Ladiges; Waarn. IV, 4/V, 1: 2, notitieboekje Ladiges nr. VI).

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS

Onvolwassen Kuifaalscholver, 3 mei 1999 kort verblijvend aan de Alexanderkade te Amsterdam.

FOTO: WIES SCHUILING

Han Fischer & Jo Ladiges in de Amsterdamse Waterleidingduinen bij De Zilk, september 1941. Ladiges (rechts) zag in de tweede helft van de jaren dertig drie nieuwe soorten voor de regio: Griel (met anderen), Roodhalsfuut en Visarend. Ook zag hij de eerste Kleine Burgemeester, in januari 1942 ontdekt door zijn vriend Han Fischer.

1940

Geelpootmeeuw *Larus michahellis*

Een mogelijk eerste geval is: 19 februari 1940 *"aan de sluizen van het Merwede-kanaal aan het loozingskanaal onder Amsterdam 1 ex. met gele poten. De zwemvliezen van dit dier waren meer vleeschkleurig oranje."* (Slijper, Ardea 30: 250; vgl. ook Ardea 30: 270-271). Een in de literatuur opgevoerde ringvondst op Marken, augustus 1965 betreft een vogel door een Nederlander gevonden op Mrkan bij Dubrovnik, in de Adriatische Zee (contra Larus 19: 140 in voetnoot, Wielewaal 47: 129-130, Van den Berg & Bosman 1999: 182). Eerste geval in Amsterdam: 4-12 juli 1985 1 ad. op de Markthallen, Oud-West (Eggenhuizen; Gzw. 23, 3: 77).

1941

(Grote) Barmsijs *Carduelis flammea*

Op 5 november 1941 5 ex. in de Veenderij de Toekomst (Hinloopen) en 30 nov. 1 ex. omgeving Nieuwe Meer (Hinloopen & Sluiters; Med. C.I. I, 1, juli 1942 p. 2 en 5). Op grond van het jaargetijde betrof het vermoedelijk deze (sub)species.

1942

Kleine Burgemeester *Larus glaucoides*

Op 23 en 24 jan. 1942 verbleef een 1e winter ex. tussen andere meeuwen aan de Nieuwe Herengracht (nabij het Jonas Daniël Meijerplein), rond vuilnisschuiten aan de wallekant (H.W. Fischer & J. Ladiges; Ardea 32: 240, Med. C.I. nr. 1 p. 4; beschrijvingen in het dagboek van Fischer en dat van Ladiges, nr. VII). Dit was indertijd pas het vierde geval voor Nederland.

Kolgans *Anser albifrons*

Mogelijk was er al 1 ex. van deze soort onder de vondsten uit de middeleeuwse vuilnisbelt (Paleohistoria XIII B: 29). De eerste levende werden gezien op 15 februari 1942: 2 ex. overvliegend over de Hemweg (de Jonge; Med. C.I. 1942, 1: 3).

1943

Duinpieper *Anthus campestris*

Van 23 maart tot 1 april 1943 verbleef 1 ex. in een uitgraving in het Amsterdamse Bos (Brander & Sluiters; Med. C.I. nr. 3/4: 4, Limosa 16: 61-62, Ardea 33: 218, Frieswijk 1968: 34). De eerste hierna volgende waarneming is: 13 mei 1972 1 ex. op het Vogeleiland in het Amsterdamse Bos (M. Van den Berg, Scholten & Brander, Med.bl. KNNV VWGA 10, 2: 25).

Europese Kanarie *Serinus serinus*

Op 25 april 1943 5 ex. in het Amsterdamse Bos, *"waarbij 2 mannetjes buitengewoon vlijtig zaten te zingen"* in een boscomplex ten Z. van de Bosbaan, later r. N. (Sluiters, DLN 48: 31, Med. Centr. Inst. 5: 8).

Witvleugelstern *Chlidonias leucopterus*

Op 19 en 20 juni 1943 1 ex. in de Botshol (Hinloopen & Van der Lee; Ardea 33: 214). Landelijk is dit pas het tweede of derde geval (Van den Berg & Bosman 1999: 202).

1945

Noordse (Gele) Kwikstaart *Motacilla thunbergi*
Op 5 mei 1945 (bevrijdingsdag!) 2 ex. bij Immetjeshorn, Diemerzeedijk (Van der Lee, Med. C.I. 7: 10; Swart 1968: 13).

Rode Wouw *Milvus milvus*
Op 29 september 1945 vloog een ex. over het Amsterdamse Bos (Sluiters; Limosa 18: 79).

1946

Witstuitbarmsijs *Carduelis hornemanni#*
Op 13 januari 1946 werd 1 ex. gezien in het Amsterdamse Bos, tussen vele Barmsijzen (Marres e.a.; Limosa 19: 119-120; dagb. Brander; in maart 1958 aanvaard door de CNA op pre-advies van Bierman, Kist & Swaab (CNA 1962: 96, CNA 1970: 94; Gzw. 33, 3: 94-95).
Een later geval is aanvaard door de CDNA: 15-22 december 1990 2 ex. Vrije Universiteit, Buitenveldertselaan (A. Meijer, Van der Veen & Ebels; DB 13, 1: 36 met foto, Limosa 65: 143).

Witwangstern *Chlidonias hybridus*
Op 12 mei 1946 was er een ex. in de Botshol (Hinloopen & Van der Lee; Ardea 35: 234 en 38: 216).
Later is de soort broedend vastgesteld op opgespoten land in de Zuid-Bijlmer: van juni tot augustus 1965 was daar een kolonie van 7 nestelende paren (geen jongen); op 10 juli 1965 werden maximaal 27 ex. gezien (Hinloopen; Limosa 40: 39).

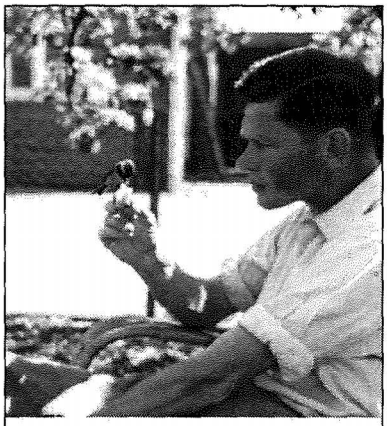

Ton A. Hinloopen

(geb. 1921), op zijn scheepswerf aan de Amstel, met een Koolmees, juni 1955. In de jaren 1941-1946 stelde hij drie nieuwe soorten voor Amsterdam vast: Grote Barmsijs, Witvleugelstern en Witwangstern. Van de laatste soort vond hij in 1965 een kolonie in de Bijlmer.
In 1964 stelde hij voor het eerst het broeden vast van Kleinst Waterhoen in de Bijlmermeer.

1947

Roodpootvalk *Falco vespertinus*
Op 5 mei 1947 werd een adult vrouwtje gevonden op de snelverkeersweg Amsterdam-Schiphol, met een gebroken rechtervleugel (Hittinger; ex coll. Fauna-museum, in coll. ZMA nr. 4329; Limosa 21: 124, Gzw. 33, 3: 92).

Zwarte Wouw *Milvus migrans*
Op 17 mei 1947 vloog 1 ex. boven het Bijenpark aan de Sloterweg (Overmaat; Med. Centr. Inst. nr. 8, juli 1951 p. 6).

1948

Baardgrasmus *Sylvia cantillans*
Van 24 tot 27 mei 1948 was er een zingend mannetje in het Volewijkspark, Amsterdam-Noord (Van der Baan; Ardea 36: 204-205, Ardea 40: 90, Ned. Vogels III: 1062).

1949

'Britse' Frater *Carduelis flavirostris pipilans*
Op 28 januari 1949 werd een mannetje van deze vorm gevonden langs het Noordzeekanaal bij de Rothoek, Amsterdam-Noord (J.L. Post; Ardea 50: 130, coll. ZMA nr. 7443, Gzw. 33, 3: 117, Dutch Birding 18, 4: 192; vgl. BWP VIII, 1994: 639 en Van den Berg & Bosman 1999: 338).

Zwarte Specht *Dryocopus martius*
Omstreeks 28 december 1949 werd een ex. gezien in de Noordmeer, NW van Broek in Waterland (W. de Gier, med. Swart, dagboek Swart; Ardea 43: 259). Al vóór 1958 zou in het voorjaar een ex. zijn waargenomen in het Amsterdamse Bos (Frieswijk 1968: 33).
Ongedocumenteerde claim van broeden op Zorgvlied in 1984 of 1985, sine dato, betreft mogelijk een ongepaard ex. in slaaphol (Veldhuisen; Ecol. Advies Zorgvlied 1995, Melchers & Daalder 1996: 137).

1951

Klein Waterhoen *Porzana parva*
Van 1 tot 29 juli 1951 was er een broedend paartje in de Botshol. Op 14 juli werd het nest gevonden met zes eieren; op 26 juli waren er 5 donsjongen (Veenman & Wiggelaar, Ardea 40: 80-83 met foto's door D.G.K. van Tienhoven van het nest en het vrouwtje; zie voorts Amoeba 27: 113-114, Wiggelaar & Veenman 1960: 22 en 42-44; Gzw. 33, 3: 99).

Eerder werd deze soort geclaimd door Brander & Sluiters: 22 juni 1943 1 ex. gehoord in het oeverland van het Nieuwe Meer# (Med. C.I. 5: 7, april 1944; dagb. Brander, Ardea 33: 209, Gzw. 33, 3: 98).

1952

Bijeneter *Merops apiaster*

Op 28-29 april 1952 pleisterden 3 ex. op Amstelrust, aan de Amstel (Frieswijk & gebr. Brander; Natura 52, 9, 1955: 112-115, Ardea 43: 258-259, Dutch Birding 21, 6: 321, filmopnamen door W.G. Brander in archief VWGA). Vervolggeval: op 7 mei 1955 's ochtends 1 ex. kort ter plaatse aan het Zandpad en over het G.E.B.-gebouw bij het Vondelpark (Groenhuijzen; dagboek Swart, Limosa 29: 46).

1954

Kleine Vliegenvanger *Ficedula parva*

Op 4, 8 en 15 aug. 1954 een mannetje op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (Eigenhuizen, De Kruijf, med. Swart; Ardea 43: 260).

1955

Blonde Ruiter *Tryngites subruficollis*

Op 12 nov. 1955 1 ex. op een opspuitterrein aan de Haagseweg/Sloterweg, Slotervaart, Amsterdam (Sluiters; Limosa 28: 65-68).

1958

Steppevorkstaartplevier *Glareola nordmanni*

Op 27 mei 1958 1 ex. op een opspuitterrein tussen de Parnassusweg en Amstelveenseweg, Buitenveldert/Amsterdam-Zuid (de Roever; Het Vogeljaar 6, 4: 55, Gzw. 33, 3: 118, Van den Berg & Bosman 1999: 132).

Turkse Tortel *Streptopelia decaocto*

Op 29 mei 1958 1 ex. waargenomen in Slotermeer, Amsterdam-Nieuw West (M. Bakker; Limosa 34: 209). Het eerste waarschijnlijke broedgeval was in 1961 op het terrein van kruitfabriek de Krijgsman, Muiden (Oreel & De Roever; in Swart 1968: 11). Later in het Amsterdamse Bos (1966) en op de Nieuwe Oosterbegraafplaats (1967).

Kleine Barmsijs *Carduelis cabaret*

In september 1958 waargenomen aan de Diemerzeedijk (NJN); 1 januari 1964 1 ex. gevangen aldaar (Swart 1968: 18; vgl. Frieswijk 1968: 43).

1959

Waterpieper *Anthus spinoletta*

Op 30 maart 1959 1 ex. in de Groote IJpolder, Amsterdam-West (M. Bakker; Limosa 34: 211, met beschrijving). Het eerdere geval van 16 maart 1899, een mannetje in zomerkleed op Zeeburg bij Amsterdam (ex coll. Snouckaert, ZMA nr. 30887; DLN 6: 161, Snouckaert van Schauburg 1908: 26, Ardea 33: 266) toont weinig wit in de staartzijde; C. Roselaar sluit niet uit dat het een Oeverpieper in zomerkleed betreft.

Alpengierzwaluw *Apus melba#*

Op 17 juni 1959 een ex. boven het Zoölogisch Museum, Plantage Kerklaan, Amsterdam-Centrum (Voous; Limosa 34: 209, Limosa 36: 173, Gzw. 33, 3: 95). Twee andere waarnemingen in de regio uit juni 1976 en mei 1986 bleven oningediend (Gzw. 33, 3: 95). Een eerste voor de CDNA waarschijnlijk aanvaardbaar geval uit onze regio is 25 september 1999 van 7.44 u. tot 7.52 u. een ex. trekkend r. ZW, later ZO over de Vijfhoek te Diemen (Visbeen, Sjouken; Amsterdams VogelNet, Dutch Birding 21, 5: 299).

1961

Poelruiter *Tringa stagnatilis*

Op 19 september 1961 1 ex. bij Sloterdijk (Sluiters, Limosa 35: 166 en 36: 25; Van den Berg & Bosman 1999: 163).

1963

Bruinkopgors *Emberiza bruniceps*

Op 6 juli 1963 werd een mannetje gevangen aan de Spaarndammerdijk, Amsterdam (mevr. H. Kuperus; coll. ZMA nr. 18829; Van den Berg & Bosman 1999:

FOTO: J.F. SLUITERS

Johan E. Sluiters

op de Kwade Hoek, Goeree, 1962. Jo Sluiters stelde vanaf medio jaren dertig 10 nieuwe soorten vast in de regio: Kleine Mantelmeeuw, Grauwe Gors, Griel, Blauwe Kiekendief, Waterrietzanger, Engelse (Gele) Kwikstaart, Europese Kanarie, Rode Wouw, Blonde Ruiter en Poelruiter.

Aart N. Swart (1912-1990), medewerker van het PTT-postdistributiebedrijf in Amsterdam, hier op het strand van IJmuiden met een door olie besmeurde Zwarte Zee-eend, vermoedelijk april 1963. In de jaren zestig stelde hij drie nieuwe soorten vast in de regio: Kleine Jager (tijdens een massale stranding op Marken, najaar 1963), Zwartkopmeeuw in 1965 en Roodkeelpieper in 1969. FOTO: E.M. SWART-VAN DIJKMAN

364). Vindplaats en verzamelwijze doen een kooivogel vermoeden. Een eerder (eveneens juli-) geval is daarentegen niet aanvaard: 23 juli 1961 een mak ex. op 3 meter afstand op de Diemerzeedijk (W. Bloem & L. Roubos; dagb. Swart; Swart 1968: 17, Swart *in litt.*, Gzw. 24, 4: 87).

Grote Jager *Stercorarius skua*

Op 5 en 6 oktober 1963 1 ex. op een opspuitterrein in Amsterdam-West (CJN, med. B. Keizer; VJ 12: 308).

Kleine Jager *Stercorarius parasiticus*

Op 6 oktober 1963 1 ex. op de dijk van Marken (Swart; DLN 68, 3: 60-62, Swart, Marken-overzicht, aanhangsel bij Limosa 38 nr. 1-2, p. 5). Van een influx van 10 verzwakte ex. alhier is een adult vrouwtje verzameld (d.d. 16 okt. 1963; ZMA 18657).

1964

Flamingo *Phoenicopterus roseus*#

Op 15 augustus 1964 vloog een Flamingo boven het Nieuwe Meer (De Kruijf; Limosa 39: 44). Aanvankelijk aanvaard door

de CNA, werd dit geval door de CDNA afgevoerd (Van den Berg & Bosman 1999: 95). Evenmin aanvaard is een Flamingo *Ph. roseus* die in maart-april 1966 verbleef te Amsterdam-West (Veling; Gzw. 33, 3: 97-98).

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*
Van 22 tot 29 augustus 1964 1 ex. in de Bijlmermeerpolder (Hinloopen, Limosa 39: 43; M. van den Berg 1977: 11).

Morinelplevier *Charadrius morinellus*
Op 20 september 1964 1 ex. in de Groote IJpolder (M. Bakker, Koerts; Limosa 39: 56, Med.bl. KNNV VWGA 7, 1: 23).

Steppehoen *Syrrhaptes paradoxus*
Op 24 december 1964 werd 1 ex. overvliegend waargenomen bij het Nieuwe Meer, Amsterdamse Bos (De Roever & Oreel; Limosa 39: 66, Frieswijk 1968: 30, Gzw. 33, 3; 118, Van den Berg & Bosman 1999: 206).

1965

(West-?) Siberische Tjiftjaf *Phylloscopus collybita fulvescens/tristis#*
Op 17 april 1965 1 ex. aan de Diemerzeedijk (De Kruijf & Meijer; Limosa 40: 52, Swart 1968: 16, CNA 1970: 81; vgl. Schoevaart, Med.bl. KNNV VWGA 17, 1: 5-10); een mogelijk tweede geval is 25 nov. 1974 IJdoorn (Versluys; Wandelend Bl. 29e jrg nr. 5 p. 11, jan. 1975).
Volgens de CDNA is het werkelijk aantal gevallen aanzienlijk groter dan het aantal aanvaarde (Van den Berg & Bosman 1999: 309).

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*
Op 14 augustus 1965 trok een adult ex. langs de Diemerzeedijk r. ONO (Swart, de Kruijf & Meijer; beschr. in dagb. Swart; Med.bl. KNNV VWGA 3: 4). De eerste incidentele broedgevallen deden zich voor in 1983: 2 p. op het Mobilterrein, ten oosten van de Amerikahaven, Westelijk Havengebied; op 18 juli 1983 ringde Walters 2 pulli (Limosa 63: 122, Melchers & Daalder 1996: 99). Eén daarvan werd nog levend teruggemeld in 1999 uit de provincie Antwerpen.

1966

Breedbekstrandloper *Limicola falcinellus*
Op 22 mei 1966 1 ex. in de Groote IJpolder nabij Sloterdijk (De Roever & fam. Meeth; Med.bl. KNNV VWGA 4, 3: 21, Limosa 42: 54, Gzw. 33, 3: 118, Van den Berg & Bosman 1999: 152).

Reuzenstern *Sterna caspia*
Op 29 juli 1966 1 ex. bij Sloterdijk (Frieswijk & Van IJzendoorn; Med.bl. KNNV VWGA 4, 3: 21).

Roodsterblauwborst *Luscinia svecica svecica*
Op 2 sept. 1966 1 ex. bij Sloterdijk (Hartog; Med.bl. KNNV VWGA 4, 4: 30).

1967

Grote Pieper *Anthus richardi*
Op 30 sept. 1967 werden 2 ex. gezien bij Sloterdijk (Frieswijk & Bresser, Med.bl. KNNV VWGA 5, 3/4: 30; vgl. ook Tekke, "Herfstinvasie in 1967 van Bladkoninkje en Grote Pieper", Limosa 41: 31-34). Een mogelijk eerder geval is een ex. bij het Olympisch Stadion op 18 januari 1936 (Bolland, DLN 40: 287/288). De waarnemer beschreef hem als belangrijk groter dan Graspieper, met een zeer lichte geheel ongevlekte buikzijde; de sneeuwsporen vertoonden een lange achterteen, waarvan de lengte overeenkwam met die opgegeven in de literatuur. Thijsse concludeerde: *"Inderdaad is de kans zeer groot, dat U te doen hebt met de Groote Pieper."*

Bladkoning *Phylloscopus inornatus*
Op 10 okt. 1967 1 ex. in het Flevopark (W.D. Jansen; Med.bl. KNNV VWGA 5, 3/4: 29).

FOTO: FRED NORDHEIM

Jacob Walters

(geb. Amsterdam 1926) inventariseert gebieden in Amsterdam-Nieuw West en het Westelijk Havengebied sedert 1942. Vanaf de jaren vijftig deed hij veel gedrags- en ringonderzoek aan plevieren, Visdief en Kokmeeuw.
Als nieuwe soort voor Amsterdam vond hij eind september 1969 een Gestreepte Strandloper in het Westelijk Havengebied. In 1983 ringde hij daar 2 jonge Zwartkopmeeuwen op het Mobilterrein, een nieuwe broedvogel voor Amsterdam.
In 1996 werd de Amsterdamse broedvogelatlas 'Sijsjes en Drijfsijsjes' opgedragen aan Walters.

Buidelmees *Remiz pendulinus*
28 december 1967 tot 2 jan. 1968 1 ex. Sloterdijk (H. Niesen & Van Spanje; Med.bl. KNNV VWGA 6,1: 16; Limosa 41: 30, CNA 1970: 86).
Eerste broedgeval 28 mei - eind juni 1986 Diemerzeedijk (Van Duin, Vogelzang & Van der Waal; Gzw. 24, 3: 58-60). Hier max. 8 p. in 1991-1992.

Casarca *Tadorna ferruginea*
Op 29 december 1967 werd een ex. geschoten op de Diemerzeedijk (Rozendaal, med. Swart; Med.bl. KNNV VWGA 6, 1: 14). Een ontsnapt paar broedde begin jaren negentig bij de Schellingwouderbrug en in 1994 aan de Diem (Melchers & Daalder 1996: 44).

1968

Steppekievit *Vanellus gregarius*
Op 1 mei 1968 was er een ex. in de Middelpolder, aan de Kalfjeslaan, Amstelveen (G.J. van Bladeren; Med.bl. KNNV VWGA 6, 2: 16, Limosa 43; 45, M. van den Berg 1977: 20, Glutz Handbuch Bd. 6 : 394, DB 6: 8, Gzw. 33, 3; 118, Van den Berg & Bosman 1999: 139).

1969

Gestreepte Strandloper *Calidris melanotos*
Van 28 september tot 5 oktober 1969 verbleef een juv. ex. in de Groote IJpolder (Walters & echtp. Vlaanderen; Med.bl. KNNV VWGA 8, 1: 11-12, Limosa 45: 73, foto J. Walters, Van den Berg & Bosman 1999: 147).

Roodkeelpieper *Anthus cervinus*
Op 11 oktober 1969 2 ex. aan de westdijk van Marken, Waterland (Bonten, Swart & Veenstra; dagb. Swart VIII, Limosa 45: 81, Gzw. 33, 3: 136).

FOTO: J. WALTERS

Juveniele Gestreepte Strandloper, 4 oktober 1969 in de Groote IJpolder, thans Amerikahavenweg.

1971

Noordse Nachtegaal *Luscinia luscinia*
Op 3 juni 1971 een zingend mannetje op het kampeerterrein Amsterdamse Bos, Schinkelpolder, Aalsmeer (Straatman e.a.; Limosa 46: 85, bandopn. Straatman, Med.bl. KNNV VWGA 9, 2: 14; Van Drooge, Aanvullingen op Frieswijk 1968, p. 7; Van den Berg & Bosman 1999: 245). Dit was pas het tweede geval voor Nederland.
Tweemaal verbleef een zingend mannetje tot medio juni: 18 mei-12 juni 1977 Diemerzeedijk en 22 mei-15 juni 1993 langs de Ruigoordweg; beide kunnen op grond van SOVON-criteria als een mogelijk broedgeval worden aangemerkt (vgl. Drijfhout et al., Het Vogeljaar 26, 4: 179-182 en J.B. Groot, in Melchers & Daalder 1996: 155).

1972

Taigaboomkruiper *Certhia familiaris familiaris*
Op 7 november 1972 1 ex. Omoricapad Amsterdamse Bos (G.J. van Bladeren; Med.bl. KNNV VWGA 10, 4: 27).

Roze Spreeuw *Sturnus roseus*
Op 16 december 1972 1 ex. in winterkleed Westlandgracht, Amsterdam-Slotervaart# (echtp. M. & G. Bos; Limosa 47: 50, beschr. in arch. CNA en VWGA; de CDNA-afwijzingsgrond *'donkere snavel'* ontbreekt daarin en is dus onjuist; contra Gzw. 33, 3: 97 en het *'niet langer aanvaardbaar'* in Dutch Birding 18, 4: 192).
Een eerste aanvaard geval is een zingend adult mannetje 2e k.j. op 1-2 mei 1999 rond de Sibilalaan te Weesp, westelijk van de Vecht (Wildschut e.a.; Dutch Birding 21, 3: 185 en 183, foto; Het Vogeljaar 47, 3: 239, De Korhaan 33, 3: 78; Gzw. 37, 3: 23-24 en 4: 16, foto).

FOTO: JOHN ODINK

IJsduiker op het Nieuwe Meer, Amsterdamse Bos december 1973.

1973

IJsduiker *Gavia immer*

Van 25 november t/m 23 december 1973 verbleef een ex. op het Nieuwe Meer (A. Arntzen, M. van den Berg & K. Straatman; Med.bl. KNNV VWGA 11, 4: 6, Limosa 48: 100; foto J. Odink, arch. VWGA).

Het allereerste geval van dec. 1890 te Schellingwoude betrof mogelijk een hybride (zie bij dat jaartal). Het volgende als IJsduiker vermelde geval van 2 februari tot 3 maart 1957 in de Sloterplas, Amsterdam-West (Walters, e.a.; foto in Limosa 30: 228; Limosa 32: 37) betreft blijkens de foto een Parelduiker.

Derhalve is het tweede geval in onze regio pas van 10 januari 1981: een ex. in eerste winterkleed in de Amerika-haven (Van der Waal).

1974

Groenlandse Tapuit *Oenanthe oenanthe leucorrhoa*

Op 8 mei 1974 werd een mannetje gevonden op de Oosterdokskade, Amsterdam-Centrum (A. Krussot; Med.bl. KNNV VWGA 12, 2 : 28, Limosa 50: 54, coll. ZMA nr. 27459). Eerder claimde Swart 1 ex. op 11 mei 1960 aan de Diemerzeedijk (Swart 1968: 14).

1976

Cetti's Zanger *Cettia cetti#*

Van vier gevallen werd geen enkele ingediend en aanvaard (Gzw. 33, 3: 110), waaronder de eerste: 28 december 1976 Lodykestraat, Osdorp (Eggenhuizen; Gzw. 33, 3: 110) en januari 1979 in de Botshol (Hartog; SOVON 1987: 412).

1977

Vale Lijster *Turdus obscurus*

Van 24 tot 26 april 1977 een mannetje en onvolwassen vrouwtje bij de Bosbaan in het Amsterdamse Bos, Amstelveen (Van der Have; Limosa 51: 170-172, vgl. DB 2: 71; Van den Berg & Bosman 1999: 261).

De soort wordt verhandeld en aangevoerd via Schiphol. Omstreeks 1976 zijn diverse zeldzame lijstersoorten, waaronder Vale Lijster, de douane van Schiphol gepasseerd (DB 2, 2: 71 en Grauwe Gors 9, 1981 nr. 3 p. 14). Nog in 1998 toonde de AID Schiphol een in beslag genomen Vale Lijster op het ZMA.

Op 30 september 1989 werd een vrouwtje gezien in het Amsterdamse Bos (P. Bergkamp; niet ingediend bij de CDNA).

1979

(Grote?) Canadese Gans *Branta canadensis*

Op 17 januari 1979 3 ex. neerstrijkend in de Nieuwe Herengracht, Amsterdam-Centrum (Swaab; Med.bl. KNNV VWGA 17, 1: 20). In 1994 deed een paar een broedpoging in het Landsmeerderveld (Melchers & Daalder 1996: 41).

De ingevoerde en verwilderde Grote Canadese Gans geldt sedert 1998 als telbare soort (CSNA; DB 20, 1: 28, Van den Berg & Bosman 1999).

Taigarietgans *Anser fabalis*
Van 8 tot 27 januari 1979 verbleef een ex. op het terrein van Anna's hoeve, aan de Kruislaan in de Watergraafsmeer; later is het dood gevonden (Van Duin; Vogelzang, Drijfhout). Op 25 en 26 januari 1979 maximaal 19 ex. in de Overdiemerpolder (archief Waarnemingsclub Diemen).
Een ex. werd 1 februari 1979 dood gevonden vastgevroren op de Diemerplas (ZMA, niet bewaard). Als gevolg van de koude was er een influx van Taigarietganzen in West-Nederland.

Steppebuizerd *Buteo buteo vulpinus#*
Op 18 mei 1979 werd een naar NO trekkend ex. waargenomen over het Amstelstation (door S. Schoevaart; vgl. beschrijving in Med.bl. KNNV VWGA jrg. 17 nr. 2/3: 26).
Een mogelijk 2e geval, nabij de regio, is een waarneming op 6 april 1994 van een ex. in de Haarlemmermeer zuidelijk van Schiphol: "zeer rossig, rossige staart." (Keijl).
Op 18 oktober 1998 werd 1 ex. gefotografeerd trekkend met een groepje van 4 Buizerds over polder IJdoorn bij Durgerdam; duidelijke polsvlekken, brede donkere vleugel achterrand, egaal rossige staart (J. Louwe Kooijmans; foto conform Porter & Willis 1976: 24 A en hun 'Vliegbeelden van Europese roofvogels' 1982: 24/26 afb. B).
Een ZMA-balg gelabeld als B.b. vulpinus, een mannetje van 9 febr. 1942 aan de Nieuwe Herengracht, (t.g.v. de koude) dood gevonden 10 februari 1942 in Artis, is op grond van de maten waarschijnlijk een roestbruine Buizerd (ZMA nr. 1145; niet in CNA 1962, Ardea 50: 116).

1980

Orpheusspotvogel *Hippolais polyglotta*
Op 19 juni 1980 werd een raamslachtoffer gevonden nabij het Beatrixpark, Amsterdam-Zuid (E. van Gool; Limosa 54: 133, Gzw. 33, 3: 119 en 121; Van den Berg & Bosman 1999: 275).

Amerikaanse Oeverloper *Actitis macularia*
Op 23 en 25 augustus 1980 verbleef een onvolwassen ex. in de Diemerpolder, Diemen (Vogelzang & Stet; Gzw. 19: 74-79, Grasp. 2, 1: 22-26, SOVON 1987: 551, Gzw. 33, 3: 119, Van den Berg & Bosman 1999: 168).

Kleine Zwartkop *Sylvia melanocephala*
Van 14 december 1980 tot 22 februari 1981 overwinterde een adult mannetje in de Lederambachtstraat, Osdorp (Kramer; DB 3, 3: 102-103, Gzw. 19, 3: 90, Limosa 55: 136, DB 17:96, Gzw. 33, 3: 119, Van den Berg & Bosman 1999: 287).

1981

Sperwergrasmus *Sylvia nisoria*
Op 5 augustus 1981 was er een ex. op de Vijfhoek, Diemen (Van Duin, geluidsopname; Gierzwaluw 26, 4: 109; Limosa 62: 203, Van den Berg & Bosman 1999: 291). Dit is tot nu toe het enige geval in onze regio.

1983

Koereiger *Bubulcus ibis*
Op 16 september 1983 pleisterde een adult ex. een uur lang in een weiland op de Vijfhoek, Diemen (Vogelzang, Gierzwaluw 21, 4: 121; nog niet ingediend# bij de CDNA, maar het VOD-archief bevat een uitvoerige beschrijving).
Eerder was er eind juni 1979 1 ex. bij Weesp, maar waarschijnlijk ten oosten van de Vecht (Wellinga; Limosa 59: 16, vgl. ook Jonkers et al. 1986: 127; Van den Berg & Bosman 1999: 88).

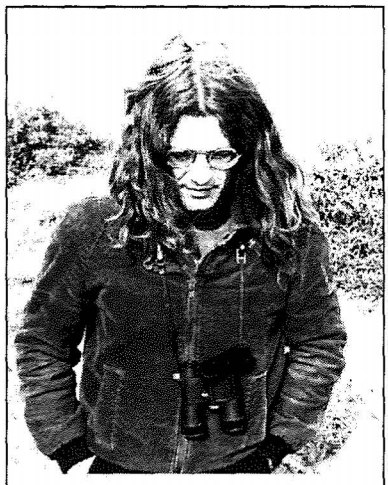
FOTO: MARGA VAN MEEL, AW-DUINEN SEPTEMBER 1979

Guus van Duin

(geb. 1953) stelde vanaf eind jaren zeventig drie nieuwe soorten vast voor de regio: Taigarietgans, Sperwergrasmus en Graszanger.
Tevens vond hij de 5e Witkopeend voor Amsterdam.
Van Duin richtte in februari 1974 de Waarnemingsclub op, de latere WCD. Na een schisma in 1979 werd eind februari 1980 het Vogeloverleg Diemen opgericht (het VOD), overigens met dezelfde waarnemers

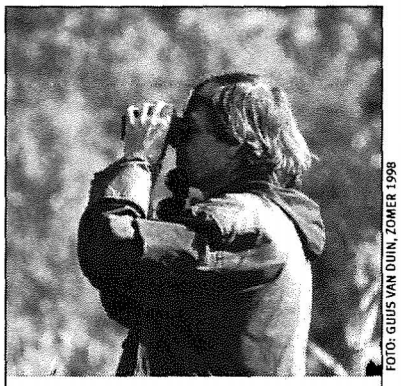
FOTO: GUUS VAN DUIN, ZOMER 1998

Fred Vogelzang

(geb. 1947) vond in de jaren tachtig en negentig drie nieuwe soorten voor Groot-Amsterdam: Amerikaanse Oeverloper, Koereiger en (met Van Duin) Graszanger.
Op 29 juli 1981 hield het VOD de eerste zomeravond-trektelling vanaf de Vijfhoek; sedertdien een jaarlijkse traditie.
Vogelzang behoort vanaf het begin tot de vaste kern trekwaarnemers.

1984

IJslandse Grutto *Limosa limosa islandica*

Op 21 april 1984 1 ex. in de Oude Vennen, ten N. van Broek in Waterland (Van Beusekom; Dutch Birding 17, 2: 63) en 16 april 1989 3 ex. bij Zuiderwoude, Waterland (O.V. Endtz; Dutch Birding 11 pl. 129 en DB 17, 2: 58, foto). Vermoedelijk al een eerder miskend najaarsgeval: 4 en 11 november 1936 een 'Grutto' in de Amsterdammerpolder (Sluiters; Waarn. 1e jrg. nr. 4 p. 3).

1988

Roodmus *Carpodacus erythrinus*

Van 12 tot 13 september 1988 was er een mannetje bij de Akkerswade, Diemerzeedijk (Van Beusekom; Gzw. 26, 4: 108, Limosa 62: 205, Gzw. 33, 3: 107).

1989

Indigogors *Passerina cyanea*

Van 10 tot 23 maart 1989 verbleef een adult mannetje op het terrein van Anna's Hoeve, Kruislaan, Watergraafsmeer (Ides & Dorgelo; DB Nieuwsbrief 1: 49-51 en 59, DB 16; 144, Mitchell & Young 1997: 167).

Rotskruiper *Tichodroma muraria*

Een overwinteringsgeval in twee opeenvolgende winters: van 13 november 1989 tot 11 april 1990 en van 27 nov. 1990 tot 5 april 1991 op de Vrije Universiteit en aan de Amstelveenseweg, Amsterdam-Bultenveldert (Van der Staay; Gzw. 27, 3: 2-3 en 28, 1: 19, DB 11: 200, 12: 48-49 en 13: 135-139, BW 2: 433-434; Limosa 64: 66 en 65: 143, BWP vol. VII: 332, Van den Berg & Bosman 1999; vgl. voor de controverse rond de al of niet wilde status van dit Nederlandse unicum: Gzw. 33, 3: 110-111 en 141, Gzw. 35, 3: 29-30, Gzw. 35, 4; 23-30 en Gzw. 37, 3: 26; alsook archief CDNA en VWGA).

1990

Iberische Tjiftjaf *Phylloscopus brehmii*

Van 29 april tot 20 juli 1990 was er een zingend mannetje aan de Van Eeghenstraat en in het Vondelpark, Amsterdam-Zuid (Vlek & van Loon; Limosa 65: 143, Gzw. 33, 3: 107; zangopname door L. v.d. Veen). De vogel was mogelijk gepaard met een vrouwtje Tjiftjaf.

Russische Kauw *Corvus monedula soemmerringii*

Op 5 nov. 1990 4 ex. op de Machineweg hoek Velserweg bij gemaal Houtrak (Marcus; Gzw. 28, 4: 85, Gzw. 33, 3: 107).

1992

Roodstuitzwaluw *Hirundo daurica*

Op 30 april en 1 mei 1992 1 ex. in de Botshol (Groenendijk; DB 14, 3: 117, Gzw. 30, 2: 46, Limosa 67: 168).

Krekelzanger *Locustella fluviatilis#*

Op 30 juni 1992 werd een zingend mannetje gehoord aan de Diemerzeedijk; de vogel liet zich niet zien (Geene & Tempelman; De Gierzwaluw 33, 1: 14 en 33, 3: 111; Melchers & Daalder 1996: 171).

1993

Vale Gier *Gyps fulvus*

Van 28 april tot 3 mei 1993 verbleef een 7e jaars mannetje in Waterland-Oost aan de Liergouw in Amsterdam-Noord, en tussen Ransdorp, Zunderdorp en Durgerdam (F. Padmos e.a.; Gzw. 31,2: 44-49, BW 6: 186 en 227, DB 15, 3: 139, 140 en 143, Gzw. 33, 3: 108, DB 17: 90/91 en 133-140, VJ 41: 190 en 191, BB 87: 4 en 5, Quercus cuad. 112, 1995: 16, Van den Berg & Bosman 1999). Begin september 1987 was deze toen nog juveniele vogel uitgeput na een tocht over zee in Noord-Italië opgevangen, en na 4,5 jaar in gevangenschap pas begin februari 1992 vrijgelaten.

FOTO: RENÉ POP

FOTO: HANS TER HAAR

In de jaren negentig doken twee soorten gieren op in Waterland-Oost: boven de onvolwassen Lammergier, die op 18/19 mei 1998 verbleef rond Holysloot (T. Neckheim, R. Brouwer; foto gemaakt op 16 mei te Julianadorp, N-Holland); onder de Vale Gier met ringnummer 'A1', april/mei 1993 tussen Ransdorp en Durgerdam, aangevallen door Bruine Kiekendief.

1996

Witbuikrotgans *Branta hrota*

Op 2 maart 1996 2 ex. bij Uitdam (Visbeen; Gzw. 34, 3: 22) en 25 dec. 1996 2 ex. IJdoorn (Zijlmans, foto; Gzw. 35, 2: 14). Deze ondersoort geldt vanaf 1997 als afzonderlijke soort volgens het phylogenetisch soortbegrip (CSNA; DB 19, 1: 22).

Dwerggans *Anser erythropus*

Op 12 oktober 1996 een adult, ongeringd ex. IJdoorn (Pieters, Koerts & Roosien) en 14 okt. 1996 1 ex. Uitdammer Die (Koerts; Gzw. 35, 1: 21).

Een eerste claim van deze soort betrof 4 ex. bij Uitdam (w.o. 2 jongen) op 3 januari 1989 (Dutch Birding 11: 42; waarn. onbekend).

1997

Witkeelgors *Zonotrichia albicollis#*

Op 3 mei 1997 kortstondig een richting noord trekkend ex. op de Diemerzeedijk, ca. 3 minuten rustend in een boompje (E. de Bruin; De Gierzwaluw 35, 2: 27). In haar ongepubliceerde beschrijving vermeldt de waarneemster een brede witte wenkbrauwstreep, een opvallend witte keel, een smallere witte en twee zwarte kruinstrepen. Dit geval is nog niet ingediend bij de CDNA.

Er zijn 4 aanvaarde Nederlandse gevallen van deze gors uit noordelijk Noord-Amerika, waarvan 3 uit de omgeving van havenmonden (Van den Berg & Bosman 1999: 350-351). De waarnemingsdatum valt in de piek van de doortrektijd van de soort, eind april/begin mei (vgl. BWP vol. IX: 95).

1998

Hutchins' Canadese Gans *Branta hutchinsii hutchinsii#*

Op 21 december 1998 1 ex. tussen duizenden Brandganzen aan de Rijperweg bij Uitdam, Waterland-Oost (Van der Waal). Dit taxon wordt door de CDNA slechts aanvaard op basis van foto's.

1999

Huiskraai *Corvus splendens*

Van 20 tot 27 augustus 1999 1 ex. aan de Huygenslaan/Burg. de Raadtsingel te Muiden (Van den Brink, Korhaan 33, 4: 107; Eggenhuizen & Eekhout, foto; Gzw. 37, 4: 26, DB 21, 5: 300).

Eerder werd een ex. gemeld bij Schiphol, zomer 1994 (DB 18, 1: 9). De soort is door de CDNA per 1995 toegelaten tot de Nederlandse avifaunistische lijst (DB 17: 256-257).

Kortteenleeuwerik *Calandrella brachydactyla*

Van 9 tot 12 september 1999 1 ex. Uitdammer Die, Uitdam (Van Groen; Crommelin, Vlek e.a.; Amsterdams VogelNet; foto L. Davids in archief VWGA). Volgens Dutch Birding betrof het een onvolwassen ex. (DB 21, 5: 299).

Graszanger *Cisticola juncidis*

Van 19 tot 25 september 1999 1 ex. op de Vijfhoek (Van Duin & Vogelzang, foto Van Duin in arch. VWGA; Amsterdams VogelNet, DB 21, 5: 299).

Hume's Bladkoning *Phylloscopus humei#*

Op 24 nov. 1999 1 ex. bij Meerzicht, Noordkant Amsterdamse Bos (Bergkamp; DB 21, 6: 364).

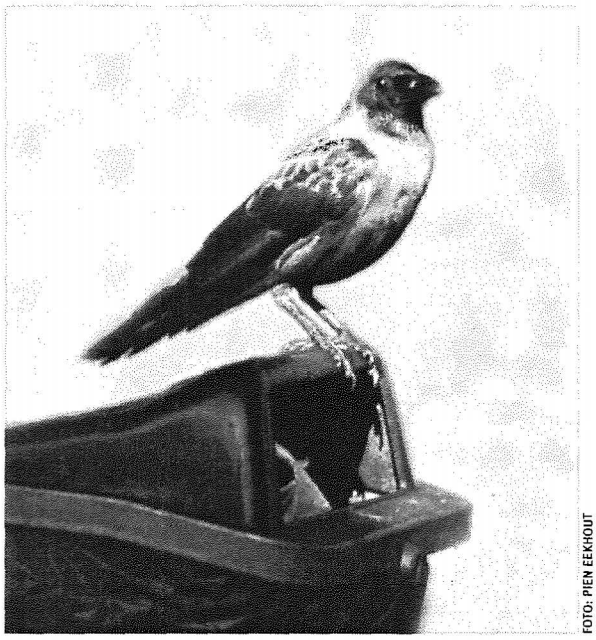

FOTO: PIEN EEKHOUT

Huiskraai te Muiden, 24 augustus 1999.

FOTO: LUCIEN DAVIDS

Kortteenleeuwerik, 12 september 1999 aan de Uitdammer Die.

Eerste gevallen van geïntroduceerde broedvogels

Rotsduif ('Stadsduif') *Columba livia forma domestica*
Door stadsarcheologen werd een eerste stadsduif opgegraven, daterend uit de 14e eeuw (Clason, Paleohistoria 13 B p. 29). Kennelijk waren er in de 16e eeuw al vrij veel duivenhouders, want op 20 december 1557 vaardigde het stadsbestuur bepalingen uit tegen overlast van tamme duiven (Keurboek F, fol. liii v; Mndbl. Amstelodamum 19, 1932: 36).

Fazant *Phasanius colchicus*
Vanaf 1929 enkele ex. op de Nieuwe Oosterbegraafplaats, waar in 1930 een eerste broedgeval mislukte (D. Piet, Lijst N.O.B. 1907-1982, p. 2). Rond 1948 uitgezet in het Amsterdamse Bos (Frieswijk 1968: 23).

Halsbandparkiet *Psittacula krameri ssp*
Anno 1963 een eerste broedgeval geclaimd in het Vondelpark aan de Stadhouderskade ("Ode aan het Vondelpark", 1997: 284, Gzw. 36, 4: 9). Vanaf 1977 jaarlijks broedvogel aldaar (Van der Weyden).

Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*
11 mei 1969 2 ex. aan de Grote Vijver van het Amsterdamse Bos; zij broedden op een eilandje aldaar, kregen 6 juv. die echter niet opgroeiden (Van Drooge; Med.bl. KNNV VWGA 8, 1: 20).

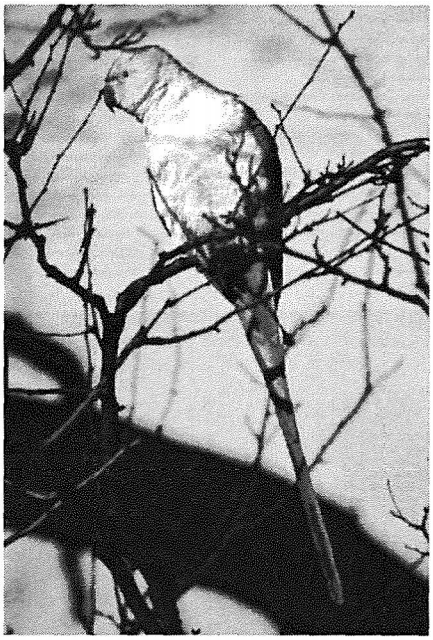
Vrouwtje Halsbandparkiet.

Soortafsplitsingen door de CSNA 1997-1998

In 1997 en 1998 besloot de Commissie voor de Systematiek der Nederlandse Avifauna (CSNA) een groot aantal regionale vormen - tot dan 'ondersoorten' volgens het biologisch soortconcept - voortaan te beschouwen als afzonderlijke soorten volgens het fylogenetisch soortconcept (vgl. DB 19, 1: 21-28 en 20, 1: 22-32). Door deze soortafsplitsingen wonnen wij per 1 jan. 1997 vier soorten, nog niet als zodanig geteld in de *Checklist van de vogels van Groot-Amsterdam 1995* (Gzw. 33, 3: 130-141):

* ***Taigarietgans*** *Anser fabalis* naast ***Toendrarietgans*** *Anser serrirostris*
* ***Witbuikrotgans*** *Branta hrota*
* ***Iberische Tjiftjaf*** *Phylloscopus brehmii*
* ***Bonte Kraai*** *Corvus cornix*

Per januari 1998 worden door de CSNA de volgende bij ons voorkomende regionale vormen beschouwd als afzonderlijke soorten volgens het phylogenetisch soortconcept (DB 20, 1: 25-28):

* ***Grote Canadese Gans*** *Branta canadensis* & ***Hutchins' Canadese Gans*** *Branta hutchinsii hutchinsii (vgl. ook DB 17: 256);*
* ***Baltische Mantelmeeuw*** *Larus fuscus;*
* ***Geelpootmeeuw*** *Larus michahellis* & ***Pontische Meeuw*** *Larus cachinnans;*
* ***Rouwkwikstaart*** *Motacilla yarrellii;*
* ***Engelse Kwikstaart*** *Motacilla flavissima* & ***Noordse Kwikstaart*** *Motacilla thunbergi;*
* ***Grote Barmsijs*** *Carduelis flammea* & ***Kleine Barmsijs*** *Carduelis cabaret.*

FOTO: NIRK ZIJLMANS
Eerste winter Pontische Meeuw, winter 2000 aan de Mauritskade bij de Dapperstraat, Amsterdam-Oost.

Daaronder vijf extra soorten, die voordien in de regio als *'ondersoorten'* waren vastgesteld (Gzw. 33, 3: 131-139), terwijl Grote Canadese Gans als verwilderde ingevoerde soort werd of wordt beschouwd (Gzw. 33, 3: 141).
Totaal danken wij aan de invoering van het PSC-soortconcept door de CSNA elf nieuwe soorten (taxa) op de regionale avifaunistische lijst (ultimo 1998). Deze toename van soortdiversiteit is dus een louter administratieve. Het vermindert het aantal ondersoorten op de Checklist van de vogels van Groot-Amsterdam 1995 met acht.